

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ ve EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ÇAĞDAŞ YUNAN DİLİ ve EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

20. YY. YUNAN EDEBİYATINDA ODİSSEAS
ELİTİS VE NİKOS GATSOS'UN BESTELENMİŞ
ŞİİRLERİ ÜZERİNE İNCELEME

ÖZDE ÖZDEMİR KÜÇÜK
2501181686

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ESİN OZANSOY

İSTANBUL
2022

ÖZ

20. YY. YUNAN EDEBİYATINDA ODİSSEAS ELİTİS VE NİKOS GATSOS’UN BESTELENMİŞ ŞİİRLERİ ÜZERİNE İNCELEME

ÖZDE ÖZDEMİR KÜÇÜK

Çağdaş Yunan Edebiyatı’nın en verimli dönemi olan ve 1930 kuşağı olarak adlandırılan dönemin en önemli temsilcilerinden Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos, sürrealizm akımından etkilenerek çok sayıda şiir kaleme almışlardır. Yunanistan’ın başarılı müzisyenleri tarafından bestelenen şiirler büyük başarıya ulaşmıştır. Çalışmada öncelikle bestelenmiş şiirlerin nasıl bir ortamda yazılmış olabileceklerinin daha anlaşılır olması amacıyla Yunanistan’da yaşanan tarihi ve kültürel gelişmeler ele alınmıştır. Bu dönemde edebiyatta yaşanan gelişmeler ve genel olarak bestelenmiş şiir konusunun incelenmesinin ardından Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos’un yaşamları ve eserleri kronolojik olarak aktarılmıştır. Son olarak bu çalışmanın ana temasını oluşturan bestelenmiş şiirler üzerinde yoğunlaşmıştır. 38 şiirin çevirisine yer verilmiş, farklı çevirmenler tarafından yapılmış olan çeviriler ise dipnotlarda gösterilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yunanistan, Şiir, Sürrealizm, 1930 Kuşağı, Odisseas Elitis, Nikos Gatsos

ABSTRACT

A REVIEW ON COMPOSED POEMS OF ODYSSEAS ELYTIS AND NIKOS GATSOS IN 20TH CENTURY GREEK LITERATURE

OZDE OZDEMIR KUCUK

Odysseas Elytis and Nikos Gatsos, who were the most notable representatives of the most productive period of Modern Greek Literature which is called ‘The Generation of 1930’, have written many poems being influenced by Surrealism movement. These poems were set to music by successful musicians of Greece and gained great success. In this study, primarily, the historical and cultural events in Greece have been discussed in order to make the environment more intelligible wherein the composed poems were written. After discussing the developments of this generation in literature and the poems which were set to music in general frame, information about poets’ lives and works were expounded chronologically. Focusing on the main subject of this study -composed poems-, the translations of 38 poems of both poets are given, and if the translations made by different translators are mentioned in the footnotes.

Keywords: Greece, Poetry, Surrealism, Generation of 1930, Odysseas Elytis, Nikos Gatsos

ÖNSÖZ

Antik çağlardan günümüze kadar Yunan dilinin tarihsel gelişimi ve edebiyatı çok çeşitlilik göstermektedir. Yunan edebiyat dünyasının çok değerli edebiyatçılarının eserlerinin müziğe uyarlanması Yunanistan’da oldukça yaygın olarak görülebilmektedir. Öyle ki dinlemekte olduğumuz bir çok şarkı önemli edebiyatçıların eserlerinin notalarla buluşmuş halidir. Türkiye’de akademik olarak bu alanda yapılmış çalışma bulunmamaktadır.

Amacım bu çalışma ile Yunanistan’da I. Dünya Savaşı ve Küçük Asya Felaketini tecrübe etmiş Çağdaş Yunan edebiyatında 1930 kuşağı olarak adlandırılan kuşağın temsilcilerinin, dolayısıyla da bu kuşağın en önemli temsilcileri arasında yer alan Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos’un yaşamları ve çalışmalarını irdeleyerek ve şairlerin önemli müzisyenler tarafından bestelenmiş olan şiirleri aracılığıyla Yunan manzarasının okuyucuya aktarılacak suretiyle tanınır olmasına ve bu alanda yapılacak yeni araştırmalara katkı sağlayabilmektir.

Üç bölümden oluşan tezimin ilk bölümünde Yunanistan’ın ulus devlet olarak kuruluşundan itibaren yakın tarihinde yaşanmış olan Küçük Asya Felaketi, Nüfus Mübadelesi, Metaksas darbesi ve Yunanistan’ın 1940’larda yaşadığı bunalımlı günleri konu aldım ve edebiyatta Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos’un da içinde yer aldığı 30 kuşağının özelliklerini ve genel olarak bestelenmiş şiir konusunu inceleyerek, dönemin şairlerinin etkilenmiş oldukları edebiyat akımı ile ilgili bilgi aktarımında bulundum ve bestelenmiş şiir konusunda genel bilgilere yer verdim.

Odisseas Elitis’in yaşamı ve bestelenmiş şiirlerini konu aldığım ikinci bölümde şiirlerin çevirilerine ve incelemelerine yer verdim.

Üçüncü ve son bölümde ise Nikos Gatsos’un yaşamına ve bestelenmiş şiirlerine ve incelemelerine yer verdim.

“20. yy. Yunan Edebiyatı’nda Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos’un Bestelenmiş Şiirleri Üzerine İnceleme” adlı tez çalışmamın gelişmesinde ve sonlanmasında katkıları olan tez danışmanım Prof. Dr. Esin OZANSOY’a, Prof. Dr. Nurcan DELEN KARAAĞAÇ’a, Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET’e, Dr. Öğretim Üyesi İrini SARIOĞLU’na, Arş. Gör. Aslı DAMAR ÇAKMAK’A, ayrıca tüm bu süreçte desteğini esirgemeyen sevgili eşim Yasin KÜÇÜK’e, sevgili annem, babam ve kardeşime teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul 2022

Özde ÖZDEMİR KÜÇÜK

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YUNANİSTAN'DA YAŞANAN TARİHSEL VE KÜLTÜREL GELİŞMELER

1.1. Yunan Devleti'nin Kuruluşu ve Megali İdea	3
1.1.1. Küçük Asya Felaketi (1922)	7
1.2. İki Savaş Arası Dönem	10
1.2.1. 1923 Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi	11
1.2.2. Ioannis Metaksas ve Dikta Rejimi (1936-41)	12
1.3. 1940'lı Yıllar	13
1.4. Çağdaş Yunan Edebiyatında 1930 Kuşağı'nın Özellikleri, Temsilcileri ve Yapıtları	14
1.5. Bestelenmiş Şiir	29

İKİNCİ BÖLÜM

ODİSSEAS ELİTİS' İN YAŞAMI VE BESTELENMİŞ ŞİİRLERİ

2.1. Odisseas Elitis'in Yaşamı ve Yapıtları	36
---	----

2.2. Elitis'in Bestelenmiş Şiirleri	43
2.3. Προσανατολισμοί [Yönelişler] (1940)	43
2.3.1. Με την Πρώτη Σταγόνα της βροχής [İlk Yağmur Damlasıyla] ..	43
2.3.2. Κλίμα της Απουσίας [Yokluk İklimi]	45
2.4. Ήλιος ο Πρώτος [İlk Güneş] (1943).....	47
2.4.1. Έζησα Τ' Όνομα το Άγαπημένο [Yaşadım O Sevgili Adı]	48
2.5. Άσμα Ηρωικό και Πένθιμο για τον Χαμένο Ανθυπολοχαγό της Αλβανίας [Arnavutluk Cephesinde Ölen Teğmene Ağıt] (1945)	51
2.5.1. Τώρα Χτυπάει Πιο Γρήγορα Τ' Όνειρο μες στο Αίμα [Şimdi Kandaki Düş Daha Hızlı Atıyor]	51
2.5.2. Ήταν Ωραίο Παιδί [Yakışıklı Bir Delikanlıydı O]	54
2.6. Το Άξιον Εστί [Övgüler Olsun Sana] (1959).....	55
2.6.1. Ένα το Χελιδόνι [Kırlangıç Tektir]	57
2.6.2. Της Δικαιοσύνης Ήλιε Νοητέ [Adaletin Düş Güneşi]	59
2.6.3. Με το Λύχνο του Άστρου [Yıldızın Işığı İle].....	61
2.6.4. Της Αγάπης Αίματα [Aşkın Kanları]	63
2.6.5. Ανοίγω το Στόμα μου [Açarım Ağzımı]	65
2.7. Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας [Hükümdar Güneş] (1971)	68
2.7.1. Όμορφη και Παράξενη Πατρίδα [Güzel ve Tuhaf Vatan]	69
2.7.2. Δρόμοι Περπατημένοι [Yürünmüş Yollar]	70
2.8. Τα Ρω του Έρωτα [Eros'un Yolları] (1972)	71
2.8.1. Μαρίνα [Marina]	72
2.8.2. Το Τριζόνι [Cırcırböceği]	73
2.8.3. Του Μικρού Βοριά [Küçük Kuzey Yıldızı]	76
2.8.4. Ανάμεσα Σύρο και Τζια [Siros ve Kea Arasında].....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ΝΙΚΟΣ GATSOS'UN YAŞAMI VE BESTELENMİŞ ŞİİRLERİ

3.1. Nikos Gatsos'un Yaşamı ve Yapıtları	79
3.2. Αμοργός [Amorgos] (1943)	82
3.3. Nikos Gatsos'un Bestelenmiş Σιιρleri	86
3.3.1. Χάρτινο το Φεγγαράκι [Yapay Ay]	87
3.3.2. Το Δίχτυ [Ağ]	89
3.3.3. Κεμάλ [Kemal]	90
3.3.4. Ο Εφιάλτης της Περσεφόνης [Persephone'nin Karabasanı]	93
3.3.5. Μάνα μου Ελλάς [Anam Yunanistan]	95
3.3.6. Τ' Αστέρι του Βοριά [Kuzey Yıldızı]	97
3.3.7. Τσάμικος [Tsamikos]	98
3.3.8. Γεια Σου Χαρά Σου Βενετιά [Selam Sana Venedik]	100
3.3.9. Μια Κεφαλλονίτισσα [Kefalonya'lı Bir Kadın]	101
3.3.10. Με τι Καρδιά τον Κόσμο ν' αρνηθώ [Hangi Yürekle Terk Edeyim Bu Dünyayı]	103
3.3.11. Αθανασία [Athanasia]	104
3.3.12. Μυρτιά [Mersin Ağacı]	105
3.3.13. Αθήνα [Atina]	107
3.3.14. Αν θυμηθείς τ' όνειρό μου [Düşümü Anımsarsan Eğer]	108
3.3.15. Άσπρη Μέρα και για μας [Beyaz Bir Gün Bizim İçin]	109
3.3.16. Εμείς που Μείναμε [Biz Kalanlar]	110
3.3.17. Η Ενδεκάτη Εντολή [On Birinci Emir]	112

3.3.18. Νυν και Αεί [Şimdi ve Sonsuza Dek]	115
3.3.19. Η Μικρή Παλλού [Küçük Rallou]	117
3.3.20. Χελιδόνι σε Κλουβί [Kafeste Bir Kırangıç]	118
SONUÇ	120
KAYNAKÇA.....	123



KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen metin
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı, basım
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
t.y.	: Basım tarihi yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
Yay. Haz.	: Yayına hazırlayan(lar)
y.y.	: Basım yeri yok

GİRİŞ

Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos'un Bestelenmiş Şiirleri üzerine hazırlanan bu çalışmada şairlerin yaşamlarının ve şiirlerinin yanı sıra, çağdaş Yunan edebiyatındaki önemleri ve bırakmış oldukları izler ele alınmıştır. Yunanistan'da yaşanan ve edebiyatı da etkileyen tarihsel gelişmeler de kronolojik olarak incelenmiştir. Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos'un bestelenmiş şiirleri konusunda bugüne değin Türkiye'de kapsamlı bir araştırma yapılmamış olması yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için yeterli bir neden olmuştur.

“20. yy. Yunan Edebiyatı'nda Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos'un Bestelenmiş Şiirleri Üzerine İnceleme” adlı yüksek lisans tez çalışmasının konusunun seçilmesindeki amaç, Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos'un bestelenmiş şiirleri hakkında araştırma gerçekleştirmek isteyenler için bir kaynak oluşturmak ve bir referans eser meydana getirmektir.

Yunanistan'da I. Dünya Savaşı ve ardından gelen 1922 Küçük Asya Felaketi neticesinde Megali İdea [Büyük Ülkü] fikrinin sonu gelmiştir. 4 Ağustos 1936 tarihinde Metaksas'ın ülke yönetimine el koymasıyla birlikte ülkede diktatörlük yılları başlar. Basına sansür, tutuklamalar, sürgünler gibi olaylar yaşanmaktadır. 28 Ekim 1940'ta İtalya Yunanistan'a saldırmıştır. Metaksas işgale “Hayır” cevabını verir ve bu tarih milli bir bayram olarak Yunanistan'da ‘Ohi Günü’ olarak kutlanmaktadır.¹ Ülke zor bir durumdadır. Almanya'nın 6 Nisan 1941 tarihinde Yunanistan'ı işgalinden sonra ülkede karışıklıklar gitgide artar, ülke halkı şiddete uğramakta, toplu katliamlar yapılmaktadır. Metaksas Almanların Yunanistan'ı işgal etmelerinden önce ölür. Nazilerin ülkenin kaynaklarını kendi menfaatleri doğrultusunda kullanıyor olmalarından dolayı ülkede yüzbinlerce kişi açlıktan hayatını kaybetmiştir. İşgalle birlikte **Direnış [Antistası]** başlar, ardından İç Savaş (1946-49) yaşanır.

¹ Damla Demiröz, **İşgal, Direniş, İç Savaş: Yunan Edebiyatında II. Dünya Savaşı Yılları**, İstanbul, İstos Yayın, 2015, s. 14.

Bu dönemin tarihine damga vuran olaylar arasında **4 Ağustos 1936** Metaksas **Diktatörlüğü**, Metaksas'ın İtalyan İşgali' ne **28 Ekim 1940 "Ohi"** cevabı, İtalyanlara karşı 1940-41 kışında kazanılan zafer ve **Alman İşgali** (1941-44) bulunmaktadır.²

30 kuşağının edebiyatçıları dönemin olaylarından etkilenmiş ve bu durum eserlerine de etki etmiştir. Bu dönemin karakteristik özelliklerinden biri halk şarkısında olduğu gibi bir direniş dili kullanılmış olmasıdır ve özgür unsurlar kullanılır. Bunu Elitis'in **Asma İroiko ke Penthimo gia ton Hameno Anthipolohago tis Alvanias** [Arnavutluğun Kayıp Teğmenine Ağıt] (1945) adlı eserinde, Nikos Gatsos³'un **Amorgos**⁴ başlıklı eserinde, Yannis Ritsos ve Nikos Engonopoulos'un eserlerinde görebiliriz. Yazılanlar ve olaylar genellikle yazarların yaşamış oldukları gerçek olaylardır.

² Roderick Beaton, **İsagogi Sti Neoteri Elliniki Logotehneia**, Atina, Nefeli, 1996, s. 176.

³ 1911-1992 yılları arasında yaşamış Nikos Gatsos Yunan şair ve şarkı sözü yazarıdır.

⁴ Amorgos Ege Denizi'nde Kikladlar grubundan bir ada.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUNANİSTAN'DA YAŞANAN TARİHSEL VE KÜLTÜREL GELİŞMELER

1.1. Yunan Devleti'nin Kuruluşu ve Megali İdea

Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak kuruluşu, Mora Yarımadası'nda ayaklanmanın başladığı 25 Mart 1821 tarihine veya dönemin büyük güçleri olan Büyük Britanya, Fransa ve Rusya tarafından 1830 Londra Protokolü'yle uluslararası düzeyde tanınırlık ve resmiyet kazandırıldığı tarihe dayandırılır. Bavyera Kralı I. Ludwig'in oğlu Otto yeni kurulan devletin başına getirilmiş¹ ve ülkenin mutlak monarşiyle yönetilmesine karar verilmiştir. Yeni kurulduğu yıllarda Yunanistan Mora Yarımadası (Peloponez), Orta Yunanistan (Rumeli) ve Kiklad adalarının oluşturduğu topraklara sahiptir. Sınırları konusunda ise çeşitli görüşler vardır ancak bir kesinlikten bahsetmek söz konusu değildir.²

1844 tarihli ilk anayasa kongresinde dönemin siyasetinin önemli çehrelerinden olan Ioannis Kolletis³ Yunan krallığı ve Yunanlarla ilgili şu sözleri söyleyecektir:

“Yunan krallığı tüm Yunanistan değil, yalnızca onun en küçük ve en eksik parçasıdır. Doğma büyüme Yunan olan kimse yalnızca bu krallık içinde yaşayan değil, aynı zamanda İyonya'da, Teselya'da Serez'de, Adrianopolis'te [Edirne], Konstantinopolis'te, Trabzon'da, Girit'te, Samos'ta [Sisam] ve Yunan tarihi ya da Yunan ırkıyla ilişkili herhangi bir toprakta yaşıyandır...”⁴.

¹ “Otto tahta çıktığında henüz reşit olmadığından ülke 1835'e kadar kralın eşliğinde gelen kalabalık ve halk arasında öfke uyandıran Bavyeralı ileri gelenler arasından üç kişilik bir kurul tarafından yönetildi”. Richard Clogg, **Yunanistan'ın Kısa Tarihi**, Çev.: Dilek Şendil, 2. Bs., İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018, s. 58.

² Esra Özşüer, **Türkokratia: Avrupa'da Türk İmajı**, İstanbul, Kronik, 2018, s. 140.

³ Yunan Bağımsızlık Savaşında önemli rol oynamış, 1834- 1835, 1844- 1847 olmak üzere 2 kez başbakanlık görevine gelmiştir.

⁴ Clogg, **a.g.e.**, s. 57.

Hareket noktasını Yunanistan topraklarını genişletme fikrinin oluşturduğu **Megali İdea [Büyük Ülkü]** terimi ilk olarak Ioannis Kolletis tarafından dile getirilecektir:

“Yunanistan coğrafi konumundan ötürü Avrupa’nın merkezinde bulunmaktadır. Yunanistan’a harita üzerinde baktığımızda sağda Doğu, solda Batıyı görürüz. Bu sebeple Yunanistan düştüğünde ışığı Batı’yı aydınlattı. Yeniden doğduğunda ise Doğu’yu aydınlatacak. Vatan için edilen bu yeminlerin özünde Megali İdea’nın gerçekleşmesi bulunmaktadır. Tüm Yunan politikacıların bu Megali İdea’yı sadece Yunanistan topraklarında yaşayan Yunanlar için değil aynı zamanda Yunanistan toprakları dışında kalan iredenta⁵ topraklarındaki Yunanlar için de düşünmesi gerekmektedir...Biz Büyük Yunanistan yaratma fikrini ilk defa Rigas Fereos’un⁶ şarkısında duymuştuk...”⁷

Temelinde Yunan Krallığı topraklarını genişletme hayali yatan Megali İdea ideolojisi siyaset sahnesinde ve dolayısıyla toplumun gündeminde, kimi edebiyatçıların eserlerinde 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar görünür olmaya devam eder. 1864 yılında İyonya adaları (Yedi Adalar), 1881 yılında büyük ve verimli topraklara sahip olan Teselya Yunanistan’a katılır.

Otto’nun uygunsuz yönetimi, anayasaya karşı çıkışı, 1844’te anayasayı zoraki kabulünün ardından çelişkili davranışları onun sonunu getirmekteydi. Karısı Kraliçe Amalia’ya yapılan suikast girişiminden sonra yapılan bir darbe sonucunda 1862’de Otto ve karısı ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar. Böylelikle yeni bir kral seçilmesi gerekmekteydi ve “Büyük Üçlü” tarafından Danimarka kökenli ve tahta çıktığında

⁵ İredantizm: (İta.) Herhangi bir devletin sınırları dışında yaşayan ve ortak din-dil-kültür inancını taşıyan halk ile devletin birleşmesi fikridir. 19. Yüzyılda ulusal birleşme için kullanılmak üzere türetilmiş bir terimdir.

⁶ Rigas Velestinlis (Velestinli Rigas), 1757 yılında, o yıllarda Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan, Teselya’nın Velestino isimli kasabasında dünyaya gelmiş ve doğmuş olduğu yerden dolayı bu soyadını almıştır. 18. Yüzyılın Yunan dünyasında aydınlanma düşüncesinin en önemli temsilcilerinden biri olan Velestinli Rigas, diğer adıyla Rigas Fereos 1796 yılında, ünlü Thourios [*Marş*] adlı, devrimci manifesto olarak nitelendirilebilecek şiirini yayımlar. *Marş*, devrimci çevrelerde hem şiir hem de şarkı olarak okunmaktadır.

⁷ Özsüer, **a.g.e.**, s. 143.

adını I. Yeorgios olarak değiştirmek yeni kralın gelmesine karar verildi. Kral I. Yeorgios döneminin siyasetiyle ilgili Yunan yazar ve gazeteci Emanuil Roidis şu sözleri söylemişti (1875):

“Başka yerlerde partilerin ortaya çıkış nedeni insanların birbirleriyle anlaşamamaları, her birinin değişik şeyler istemesidir. Yunanistan’da, bunun tam tersi olmaktadır: Partilerin ortaya çıkmasının ve birbirleriyle uyum içinde hepsinin aynı şeyi, kamu harcamalarından pay almayı istemeleridir.”⁸.

Büyük Ülkü’yü kendi namına gerçekleştirmek isteyen başka aktörler de olacaktı: Sırp, Rumen, Bulgar ve Arnavutlar. Tüm bu yaşananlar Balkan coğrafyasında gerginliğin artmasına sebebiyet veriyordu. 1886 yılında Yunanistan “büyük güçler” ile anlaşmazlığa düştü. Yunanistan’ın dış borçları 1893’te ülkeyi ekonomik çöküntüye sürükledi. 1897’de Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında yaşanan korkunç savaş Yunanların yenilgiyle sonuçlandı. Yunanistan ve Bulgaristan arasında 1890-1913 yılları arasında Makedonya konusunda sürekli olarak çekişmeler yaşandı.⁹

1897’deki savaşın ardından farklı hükümetler kurulmuş ancak sorunlara çözüm bulunamamıştır. 1909’da Yunan ordusuna mensup bir grup subay tarafından yapılan darbe, diğer adıyla Gudi darbesi¹⁰ sonrasında kral görevinden ayrılır. Derinden yaralanmış olan ülke siyasetine 22 Ağustos 1910’da kurulmuş olan **Fileleftheri [Liberal Parti]**¹¹, Giritli siyasetçi Eleftherios Venizelos başkanlığında Aralık 1910’da yapılan seçimlere katılır, oyların büyük çoğunluğunu alarak izlemiş olduğu ılımlı reformcu politika kapsamında yeniden düzenlenen eğitim ve sosyal konulardaki

⁸ Clogg, **a.g.e.**, s. 69.

⁹ Beaton, **a.g.e.**, s. 100.

¹⁰ Atina’nın doğu banliyölerinden olan Gudi’de 15 Ağustos 1909’da toplanan subayların gerçekleştirdiği darbe.

¹¹ Damla Demiröz, “**Megali İdea’dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos**”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Mayıs-Kasım 2005, s. 291-312. (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/20598>, 01.12.2021.

reformları sayesinde halkın desteğini alır. Eleftherios Venizelos 1910 tarihli bir konuşmasında şöyle demektedir:

“Kesinlikle inanıyorum (...) yeniden canlanışımız için yurduna bağlı işçilerimizin sorumluluğu altındaki ulusumuzun maddi ve manevi değerleri, bugünkü uygarlığın gereklerine yaraşır bir Yunanistan’ı yeniden yaratmaya, uygar dünyanın saygısını kazanabilmeye ve uygar halklar arasında onurlu bir yer edinebilmeye, bir de madden ve manen güçlenince Doğu’daki bütün insanların ilerlemesini ve refahını güvence altına almak koşuluyla (Yakın) Doğu içinde barışın egemen olmasına katkıda bulunmaya yeterlidir.”¹²

Venizelos da Megali İdea ’ya derinden inanan bir siyasetçiydi ve bu hedefini gerçekleştirmek konusunda oldukça kararlıydı. Almanya’da aldığı askeri eğitiminin ardından 1903 yılında Yunanistan’a dönen Ioannis Metaksas¹³ 1910’da Venizelos’un askeri danışmanlık görevinde bulunmuş ve 1915 yılına kadar Venizelos ile iyi ilişkiler sürdürmüştür¹⁴. Metaksas da Kral Konstantin gibi Yunanistan’ın tarafsızlık ilkesini savunmaktadır. Yunanistan 1912-1913 Balkan Savaşları sürecinde gerek savaşarak gerekse kâğıt üzerinde yapılan anlaşmalara dayanarak Selanik, Yanya, Sakız, Midilli ve Sisam adaları ve Dedeoğaç’ı topraklarına katmış, Girit üzerinde egemenlik haklarına kavuşmuştur.¹⁵

Yunanistan’ın I. Dünya Savaşı’na girmesi hususunda yükselen karşıt sesler 1915-17 yılları arasında **Ethnikos Dihamos [Milli Bölünme]** yaşanmasına sebebiyet

¹² Clogg, **a.g.e.**, s. 83.

¹³ 1871 İthaka doğumlu asker ve devlet adamı. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı’na katıldı, ardından askeri eğitimi için Almanya’ya gitti. 1912-1913 Balkan Savaşları’nda önemli görevler üstlendi. Venizelos’un Türkiye aleyhine dış politika izlemesine karşıydı. 1936’da dikta rejimini getirdi ve ölümüne kadar ülkeyi diktatörlükte yönetti. 1941’de Atina’da öldü.

¹⁴ H. Veli Aydın, “**Muhalefet Lideri General Ioannis Metaksas ve Yunanistan’da Muhacir Meselesi (Opposition Leader General Ioannis Metaxas and the Refugee Issue in Greece)**”, Zeitschrift für die Welt der Türken: Journal of World of Turks, Vol. 6, No.1 (2014), s. 123-138, (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/21155711/Muhalefet_Lideri_General_Ioannis_Metaksas_ve_Yunanistan_da_Muhacir_Meselesi_Opposition_Leader_General_Ioannis_Metaxas_and_the_Refugee_Issue_in_Greece, 30.11.2021.

¹⁵ Clogg, **a.g.e.**, s. 89.

vermiştir. 1917’de hem Kral hem de Metaksas sürgüne gönderilir.¹⁶ Kral Konstantin’in¹⁷ “Küçük Ama Saygın Yunanistan” görüşüne karşın dönemin başbakanı Eleftherios Venizelos Megali İdea düşüncesi ve dolayısıyla ülke topraklarını genişletmek arzusuyla 30 Haziran 1917’de İtilaf Devletleri yanında I. Dünya Savaşı’na girmiş, Yunan ordusu 1919 yılında Anadolu’ya çıkmıştır. Venizelos 1920 seçimlerini kaybeder. Büyük Yunanistan hayaliyle başlayıp yıllarca süren savaş Kral Konstantin’in iktidarda olduğu dönemde 1922 yılında **Küçük Asya Felaketi**’yle¹⁸ sonuçlanmıştır.¹⁹ Kral ülkeyi terk eder, tahta oğlu II. Yeorgios çıkar ve Megali İdea konusu bir daha açılmamak üzere kapanır.

1.1.1. Küçük Asya Felaketi (1922)

Venizelos’un “Akdeniz’de büyük bir güç olmak ve Yunanların yaşadığı topraklara kadar genişleme” arzusuyla I. Dünya Savaşı’na 1917’de giren Yunanistan, İzmir ve bölgesini kendi topraklarına dahil etme arzusunu gerçekleştirebileceği fırsatı yakalamış gibi görünüyordu. Paris Barış Konferansı’nda alınan karara göre İtilaf Devletleri Yunanistan’ı İzmir konusunda serbest bırakmışlardı. Yunanistan ile ittifak kurmak isteyen İngiltere, Yunanistan’ın ittifakı için Kıbrıs’ı Yunanistan’a vermeyi düşündü, önce bunu dile getirmediyse de daha sonra teklif edecekti. İngiltere en uygun bölge olarak İzmir’in Yunanistan’a bırakılabileceğini düşünüyordu. Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’ndan mağlup olarak ayrılması toprakların paylaşılması konusunda bir çok ülkenin iştahını kabartıyordu. Venizelos Yunan nüfusun çoğunluk olarak yaşadığını iddia ettiği İzmir, Batı Trakya, Kuzey Epir ve Batı Anadolu’ya kadar genişlemek arzusunu dile getirmişti.²⁰ Yunan donanması 15 Mayıs 1919’da İzmir’e

¹⁶ Aydın, **a.g.e.**.

¹⁷ 1917’de sürgüne gönderilen Kral Konstantin, 19 Aralık 1920’de tahta geri döner.

¹⁸ Yunan yazınında ‘Mikrasiatiki Katastrofi’ olarak anılır.

¹⁹ Demiröz, **a.g.e.**, s. 28.

²⁰ Kenan Özkan, “**Yunanistan’ın İzmir’i İşgali ve ABD**”, 2015, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, sayı: 26, yy, s. 113-149, (Çevrimiçi),

https://www.academia.edu/36079703/YUNANISTANIN_IZMIRI_ISGALI_VE_ABD, (11.04.2022).

çıkarma yaptı ve Yunan ordusu buradan hareketle doğuya doğru ilerleyerek Batı Anadolu'da genişlemeye başladı. 19 Mayıs 1919'da ise Türk Kurtuluş Savaşı başlamış oluyordu. Mustafa Kemal Paşa Türk ordusunun başına geçerek orduyu bizzat yönetti. Venizelos bu bölgeleri Yunan topraklarına katmak istiyor, bu hususta karşıt görüşte olanları ikna etmekle de uğraşıyordu. Yunan ordusunun bu kontrolsüz davranışlarının ardından Anadolu'daki durumu değerlendirmek üzere bir Uluslararası Tahkik Komisyonu kuruldu ve neticede hem Anadolu'daki işgalin destekçilerinin hem de Venizelos'un burada takınmış olduğu tavrın ve faaliyetlerinin aşırıya kaçtığına ve haksız olduğuna kanaat getirildi. 1 Kasım 1920'de yapılan seçimleri kaybeden Venizelos ülkeyi terk etti. Yeni kurulan hükümetin başbakanı Dimitrios Gunaris²¹ oldu ancak bu hükümetin varlığı iki yıl kadar sürdü.

Yunan ordusunun işgali sırasında 1921 yılında İnönü ve Eskişehir-Kütahya muharebeleri yapıldı. 22 Ağustos 1921'de Sakarya'da Yunan ordusunun saldırısıyla başlayan savaş 13 Eylül'de Milli Mücadele'nin zaferiyle sona erdi. Yunan ordusu kontrol edebileceğinden uzun bir hatta yayılmıştı. Yunan hükümetinde ve orduda karışıklıklar bulunmaktaydı ve yenilginin ardından paniklemiş haldelerdi. Bu dönemde Türkiye sadece Anadolu topraklarının kurtarılmasına odaklanmıştı ve gözü başka bir şeyi görmemekteydi. 26 Ağustos sabahı Afyon'da Türk ordusu ile ve bundan sonra hangi yöne doğru ilerlese Türk askeri ile karşılaşan Yunan ordusu yavaş yavaş İzmir'e doğru çekilmeye başladı, aslında Türk ordusu tarafından İzmir'e doğru yönlendirildiler. 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'de Mustafa Kemal Atatürk yönetimindeki Türk ordusunun askeri ve stratejik başarısı Anadolu'daki maceranın sonunu getirmişti. Yunanistan Küçük Asya seferinden mağlup bir şekilde döndü. Felaketin yaşanmasının ardından ülkede yeni bir dönem başladı. Batı Anadolu, Karadeniz gibi yerlerde yaşayan Rumlar tüm mal varlıklarını bırakıp krallık topraklarına göç etmeye başladılar. Bu kişilerin sayısı çeşitli kaynaklara göre yaklaşık olarak 1.200.000 civarındadır. Yunanistan'a göç eden göçmenler her ne kadar

²¹ 1915 yılında birkaç ay ve 1921-22 yıllarında Yunanistan'ın başbakanlık görevinde bulunmuş siyaset adamı Halk Partisinin lideriydi. Küçük Asya Felaketinden sonra felaketin sorumluları arasında olduğu gerekçesiyle "Altılar Davası" kapsamında idama mahkûm edildi.

Yunanistan'ın iş gücünü oluşturmuşlarsa da yıllarca içinde yaşamış oldukları kültürün etkisiyle yeni yurtlarına adaptasyon konusunda sıkıntılar yaşamışlardır. Felaketin ardından Kral Konstantin ülkeyi terk etti, yaşanacakları önceden görmüş ve defalarca Anadolu'nun işgaline itirazını dile getirmişti. Felaketin sorumlusu oldukları gerekçesiyle yargılanan siyasetçi ve ordu mensuplarının oluşturduğu sekiz kişiden ikisi müebbet hapis cezasına, altı kişi ise ölüm cezasına çarptırılmış, ölüm cezasına çarptırılan Dimitrios Gunaris, Petros Protopapadakis, Nikolaos Stratos, Yeorgios Baltacis, Nikolaos Theotokis ve General Georgios Hacıanestis'in infazları 28 Kasım 1922 günü gerçekleştirilmiştir. Bu olay tarihe Altılar Davası (İ Diki Ton Eksi) adıyla geçmiştir.²²

Ülkede siyasi alanda sağ- sol ayrımı ve huzursuzluğun ileri boyutlara ulaştığı dönemde sosyalist fikirlere eğilim artmış, 1918 yılında kurulmuş olan Yunanistan Sosyalist İşçi Partisi (Sosialistiko Ergatiko Komma Ellados) 1922 yılında yaşanan travmatik tecrübeden sonra adını **Yunanistan Komünist Partisi (Kommunistiko Komma Elladas)** olarak değiştirmiş, toplumsal reform düşünceleri filizlenmeye başlamıştır.²³ Bu dönemden başlayarak uzun yıllar boyunca ordu ülke siyasetinde aktif olarak görülecektir. 12 Ekim 1922 tarihinde “aşırı sağcı” **Özgür Düşünenler Partisi [To Komma ton Eleftherofronon]**'ni kuran Metaksas, Küçük Asya seferinin gerçekleştirilmesine karşıt yaklaşımından yola çıkarak Anadolu'dan Yunan topraklarına gelen ve Yunanca bilmeyen göçmenlerin oylarını alma arzusuyla bu halklara çeşitli vasıtalarla kendi fikirlerini aktarmaya çalışmıştır.²⁴ Anadolu ve Karadeniz yörelerindeki Hristiyan Ortodoks halkın evlerinden olması sorununu gün

²² Özgür Rençberler, “**Küçük Asya Felaketinin Yunan Siyasetine Etkisi (1919-1922)**”, Ankara, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2014, s. 77-119. (Çevrimiçi), https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=g_199sW3uIH8XhIUzKBDg&no=ZuR9W5EFY-QqkuhPE1eFEw, (10.03.2022).

²³ Beaton, **a.g.e.**, s.175.

²⁴ Aydın, **a.g.e.**

yüzüne çıkaran felaket Yunanistan'da milliyetçilik duygularının gözden geçirilmesine yol açmıştır.²⁵

1.2. İki Savaş Arası Dönem

Çeşitli kaynaklara göre 1923 ve 1940 yılları arasına tarihlendirilen ve Yunanistan'ın iki savaş arası dönemi olarak adlandırılan bu süreçte büyük ekonomik ve anayasal değişiklikler yapılmış ve Yunanistan'ın iç ve dış siyasetinde istikrarın yakalanması için büyük uğraşlar verilmiştir. Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'nda hangi tarafta yer alması gerektiğiyle ilgili tartışmalar sonucunda ortaya çıkan milli bölünme bu dönemde de varlığını sürdürmüş, Küçük Asya Felaketiyle sonuçlanan savaş sosyal ve ekonomik problemleri beraberinde getirmiştir. 1920'lerin başında Yunanistan'ın gelirlerinin büyük bir yüzdesini oluşturan tütün ihracatında 1920'lerin sonlarında büyük düşüş yaşanmış ve ülkenin ihracat gelirleri 1933 yılına kadar düşüş göstermiştir.

1920'li yıllarda Yunanistan'da gerek askeri gerekse siyasi gruplar tarafından yapılan çeşitli darbeler yaşanmıştır. Küçük Asya Felaketi'nden sonra ülkeye cumhuriyeti getirme çabaları²⁶ 1924 yılında yapılan referandum sonucuna göre başarılı olmuşa benziyordu. 1928 yılında Yunanistan'ın Komünist partisi oylarını artırdı. Aynı yıl Venizelos yeniden ülkenin başbakanlığı görevine gelmiş, reformlarla dolu verimli bir yönetim sürecinin başında bulunmuştur. Yine bu dönemde bir tehlike olarak gördüğü komünizme karşı duruş sergilemiştir. Venizelos hükümeti tarafından, komünizm ve anarşi yanlılarını yasa önünde suçlu durumda gösterecek 4229/25-7-

²⁵ Umut Özkırımlı, Spyros A. Sofos, **Tarihin Cenderesinde: Yunanistan ve Türkiye'de Milliyetçilik**, Çev.: Sezin Tekin Özşakıncı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 97.

²⁶ Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması Yunanistan için örnek teşkil etmiştir.

1929²⁷ sayılı **İdionimo** (Özel Suç)²⁸ adlı yasa yürürlüğe konmuş ve bu yasa kapsamında çeşitli tutuklamalar, sürgünler, basına sansür vb. uygulamalar yapılmıştır.

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran'dan Yunanistan da etkilenmiş ve takip eden yıllarda dış borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir. Bu zorlu yıllarda Venizelos dış politikada barışçıl bir tutum sergilemiştir öyle ki Türkiye ile yapılan anlaşmalar da bunu göstermektedir.

Venizelos ve partisi Fileleftheri'nin büyük kan kaybettiği 1932 seçimlerini Panayis Çaladaris²⁹ liderliğinde Halk Partisi kazanır. 1935 yılında Venizelosçular tarafından darbe girişimi gerçekleşir. Bu yıllarda komünist parti göçmenler ve işçiler tarafından desteklenen, üye sayısını ve oy oranını artırmış bir parti durumundadır. İşçi grevleri ve protestolar yapılmakta, ülkede huzursuzluk günden güne artmaktadır.

1.2.1. 1923 Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi

Savaşın ardından Türkiye'den Yunanistan'a kitlesel göçler gerçekleşmekteydi. Çözüm olarak iki ülke arasında karşılıklı nüfus değişiminin yapılmasına karar verildi. Türkiye ve Yunanistan arasında Mustafa Kemal Atatürk ve Eleftherios Venizelos temsilciliklerinde "Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol" 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da imzalandı ve yürürlüğe girdi. Protokole göre Türkiye'de İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da yaşayan Rumlar ile Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri mübadele dışında tutuldular. 1924 yılında mübadele işlemlerinin bir çoğu gerçekleştirilmişti. Taşıma işlemleri ağırlıklı olarak deniz yoluyla yapıldı.

²⁷ Yorgos Petropulos, to **"İdionimo"**, (Çevrimiçi),

<https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1341062>, 07.11.2021.

²⁸ Çeviri bu çalışmanın yazarı tarafından yapılmıştır.

²⁹ 1910'da Yunan siyasetine giren devlet adamı, hukukçu, sosyal refah bakanı, muhafazakâr lider.

Lozan Konferansı'nda İstanbul'da yaşayan Rumlar ile ilgili 'etablis' (fr. Yerleşmiş veya kurulmuş) terimi kullanılmış fakat bu terim Türk ve Yunan taraflarınca farklı yorumlanmış ve anlaşma sağlanamayınca konu Milletler Cemiyeti'ne intikal etmiştir. "Türk Hükümeti 'etablis' olarak adlandırılan Rumların İstanbul'da yaşadıkları resmen kanıtlanabilen kişiler olduklarını kabul etmekte, Yunan Hükümeti ise bu terimin İstanbul'da yaşayan tüm Rumlar için geçerli olduğunu kabul etmekteydi"³⁰. İki ülke arasında 1 Aralık 1926'da mübadele konularının çözümü için yapılan Atina Anlaşması ile konular kesin bir çözüme kavuşturulamadı ve ilişkiler gittikçe gerginleşti.³¹

Etabli konusunda yaşanan anlaşmazlıklar ancak 10 Haziran 1930 tarihli Ankara Anlaşması'nın sonrasında çözüme kavuşturulacaktı. 'Etabli' teriminin İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri'nin hepsi için kullanılmasına karar verildi. Sonrasında ilişkiler iyileşmeye başladı ve 30 Kasım 1930 tarihinde iki ülke arasında dostane yaklaşımlar çerçevesinde bir dizi anlaşma imzalandı. İki ülke arasındaki ilişkiler neredeyse yirmi yıl kadar olumlu bir şekilde seyredecekti.

1.2.2. Ioannis Metaksas ve Dikta Rejimi (1936-41)

1935 yılında monarşiye geri dönen Yunanistan'da Kral II. Yeorgios tekrar tahta gelir. Başarılı ancak acımasız bir asker ve Alman yanlısı bir siyaset adamı olan Ioannis Metaksas'ın diktatörlüğünün önü açılmıştır. Kral II. Yeorgios komünizm karşıtı Metaksas'ı başbakan olarak görevlendirir. Ordu ve polis Kral'ın bilgisi dahilinde darbe hazırlığı yapan Metaksas'ın yanındadır.³² Deneyimli ve yetkin bir asker olan

³⁰ Kemal Arı, **Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu göç (1923-1925)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.

³¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1995**, İstanbul, Timaş Yayınları, 19. Bs., Şubat 2014, s. 280-282.

³² Özgür Rençberler, **"Yunanistan'da "Ulusal Ayrışma" Söylemlerinin Eleştirel Çözümlemesi: Venizelos ve Metaksas Hesaplaşması"**, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2021, s. 47-57, (Çevrimiçi),

Metaksas 4 Ağustos 1936 günü meclisi dağıtarak iktidarı ele geçirir. Kendisini “milletin babası” vb. terimlerle adlandıran Metaksas aşırı sol ve komunizm karşıtıdır. Siyasilere karşı pek de olumlu duygular beslemeyen Metaksas ülkeye baskıyı getirmiş, korku ortamı yaratarak halkı disipline etmek istemektedir ve komünistlerin arasına sızıp onların eylemlerini etkisiz hale getirmiştir. Haziran 1937’de “Üçüncü Yunanistan Medeniyeti’ni” kurmayı hedeflediğini deklare eden Metaksas’ın diktatörlüğü döneminde komünist oldukları gerekçesiyle tutuklanarak sürgüne gönderilenlerin sayısı azımsanmayacak derecededir. İç karışıklık ve istikrarsızlığın doruk noktasında olduğu bu yıllarda ülkenin bulunduğu durumun dışına çıkması için bir hayli uzun zaman geçmesi gerekecektir.³³ Metaksas diktatörlüğü döneminde devletin basın organları ele geçirilmiş, bilim ve sanat yasaklarla karşı karşıya kalmıştır. Rejimin aleyhinde olabilecek her türlü sözlü müzik yasaklanmıştır.³⁴ Nazi Almanyası’nın yükselişte olduğu dönemde Kral II. Yeorgios ve Metaksas Yunanistan’ın tarafsız olmasında hem fikirlerdir. Ancak 1940 yılında gerçekleşen İtalyan işgaline karşı savaşımaya karar vermişlerdir.³⁵

1.3. 1940’lı Yıllar

Ekim 1940’ta İtalya Yunanistan’ı işgal eder. Metaksas’ın işgale <<Ohi>> cevabıyla birlikte ülkede direniş başlar. Çok geçmeden 1941 yılının Nisan ayında ise Yunanistan Nazi işgali altında kalmıştır. Metaksas 1941 başlarında beklenmedik bir şekilde hayatını kaybeder. II. Yeorgios Mısır’a kaçar. Dönemin başbakanı

<http://dspace.trakya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/trakya/5271/0179611.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (10.03.2022).

³³ Aristides Hatzis, “**A Political History of Modern Greece, 1821- 2018**”, 2019, s.1-11, (Çevrimiçi),

https://www.researchgate.net/publication/327405175_A_Political_History_of_Modern_Greece_1821-2018, (05.12.2021).

³⁴ “**Greek Music Policy under the Dictatorship of General Ioannis Metaxas (1936-1941)**”, Risto Pekka Pennanen, Helsinki, Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens Vol VIII, Grapta Poikila, 2003, s. 104-108.

³⁵ Hatzis, a.g.e..

Aleksandros Korizis'in intiharı üzerine başbakanlık koltuğuna eski Venizelistlerden olan Emanuil Çuderos³⁶ gelir. Yunanistan bu dönemde İtalyan, Bulgar ve Alman işgali altındadır. Ülkede yaşanan açlık nedeniyle yüzbinlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Kitlesel katliamların yaşandığı bu dönemde işgale karşı çeşitli direniş grupları kurulur. Bunlardan en iyi örgütlenmiş olanı Komünist Parti tarafından yönetilen **Milli Kurtuluş Cephesi [Ethniko Apeleftheriko Metopo (EAM)]**'dir. EAM ve onun askeri kolu olan **Yunan Halkının Kurtuluş Ordusu (ELAS) [Elinikos Laikos Apeleftherotikos Stratos]** işgale karşı başarılı direniş gerçekleştirmiştir. Bir diğer grup ise sağ eğilimli olan **Milli Demokratik Yunan Ordusu [Ethnikos Dimokratikos Elinikos Stratos (EDES)]** idi.

1944 yılının Kasım ayında Alman işgalcilerin Yunanistan'dan ayrılmalarının ardından ülkede farklı görüşlere sahip gruplar arasında çatışmalar yaşanır ve dolayısıyla iç savaş başlamış olur. 1944 Aralık ayında Atina'da EAM'ın düzenlediği gösterinin sonucunda yaşanan kanlı çatışmanın ardından direnişçilerin silahsızlandırılması kararlaştırılmıştır. 1950'ye kadar ülke iç savaş ve küçük çapta çatışmalarla yoğrulmuştur. İç savaştan sonra çeşitli hükümetler kurulacak ve siyasi istikrarsızlık bir müddet daha devam edecektir.

1.4. Çağdaş Yunan Edebiyatında 1930 Kuşağı'nın Özellikleri, Temsilcileri ve Yapıtları

Çağdaş Yunan edebiyatının '**30 kuşağı**' terimi Yunanistan'da 1930-1940 yılları arasında verilmiş olan edebi eserlere ve bu eserleri veren kuşağın temsilcilerine işaret ediyor olsa dahi kati bir tarihleme yapılması mümkün değildir.³⁷ Dönemin genç şair ve yazarları Yunanistan'ın yakın tarihinde yaşanmış olan I. Dünya Savaşı, Küçük Asya

³⁶ 1941-44 yılları arasında Yunanistan'da başbakanlık görevini sürdürmüş Giritli siyaset adamı.

³⁷ Mario Vitti, **İ Yenya Tu Trianda**, Atina, Ermis, 1995, s. 21-22.

Felaketi, siyasi istikrarsızlık gibi olayların kendilerinin ve toplumun üzerinde yarattığı etkileri değiştirme, insana ve özgürlüğe olan inanca sarılarak yaratma istenciyle edebiyatta yeni bir kimlik arayışına girmişlerdir. 1930’larda başlayan ruhsal ve biçimsel değişim ve geçmişle bugün arasındaki farklılaşma etkisini bir müddet daha sürdürecektir, II. Dünya Savaşı tecrübesinin ardından aynı kuşağın şair ve yazarları deneyimlerini eserlerinde kendi yorumlarıyla kaleme almaya devam edeceklerdir. ’30 kuşağı’ terimi ilk olarak **Ta Nea Grammata**³⁸ [**Yeni Mektuplar**] adlı edebiyat dergisinde genç şair ve yazarların oluşturduğu bir grup tarafından kullanılmış, sonraları dönemin tüm edebi türleri için bu terim kullanılmıştır.³⁹

Kostas Karyotakis’in⁴⁰ ölümünün ardından bir yıl geçtikten sonra (1929) Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu bir genç olan **Yorgos Theotokas**⁴¹ (1905-1966) Orestis Digenis imzasıyla **Elefthero Pnevma** [**Özgür Ruh**] başlıklı bir deneme yazısı yayımlar. Bu coşkulu çalışma “30 kuşağının bir manifestosu”⁴² niteliğindedir. Theotokas bu kuşak hakkında şunları söyler:

“Endişeli ve nizamsızız. Özgürüz. Hiçbir sınırlayıcı olmaksızın düşünüyoruz, çünkü tüm sınırlayıcıları bizim okullara gittiğimiz dönemde Büyük Savaş’ın kanunları kırdı”... “Atalarımızın fikirleri ve sanatı bize yetmiyor. Toplumun ritmi bizim etrafımızda değişiyor. Yeni ritimler yakalamak için çabalyoruz. Yeni bir düşünce tarzı ve yeni bir anlayış getiriyoruz içimize. Yeni bir çağa başlıyoruz”⁴³. Theotokas’ın düşüncesine göre “Sanat eseri yaşamın

³⁸ 1935-1940 yılları arasında Yorgo Kaçimbalis tarafından yayımlanan, genç şair ve romancıları bir araya getiren edebiyat dergisi.

³⁹ Roderick Beaton, **İsagogi Sti Neoteri Elliniki Logoteknia**, Atina, Nefeli, 1996, s. 177-178.

⁴⁰ Çağdaş Yunan Edebiyatının ’1920 kuşağı’ temsilcilerinden sembolist şair. Kendi yaşamına son vermiştir.

⁴¹ İstanbul doğumlu roman yazarı ve avukat. Felsefe ve tarih alanlarında araştırmalar yapmıştır. **Leonis** başlıklı romanında şehir hayatının gerçekliklerinden bahseder.

⁴² Aryiro Luladaki, “**Elefthero Pnevma, Argo, To Demonio: Apoihi tu esthitizmu sto ergo tu Y. Theotoka**”, s. 1-7, 2018, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/40610007/_Ελεϋθερο_Πνεϋμα_Αργώ_Το_Δαιμόνιο_Απόχοι_το_υ_αισθητισμού_στο_έργο_του_Γ_Θεοτοκά_, (10.11.2021).

⁴³ Luladaki, **a.g.e.**, s.2, çeviri bu çalışmanın yazarı tarafından yapılmıştır.

derinlerdeki anlamını bir kişisellik çerçevesinde ifade etme eğilimindedir. Kişiselliğin özel yasasına uyar çünkü yaşamın kendisine sundukları olmaksızın yaşayamaz.”⁴⁴

Modernist dönemde ortaya çıkan **sürrealizm**⁴⁵ (gerçeküstücülük) akımı, ilk olarak bu kuşağın temsilcilerinin en önde gelen isimlerinden olan ve sürrealizmin babası sayılan Fransız yazar ve şair **Andre Breton (1896-1966)** tarafından 1924’te kaleme alınmış olan bir bildirge ile (*Sürrealist Manifesto- Manifestes du surréalisme*) adını duyurmuştur. İki dünya savaşı ortasında filizlenen bu akımın dünyadaki en önemli temsilcileri arasında **Paul Eluard (1895-1952)**, **Phillippe Soupault (1897-1990)** ve **Louis Aragon (1897-1992)** gibi önemli isimler bulunmaktadır. 30 kuşağı Yunan edebiyatçıları ve pek çok sanat anlayışını derinden etkileyen sürrealizmde gerçeklik daha çok duyguları ön planda tutarak bilinçaltı ve bilinç akışının özgür bırakıldığı soyut bir biçimde ifade edilmektedir.

Andre Breton’un Sürrealist Manifestolar’ındaki sürrealizm tanımı şöyledir: *“Sürrealizm, (isim). Kişinin, düşüncenin gerçek işleyişini sözel, yazılı ya da başka herhangi bir şekilde ifade etmeyi seçtiği katıksız ruhsal otomatizm.(felsefe, özdevim). Estetik veya ahlaki kaygılardan arınmış olarak, mantık tarafından uygulanan hiçbir kontrolün geçerli olmadığı, düşüncenin kendini ortaya koyduğu bir düzlem”*. (Breton, 2009)⁴⁶.

Çağdaş Yunan edebiyatının şiiri için 30 kuşağı morfolojik ve psikolojik olarak yenilenmenin gerçekleştiği ve önemli edebi eserlerin verildiği bir evredir. Bu yıllarda yaşanan olaylara bakılacak olursa tarihin değişiyor olduğu gerçeği oldukça aşikardır. Genç edebiyatçılar değişimin gelmekte olduğunu görmüş ve gözlemleriyle günü anlamaya çalışmışlardır. Yenilenmenin önünü açmakla beraber Yunan kültürünün

⁴⁴ Luladaki, **a.g.e.**, s.2, çeviri bu çalışmanın yazarı tarafından yapılmıştır.

⁴⁵ Sanatta bilinçaltının önemini vurgulayan, S. Freud’un tezleri üzerine kurulu bir sistem.

⁴⁶ Andre Breton, **Sürrealist Manifestolar**, Çev.: Yeşim Seber Kafa, Artemis Günebakanlı, Ayşe Güngör, İstanbul, Altıkkırkbeş Yayın, 1.bs., 2009, s. 31.

miraslarını da yadsımamış, halk şiirine, Dionisios Solomos'a⁴⁷ ve Aleksandros Papadiamantis'e⁴⁸ olan ihtiramlarını muhafaza etmişlerdir.⁴⁹ Şiirde serbest ölçü ve otomatik yazı kullanılır. Şairler Batı Avrupa edebiyatının metinlerine yaptıkları çevirilerin yanı sıra kendileri de eserler vermektedirler. Bu kuşağın şiirinin en önemli temsilcileri arasında **Yorgos Seferis, Odisseas Elitis, Nikitas Randos, Yorgos Sarandaris, Andreas Embirikos, Dimitrios Andoniou, Nikos Engonopoulos, Yannis Ritsos, Nikiforos Vrettakos, Nikos Kavvadias ve Nikos Gatsos** gibi isimler bulunmaktadır.

Yunanistan'ın ilk Nobel Ödüllü şairi ve diplomat olan **Yorgos Seferis (1900-1971)** 1930 yılında **Strofi [Dönemeç]** başlıklı ilk şiir koleksiyonunu, 1935 yılında ise **Mithistorima [Destansı Öykü]** başlıklı şiir koleksiyonunu yayımlar. Aynı yıl **Nikiforos Vrettakos (1912-1991)** ve **Yannis Ritsos'un (1909-1990)** özgür dizeyle yazılmış şiirleri yayımlanır. **Andreas Embirikos (1901-1975) İpiksamino [Yüksek Fırın]** başlıklı düzyazı formunda ve sürrealist şiirlerinden oluşan ilk koleksiyonunu yine bu yıl yayımlamıştır.⁵⁰ 30 kuşağının en önemli temsilcilerinden, Yunanistan'ın

⁴⁷ 1798-1857 yılları arasında yaşamış Yunanistan'ın ulusal şairi Solomos Zakintos doğumludur. Soylu bir ailenin ferdi olan Solomos İtalya'da hukuk öğrenimi görmüştür. İtalyan edebiyatını takip eder, mükemmel derecede İtalyanca konuşurdu. İlk şiirlerini İtalyanca yazmış ve İtalyan edebiyatının saygın bir şairi olmuştur. 10 yıllık bir eğitimden sonra iyi bir edebiyat bilgisi ile Zakintos'a geri döner. Yunanca eserlerindeki dönüm noktası 158 kıtadan oluşan *Özgürlük İlahisi* şiiri olmuştur.

⁴⁸ Yunanistan'ın Dostoyevski'si olarak da anılan Aleksandros Papadiamantis 4 Mart 1851'de Yunanistan'ın Skiathos adasında papaz bir babanın dördüncü oğlu olarak dünyaya geldi. Yaşamı boyunca yoksulluk ve yalnızlık çekti. Eğitimini güçlüklerle sürdürdü. Kendi kendine yabancı diller öğrendi. İlk romanı *Muhacir* 1878'de yayımlandı. *Suç ve Ceza*, *Dracula* vd. romanların ve çeşitli öykülerin Yunancaya tercümelerini yaptı. 1902'de yazmaya başladığı ve en iyi eseri olarak kabul edilen *Η Φόνισσα* (Kadın Katil) başlıklı romanı ilk olarak 1903 yılında yayımlandı ve Yunan yönetmen Kostas Ferris tarafından 1974 yılında filme uyarlandı. A. Papadiamantis 1911 yılında hayata gözlerini yumdu.

⁴⁹ Vitti, **a.g.e.**, s. 32.

⁵⁰ Periodiko Ardin, "Γενιά του '30, η απόπειρα της σύνθεσης - The Greek Generation of the 1930s: Literature, Art and Identity", sayı 25-26, Mayıs- Haziran 2000, s.31.

ikinci Nobel Ödüllü şairi, şiirleri Çağdaş Yunan edebiyatının nadide eserlerinden olan **Odisseas Elitis (1911-1996)** ilk şiirlerini 30 kuşağı şair ve yazarlarının bir arada toplandıkları Nea Grammata [Yeni Mektuplar] adlı dergide yayımlamaktadır. 1938 yılında **Nikos Engonopoulos (1910-1985)**⁵¹ ilk şiir koleksiyonunu **Min omilite is ton odigon [Şoförle konuşmayınız]** başlığıyla yayımlar.⁵²

Çağdaş Yunan edebiyatının en önemli ve verimli dönemi olan 30 kuşağının eserlerinde önceki nesillerde görülen fiziksel olarak sağlıksız ve talihsiz olan karakterler yerini sağlıklı ve kuvvetli olanlarla değiştirir, bu durum önceki nesle bir tepki gibidir. Yine bu dönemin eserlerinde daha zor olan dil ve teknikler benimsenir. Yunan aydınları her zaman kolaycılığı ve özensizliği küçümsemişlerdir. Kavafis de bunlardan biridir.⁵³ Dönemin şiirinde kırsal bölgelerdeki günlük yaşamın unsurları, güzellik veya zorlukları gibi ithographik öğeler yer almaktadır.

30 Kuşağı'nın en önemli temsilcilerinden **Yorgos Seferis**, 1900 yılında İzmir'in Urla ilçesinde doğmuştur. Avukat ve üniversitede öğretim üyeliği görevlerinde bulunan 1873 doğumlu Stelios Seferiadis ve Naksos adalı Despo Seferiadis'in üç çocuğundan biridir. 1902 yılında kızkardeşi İona, 1905 yılında ise erkek kardeşi Angelos dünyaya gelir. Babası Stelios Seferiadis şiirler yazar ve Antik Yunan tragedyalarından çeviriler yapar. Seferis ilk dizelerini 14 yaşında iken yazmaya başlar ve küçük yaşlarından itibaren günlük tuttuğu bilinmektedir. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden sonra ailesiyle birlikte Atina'ya taşınır. 1917 yılında liseden mezun olur ve Atina Üniversitesi'nde hukuk fakültesine kaydolur. 1918 yılında yine ailesiyle birlikte Paris'e taşınır ve Sorbonne Üniversitesi'nde hukuk öğrenimine devam etmekle beraber edebiyat ve çeviri ile ilgilenir. Yazılarını öğrenci dergilerine gönderir. Fransız klasiklerini ve şairlerini tanır, Fransızca şiirler yazar.

⁵¹ İstanbul doğumlu, sürrealist şair ve ressam. Geleneğe önem veren bir sanatçıdır.

⁵² Beaton, **a.g.e.**, s. 210.

⁵³ Vitti, **a.g.e.**, s. 49-50.

Seferis hem Yunanistan'ın acılarını hem de 1922 İzmir Yangınının acılarını yaşamış, ev ve vatan hasreti çekmiş bir şairdir. Küçük Asya Felaketi'nin sarsıntısı, yaşamı boyunca sanatını etkileyecektir. Öyle ki onun şiirlerinde “öteki kıyı”, “öteki hayat” veya, “ev”, “vatan” gibi özlem içeren sözlere rastlarız.

1924 yılında hukuk diplomasını alan Yorgo Seferis aynı yılın ağustos ayında Londra'ya taşınır, İngilizcesini geliştirir ve Dışişleri Bakanlığı'ndaki sınavlara girmek için hazırlanır ve 1926'da orada görev alır. 1928 yılında **Nea Estia [Yeni Yurt]**⁵⁴ dergisinde Fransız şair Paul Valery⁵⁵'nin 1895 yılında yayımlanan **Monsieur Teste** romanına yapmış olduğu çeviri **Bay Test ile Bir Akşam** başlığıyla yayımlanır. 1931'de **Strofi [Dönemeç]** başlıklı, gerçekten de Yunan şiiri için bir dönemeç olduğu ve 30 kuşağına bir giriş niteliği taşıdığı düşünülen şiir koleksiyonu yayımlanır. Kostis Palamas⁵⁶ bu şiiri gördüğünde Seferis'in bilinçli olarak “zorluk ilkesini” uyguladığını düşünmüş ve bu şiirden övgüyle bahsetmiştir. Seferis'in bu şiir kitabına ait lirik ve aşk şiirleri daha sonra Mikis Theodorakis tarafından bestelenecektir.

Seferis 1931 yılında Londra'daki Yunanistan Başkonsolosluğu'nda konsolos yardımcılığına atanmış ve ardından orada müdür olarak 1934 yılına kadar görev yapmıştır. 1932'de **İ Sterna [Sarnıç]** başlıklı şiirini yayımlar. 1933'te yazmaya başladığı ve 1935'te yayımlanan ve adını “Mithos” ve “Historia” (“Mit” ve “Tarih”) sözcüklerinin birleşiminden alan **Mithistorima [Destansı Öykü]** başlıklı şiir koleksiyonunda Seferis'in şiir dili ve tekniğini üst seviyelere taşımış olduğu ve daha modernist bir forma dönüştürdüğü görülür.⁵⁷ Dergilerde edebiyat konularında yazıları yayımlanır. 1938 yılında Dışişlerinde Basın ve Enformasyon müdürlüğü görevine gelir. 1940 yılında **Tetradyo Yimnazmaton [Alıştırmalar Defteri]** ve aynı yılın

⁵⁴ Konstantinos Sarandopoulos tarafından 1927 yılında kurulan edebiyat dergisi.

⁵⁵ 1871- 1945 yılları arasında yaşamış Fransız simbolist şair, yazar ve düşünür.

⁵⁶ 1859-1943 yılları arasında yaşamış Yunan şair, yazar, oyun yazarı, tarihçi, gazeteci ve edebiyat eleştirmeni. Çağdaş Yunan edebiyatının gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

⁵⁷ “Seferis ve Mitos”, Esin Ozansoy, Navisalvia Sina Kabaagaç'ı Anma Toplantısı 2006/ Mythos, Akyol F, Editor, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 102.

Nisan ayında **İmeroloyo katastromatos A [Seyir Defteri 1]** şiir koleksiyonları yayımlanır. 1941 yılının Nisan ayında, Almanlar'ın Yunanistan'ı işgalinden dört gün sonra 1936 yılında ilişki kurduğu Maro ile hayatını birleştirir. Yunan hükümetinde görevde olduğu bu yıllarda Girit, Mısır ve Güney Afrika'ya gider. Yunanistan'ın Nazi İşgali altında olduğu yıllarda Seferis yoğun geçen resmi görevlerinin başındadır.

1944'te **Yimnopedya** yayımlanır. 1947 yılında Atina Akademisi tarafından Kostis Palamas Şiir Ödülü ile onurlandırılır, bu yıl yayımlanan şiir koleksiyonları **İmeroloyo katastromatos B [Seyir Defteri 2]** (1947), **Kihli [Ardıç Kuşu]** (1947)'dur. Ardıç Kuşu koleksiyonundan (A

Το Σπίτι Κοντά στη Θάλασσα⁵⁸

Denize Yakın Ev⁵⁹

**Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν. Έτυχε
να 'ναι τα χρόνια δίσεχτα· πολέμοι χαλασμοί ξενιτεμοί·
κάποτε ο κυνηγός βρίσκει τα διαβατάρικα πουλιά
κάποτε δεν τα βρίσκει· το κυνήγι
ήταν καλό στα χρόνια μου, πήραν πολλούς τα σκάγια·
οι άλλοι γυρίζουν ή τρελαίνονται στα καταφύγια**

Elimden aldılar evlerimi. Mutsuz
Yıllara rastladık; savaşlar, yıkımlar, gurbet;
Avcı bulur bazen göçebe kuşları
Bazen bulmaz; av boldu
Benim zamanımda, çok kişiyi alıp götürdü saçmalar;
Ötekiler durmadan döner ya da çıldırır sığınaklarda.

⁵⁸ Yorgos Seferis, **Piimata**, Atina, İkaros, 2014, s. 219.

⁵⁹ Yorgo Seferis, **Bütün Şiirleri**, Türkçesi: Özdemir İnce, Herkül Millas, Varlık Şiir, 2. Basım, İstanbul, 2000, s. 207.

II. Dünya Savaşı ve ardından yaşanan İç Savaş olaylarına da tanıklık etmiştir Seferis. Günlüklerinde bu anılarına rastlıyoruz. 6 Aralık 1945 tarihli günlüklerinden:

*“Mevsimin getirdiği karamsarlıkla birlikte, nasıl da birer birer, capcanlı geri dönüyor, geçen yıl Atina’daki savaşın korkunç görüntüleri. O günleri görmektense ölümü yeğlerim”*⁶⁰.

Seferis bu satırları eşi Maro ile beraber dinlenmek için gittiği Yunanistan’ın Poros adasında Yunanca sükunet anlamına gelen Galini adlı bir evde bulunduğu sıralarda yazmıştır.

1948-50 yılları arasında Ankara’daki Yunanistan Büyükelçiliği’nde danışman olarak görev yapar. Bu görevi sırasında yaptığı Kapadokya gezisine ait günlük tarzındaki yazılarından oluşan ve Fransızca yazmış olduğu **Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün** başlıklı kitabı Atina’daki Fransız Araştırma Kurumu tarafından 1953 yılında yayımlanır.⁶¹ 1957-62 yılları arasında Londra’da yaptığı büyükelçilik görevinin ardından emekliye ayrılır. 1963’te Nobel Edebiyat Ödülü ile onurlandırılan Yorgo Seferis’in deneme yazıları, diplomatik görevlerinden dolayı gittiği yerlerde yazmış olduğu gezi notları, Kavafis ile ilgili çalışmaları ve İncil’den dahi çevirileri bulunmaktadır. 1966 yılında **Tria Krifa Piimata [Üç Gizli Şiir]** başlıklı şiir koleksiyonu yayımlanır.

Seferis’ in şiiri yalın bir Yunancayla ve dimotiki yani halk dilinde yazılmıştır. Geleneklere bağlı olduğu kadar yenilikçi bir şairdir. Ortodoksluk ve Yunan doğası Seferis’in kaynaklarındandır. Lirik ve aşk şiirleri de yazan şair şiirini içerik ve morfolojik olarak yenilemiştir.

⁶⁰ Yorgos Seferis, **Bir Şairin Günlüğü: 1945- 1951 günleri**, Çev.:Alova, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. bs., 2004, s. 33.

⁶¹ Yorgo Seferis, **Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün**, Çev. Samih Rıfat, 3.bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 7.

Strofi [Dönemeç] koleksiyonundan:

Αρνηση⁶²

Yadsıma⁶³

**Στο περιγιάλι το κρυφό
Κι άσπρο σαν περιστέρι
Διψάσαμε το μεσημέρι
Μα το νερό γλυφό**

Susadık öğleyin
O gizli
O güvercin gibi ak kıyıda;
Su acıydı ama.

**Πάνω στην άμμο την ξανθή
Γράψαμε το όνομα της
Ωραία που φύσηξε ο μπάτης
Και σβήστηκε η γραφή**

Sarı kumun üzerine
Yazdık onun adını
Ama bir güzel esti imbat
Ve silindi yazı.

**Με τι καρδιά, με τι πνοή
Τι πόθους και τι πάθος**

⁶² Yorgos Seferis, **Piimata**, Atina, Íkaros, 2014, s. 13.

⁶³ Yorgo Seferis, **Bütün Şiirleri**, Türkçesi: Özdemir İnce, Herkül Millas, Varlık Şiir, 2. Basım, İstanbul, 2000, s. 27.

Πήραμε τη ζωή μας.

Λάθος!

Κι αλλάξαμε ζωή

Nasıl bir yürek, nasıl bir ruhla

Nice bir istek ve tutkuyla

Asıldık hayata; yanlış, ne yanlış!

Ve değiştirdik yaşamımızı.

Seferis'in 1931 yılında yayımlanan Strofi koleksiyonuna ait lirik ve sembollerle dolu olan şiirini **Mikis Theodorakis**⁶⁴ Paris'te bulunduğu 1960 yılında bestelenmiştir. Bestecinin Epiphania⁶⁵ adlı albümünde Seferis'in aynı başlıklı şiir koleksiyonundan alıntı olan **Kratisa Ti Zoi Mu [Bırakmadım Yaşamımı]** ve **Mesa Stis Thalassines Spilies [Deniz Mağaralarında]** şiirleri ve Alıştırmalar Defteri (1928-1937) koleksiyonunun **Shedia ya ena kalokeri [Bir yaz için tasarılar]** bölümünde yer alan **Anthi tis petras [Yeşil denizin önünde kaya çiçekleri]** şiirleri bulunmaktadır.⁶⁶

İlk olarak Grigoris Bithikotsis'in sesiyle dinleyicinin kulaklarına ulaşan **Kratisa Ti Zoi Mu [Bırakmadım Yaşamımı]** şiiri Seferis'in 1971'de hayata gözlerini yummasının ardından cenazesinde milyonlarca kişi tarafından şarkı olarak okunmuş ve Seferis son yolculuğuna bu şekilde uğurlanmıştır.

Çağdaş Yunan şiirinin en zirvedeki şairlerinden biri olan **Yannis Ritsos**, 1 Mayıs 1909'da toprak sahibi bir ailenin dört çocuğundan en küçüğü olarak Yunanistan'ın Mora yarımadasında Monemvasia köyünde dünyaya gelir. Kardeşleri

⁶⁴ 1925 doğumlu Yunan söz yazarı, besteci, aktivist ve siyasetçi. 2021 yılında hayata gözlerini yumdu. Ekim 2021'de Türk müzisyen ve yazar Zülfü Livaneli Mikis Theodorakis anısına konser verdi. İki isim Türk- Yunan dostluk ve barışı adına pek çok ortak çalışma yapmışlardır.

⁶⁵ İsa'nın vaftiz edilişinin kutlandığı Ortodoks yortusu.

⁶⁶ Mikis Theodorakis, **Melopiimene Piisi**, 2.bs., İpsilon, Atina, 2003, s. 54.

Nina, Dimitris ve Loula'dır. 1921 yılında erkek kardeşi Dimitris ve anneleri veremden hayatını kaybeder. Babası kısa bir zaman zarfında servetini kaybetmiş, dolayısıyla aile ekonomik güçlüklerle karşı karşıya kalmış ve baba daha sonraları psikolojik sorunlarından dolayı hayatını kaybetmiştir, Ritsos'un sevgili kardeşi Loula da 1937 yılında aynı sebeplerden ötürü yaşama veda eder. Ritsos hayatta bu trajedileri yaşamış ve oldukça etkilenmiştir. Bundan böyle karmaşa yaşamı boyunca hiçbir zaman Ritsos'un yakasını bırakmaz.

Lise eğitimini Gytio'da tamamlayan Ritsos sanata karşı oldukça ilgilidir. Şiir yazmaya çocuk yaşta başlamış, kendi kendine piyano çalmayı öğrenmiştir. 1921 yılında **İ Diaplasis ton Paidon [Çocuk Gelişimi]** dergisiyle çalışmaya başlar. Gençlik şiirlerinin çoğu **İ Megali Elliniki Enkiklopedia [Büyük Yunan Ansiklopedisi]**'nde ⁶⁷ yayımlanır. ⁶⁸ 1925 yılında kendisinden bir yaş küçük olan ve çok iyi anlaştığı kız kardeşi Loula ile birlikte Atina'ya taşınan Ritsos burada daha sonraları kütüphanesinde Angelos Sikelianos⁶⁹ ve Kostis Palamas ile tanışacağı bir noterlik ofisinde daktilograf olarak çalışmaya başlar. Hayatını idame ettirebilmek için devamlı çalışmak durumunda kalmıştır. Şiire olan ilgisi günden güne artmaktadır.

Yannis Ritsos 1926 yılında rahatsızlanır, daha iyi bir tedavi alabilmesi umuduyla Monemvasia'ya dönmesine karar verilir. 1927'de verem olduğu kesinleşmiştir ve Atina'daki Sotiria Sanatoryumu'na yatırılır. Orada Yunan şair Maria Polydouri ile tanışır ve fikirlerini paylaşırlar. 1931'de Atina'ya geri döndüğünde elinde kendisinin yazmış olduğu iki şiir koleksiyonu bulunmaktadır: **Sto Palio mas Spiti [Eski evimizde]** ve **Dakriya ke Hamoyela [Gözyaşı ve Tebessüm]**.

⁶⁷ Pavlos Drandakis (1896- 1945) tarafından 1926 yılında kurulan ansiklopedi Pyrsos yayınları tarafından ilk olarak 1 Mart 1926 tarihinde yayımlanmıştır ve 1934 yılında kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Dili katharevousadır.

⁶⁸“Yannis Ritsos: Viografika Stoihia”, yy, (Çevrimiçi), http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/giannhs_ritsos/, (26.02.2022).

⁶⁹ 1884 -1951 yılları arasında yaşamış Lefkada doğumlu Yunan lirik şair ve oyun yazarı.

Rizospastis gazetesinde çalışmaya başladığı yıl olan 1934'te Ritsos'un **Trakter** [**Traktör**] başlıklı ilk şiir koleksiyonu ve 1935'te **Piramides** [**Piramitler**] adlı ikinci şiir koleksiyonu yayımlanır. İlk şiirlerinde Karyotakis ve Kostas Varnalis⁷⁰'in etkisinde olduğu görülür.⁷¹ İlk şiirlerinde toplum düzeninin değişmesi gibi konuları alan Ritsos, 1936'da **Epitafios**⁷² [**Yazıt**] başlıklı şiir koleksiyonu Metaksas sansürü altında gizli bir şekilde yayımlanır ve bu şiir 4 Ağustos 1936'ya ithaf edilmektedir. Ritsos ise kendini toplum için savaşıma adanmıştır.

Kız kardeşi Loula'nın ölümünden sonra yazdığı **To tragudi tis adelfis mu** [**Kız kardeşimin türküsü**] 1937'de yayımlanır. Uzun şiirden alıntı:

...

Üşüyorum bacım.

Kim getirecek bize

Ellerimizi ısıtacak güneşi?

Susuyorum. Dinliyorum.

Kimseler geçmiyor

Gecemizin karanlık sokağından.

Yıldızlar kazaya uğramış

Karanlık surların

Ucunda sendelerken

Koparıp alınan bir kartalın

Paslanmış gözlerinde.⁷³

...

⁷⁰ 1884- 1974 yılları arasında yaşamış Yunan şair.

⁷¹ Beaton, **a.g.e.**, s. 204.

⁷² Kelime anlamı mezar başında söylenen ağıt olan Epitafios, İsa'nın çarmıha gerilişini sembolize eden ve Ortodoks Yunan kiliselerinde Paskalya yortusundan önceki cuma günlerinde söylenen bir ağıttır. "Kutsal cuma günü" İsa'nın sembolik naaşı kilisenin çevresinde dolaştırılır. İşlenmiş bir örtü İsa simgesi olarak kullanılır, bu tören epitaf olarak adlandırılır.

⁷³ Yannis Ritsos, **Umarsız Penelope ve Başka Şiirler**, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Bs., 2002, s. 21.

Earini Simfonia [İlk Yaz Senfonisi] (1938), To Emvatirio Tu Okeanu [Okyanusun Yürüyüşü] (1940), Dokimasia [Sinama] (1943), Palia Mazurka Se Rithmo Vrohis [Yağmur Ritimli Eski Mazurka] (1943), Romiosini [Yunanlıların Öyküsü] (1945-47) O Anthropos Me To Garifallo [Karanfilli Adam] (1952) ve Agripnia [Uyanıklık] (1954) Ritsos'un şiir koleksiyonlarından.

Romiosini [Yunanlıların Öyküsü]'den alıntı:

**Αυτά τα δέντρα δε βολεύονται με λιγότερο ουρανό,
αυτές οι πέτρες δε βολεύονται κάτω απ' τα ξένα βήματα,
αυτά τα πρόσωπα δε βολεύονται παρά μόνο στον ήλιο,
αυτές οι καρδιές δε βολεύονται παρά μόνο στο δίκιο.**

Bu ağaçlar katlanamaz daha basık bir göğe
Bu taşlar katlanamaz yabancı çizmelere.
Yalnız güneşe boyun eğer bu yüzler,
Yalnız doğruluğa boyun eğer bu yürekler.

**Ετούτο το τοπίο είναι σκληρό σαν τη σιωπή,
σφίγγει στον κόρφο του τα πυρωμένα του λιθάρια,
σφίγγει στο φως τις ορφανές ελιές του και τ' αμπέλια του,
σφίγγει τα δόντια. Δεν υπάρχει νερό. Μονάχα φως.
Ο δρόμος χάνεται στο φως κι ο ίσκιος της μάντρας είναι σίδερο.⁷⁴**

Sessizlik gibi katı bu toprak
Korlaşan taşları basar bağrına,

⁷⁴ “Zitimata Proslipsis tis neoellinikis poiisis mesa apo tin epafi tis me ti mousiki. To paradeigma tou Gianni Ritsou: Ī melopiisi tou Epitaphiou ke tis Romiosinis apo ton Miki Theodoraki”, Evangelia Skarsouli, Didaktoriki Diatrivi, Atina, 2012, Ethniko ke Kapodistriako Panepistimio Athinon, s. 65. (Çevrimiçi), <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/34657>, (04.05.2022). (Doktora Tezi).

Güneşte yetim kalmış zeytinliklerle
Bağları kucaklar.⁷⁵

Ritsos'un **Romiosini [Yunanlıların Öyküsü]** başlıklı uzun şiirinin I. bölümünden alıntı olan bu dizeler 1966 yılında Mikis Theodorakis tarafından bestelenmiş ve Grigoris Bithikotsis tarafından seslendirilmiştir.

Küçük Asya Felaketi ve ardından yaşanan göçler, Metaksas rejimi ve Nazi İşgali'nin korkunç deneyimlerini iliklerine kadar yaşayan Ritsos bu olaylara duyarlılıkla tepki göstermekte tereddüt etmemiş ve Ulusal Direniş'te aktif olarak yer almıştır. Ritsos politik fikirleri dolayısıyla 1949 yılında Makronisos ve çeşitli adalara sürgün edilir ve bundan 4 yıl sonra 1952'de özgürlüğüne kavuşmuştur.

1952 yılında yazmış olduğu **İ Sonata tu selinofotos [Ayışığı Sonatı]** adlı kitabıyla 1956 yılında Ulusal Şiir Ödülü'ne layık görülür. Kavafis için yazmış olduğu **12 Püimata gia ton Kavafi [Kavafis için 12 Şiir]**⁷⁶ ilk olarak 1963 yılında Kedros yayınları tarafından yayımlanır.

Ritsos'un şiiri vatansever ve barışçıldır. Metaforlarla dolu olan şiirlerinde, gündelik yaşamın olaylarını tüm detaylarıyla sade bir dille aktarır, ikileme rastlanabilir. Nesnelere olan ilgisi gözden kaçmaz. Sessiz olduğu kadar haykıran bir şiirdir onun şiiri. Ritsos'un şiirinde “kadın”ın önemli bir yeri bulunmaktadır. Kadın kutsaldır. Ritsos, 1966 tarihli **Oi Yerondisses k' i Thalassa [Yaşlı Kadınlar ve Deniz]** başlığını taşıyan koleksiyonunu büyükannesi ‘Elefteria Ritsos’'a adanmıştır. Yazar ve gazeteci Özdemir İnce'nin 1983 tarihli yazısında Ritsos'un “**Yaşlı kadınlar ve Deniz**” şiirinin kendisinin “en sevdiği ve onur duyduğu” şiirlerinden biri olduğunu

⁷⁵ Cevat Çapan, **Yannis Ritsos Bütün Şiirlerinden Seçmeler**, 2. Bs, İstanbul, Kavram.1999, s. 53.

⁷⁶ Yannis Ritsos, **Seçme Şiirler**, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul, Yön Yayıncılık, 2000, s. 63-79.

öğreniriz.⁷⁷ Yedi yaşlı kadın vardır bu uzun şiirde ve birer birer konuşurlar. Her biri sırasıyla belirtilir. Ve zaman zaman hep bir ağızdan konuşur, kadının hayatta nerede konumlanması gerektiğiyle ilgili sorgulamalarını, geçmişte nerede olduklarını, neler yaptıklarını anlatırlar. Bir çok şiirinde olduğu gibi Romiosini’de de karşılaşırız Ritsos’un kutsal kadınlarıyla:

Gel kadının, tuza bulanmış kirpiklerin,
Yılların çilesiyle tunçlaşmış elin
Ve yoksulların yakasını bırakmayan kederinle.
Sevgi, yolunu bekliyor fundalıkta.
Martı, mağarasına asıyor senin kararmış, azizleşmiş
Suretini
Ve saygıyla ayaklarını öpüyor küskün deniz kirpisi.⁷⁸

Yannis Ritsos’un yüzlerce şiiri, denemeleri, çevirileri ve öyküleri bulunmaktadır. **Alıştırıcılar** (1950-1960), **Aynadaki Duvar** (1974), **Graganda** (1975) şiir koleksiyonlarından bazılarıdır. 1981 yılında **Ta Erotika [Erotika]** yayımlanır. Bu şiirde aşk, kadın bedeni, çıplaklık, hedonist gecelerden bahseder şair. Kadınlar kırmızı, bitkiler kırmızı, “katledilmiş kırmızı”, hep kırmızıdır. ‘Kırmızı Majör Süt’, ‘Çıplak Beden’ ve ‘Etin Sesi’ başlıklarıyla ayrılmış kitapta Ritsos’a ait karakalem desen ve figür çizimleri de yer almaktadır.⁷⁹

1967 yılında Albaylar Cuntası⁸⁰ hükümeti tarafından tutuklanmış ve yeniden sürgünü yaşamıştır. Şiirleri pek çok yabancı dile çevrilen Yannis Ritsos sayısız ödülün

⁷⁷ Yannis Ritsos, **Yaşlı Kadınlar ve Deniz**, Çev.: Özdemir İnce, İstanbul, Birim Yayınları, 1.bs.,1984, s. 10.

⁷⁸ Yannis Ritsos, **Umarsız Penelope ve Başka Şiirler**, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Bs., 2002, s. 31.

⁷⁹ Yannis Ritsos, **Erotika**, Çev.: Herkül Millas, Özdemir İnce, İstanbul, Varlık yayınları, 1989.

⁸⁰ 21 Nisan 1967’de bir grup sağ görüşlü subayın iktidarı ele geçirerek baskıcı ve katı uygulamalar yaptıkları, Yunanistan’ın “karanlık çağı” olarak nitelendirilen ve ancak 1974’te son bulmuş olan cunta iktidarı dönemi.

ve 1977 yılında Lenin Uluslararası Barış Ödülü'nün de sahibi olmuştur. 11 Kasım 1990'da dünyadan ayrılmıştır.

1.5. Bestelenmiş Şiir

Antik çağlardan beri Yunan şiiri ve müzik birbirinin ayrılmaz parçası olmuştur. Özellikle lirik ve aşk şiirleri adeta melodileriyle birlikte doğmuşlardır. Antik Yunan'ın Sapfo⁸¹, Arhilohos⁸², Pindaros⁸³ gibi şairleri dahi kendi dönemlerinde şarkı söylerlerdi. İnsan ruhunun ifade şekillerinden olan sanatın bu iki önemli alanının birlikte çalışması oldukça etkileyicidir.⁸⁴

1823 yılında Dionisios Solomos tarafından yazılmış olan **İmnos is tin Eleftherian [Özgürlük Marşı]**, beş yıl sonra İyonya Müzik okulunun ana temsilcisi ve besteci Korfu'lu besteci Nikolaos Mantzaros tarafından bestelenmiş ve 1865'te Yunanistan'ın Milli Marşı olmuştur. Bu gelişme Yunan topraklarındaki kültürel gelişime katkıda bulunmuştur. Mantzaros sırayla Solomos şiirlerinden besteler yapar. Daha sonraki yıllarda Manolis Kalomiris⁸⁵, Kostis Palamas ve Aleksandros Pallis'in⁸⁶ şiirleri üzerine besteler yapmıştır.

⁸¹ Antik Yunan'ın en büyük kadın şairi. Şiirde epikten lirik anlatıma geçişin öncülerinden olmuş, Antik Yunan filozofları tarafından övgüyle anılmıştır. M.Ö. 620 civarında Midilli adasında doğmuş, ticaretle uğraşan bir ailenin iyi eğitilmiş kız çocuğudur. Sonsuz sevgi inancını taşıyan Sapfo, kız çocukların eğitimiyle bizzat ilgilenmiştir. Şiirlerinde duygu ve düşüncelerini özgürce dile getirmiştir. Tanrılar, doğa ve aşk on bir heceyle yazmış olduğu şiirlerinin temasını oluşturmaktadır.

⁸² Platon'un 'bilgeler bilgisi' dediği, Antik Yunan'ın lirik şairi Arhilohos MÖ. 7. Yüzyılda yaşamıştır. Şiirlerinde konuşma diline yakın bir dil kullanır, güncel olaylardan bahseder. Homeros'tan etkilenmiştir.

⁸³ Antik Yunan'ın en önemli ve övülen lirik şairlerinden. MÖ. 518'de Thebai'de doğmuş ve 438'de ölmüştür. Eserlerinde mitolojik, siyasi ve toplumsal konuları ele almıştır.

⁸⁴ Thomas Korovinis, **O Seferis ke O Elitis Melopiimeni**, İstanbul, İstos, 2016, s. 11.

⁸⁵ Yunan Ulusal Müzik okulunun kurucusu, besteci. 1883-1962.

⁸⁶ Yeni Ahit'i çağdaş Yunancaya çeviren bir Yunan eğitim ve dil reformcusu idi. 1851- 1935 yılları arasında yaşamıştır.

Bestelenmiş şiir halkın duygularına tercüman olan, dönemin olaylarından etkilenmiş şairlerin ve bestecilerin ifadelerinin bir sentezi durumundadır. Dinleyicinin duygularına hitap edebilmesi için söz ile müziğin armonik olarak birbiri ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Çağdaş Yunan diskografisinde 20. yüzyılda özellikle 60'lı yıllardan bugüne değin şiir ve müziğin sanatın tek bir türünde toplanmış olması Yunanistan'da oldukça büyük ilgi ile karşılanmış ve artan bir seyirle varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Şiirlerin bir kısmı müziğe uyarlanırken, bestelenmek için yazılmış olan şiirler de mevcuttur. Bestelemek için şiir seçimi yapılırken geleneksel ölçülere uygun yazılmış ve kafiyeleri olan dönüşlü şiirler bestelenmek için daha çok tercih edilen şiirler olmuşlardır.

1948 yılında Manos Hacıdakıs, Federico Garcia Lorca⁸⁷'nin Nikos Gatsos tarafından çevirisi yapılmış ve Yunan yönetmen **Karolos Kun** tarafından sahneye konmuş olan “Kanlı Düğün” oyunu için besteler yapmıştır.

Bir şiirin kitleler tarafından söylenecek bir şarkı olması için yapılan ilk çalışma Mikis Theodorakis tarafından Yannis Ritsos'un 1936 yılında ilk olarak Rizospastis gazetesinde yayımlanmış fakat dönemin diktatör yönetimi tarafından baskıları imha edilmiş ve ancak 1956 yılında resmi olarak yayımlanabilmiş olan **Epitafios [Yazıt]** başlıklı 20 bölümden oluşan şiir koleksiyonundan alıntılara yaptığı bestelerden oluşan ve 1960 yılında dinleyici ile buluşmuş olan çalışmasıdır. Ritsos'un on beş hece ölçüsüyle yazılmış olan bu şiiri serbest dizeye nazaran bestelenmek için daha uygundur.⁸⁸ 1936 yılında Selanik'te tütün işçilerinin yapmış oldukları toplu grev sırasında çıkan çatışmalarda 12 kişi hayatını kaybetmiş ve pek çok kişi yaralanmıştır. Basında bir annenin bu çatışmalarda yitirmiş olduğu ve yerde cansız bedeninin

⁸⁷ 1898-1936 yılları arasında yaşamış İspanyol şair, yazar, ressam ve müzisyen. Sanatında modernliğin savunucusudur. Dünya çapında tanınan eserlerinde İspanyol kültürü ile çağdaş yaşamın sorunlarını ele alır. İspanya iç savaşının başlarında milliyetçiler tarafından öldürülmüştür.

⁸⁸ Kostas Milonas, **Melopiimeni Piisi**, Atina, Kedros, 2015, s. 49.

bulunduğu evladının yanında durduğu bir fotoğraf yer alır. Ritsos bu bahsi geçen fotoğraftan ve tüm bu yaşananlardan etkilenerek yazmıştır Epitafios'u.⁸⁹ Lirik bir şiir olan Epitafios üslubu ve içeriği bakımından daha iyi bir yaşam için mücadele eden bir ağıt niteliğindedir.

Epitafios'tan Alıntı

Nereye uçup gitti benim oğlum? ⁹⁰

**Γιε μου, σπλάχνο των σπλάγχων μου
καρδούλα της καρδιάς μου
πουλάκι της φτωχιάς αυλής
ανθέ της ερημιάς μου.
Oğlum, canım ciğerim,
İliği kemiklerimin, yüreğimin yüreği,
Daracık avlunun serçesi, yalnızlığımın çiçeği.**

**Πού πέταξε τ' αγόρι μου
πού πήγε, πού μ' αφήνει.
Χωρίς πουλάκι το κλούβι
χωρίς νερό η κρήνη.**

Nereye uçup gitti benim oğlum?
Nerelere gitti bırakıp beni?
Kuşun kafesi boş şimdi
Bir damla yok su kabında.

⁸⁹ “**Ἡ ἱστορία piso apo ton Epitafio tu Ritsou ke i sinklonistiki fotografya pu ton enepnefse**”, (Çevrimiçi), <https://www.iefimerida.gr/news/331308/i-istoria-piso-apo-ton-epitafio-toy-ritsoy-kai-i-sygklonistiki-fotografia-poy-ton>, 16.11.2021.

⁹⁰ Yannis Ritsos, **Epitafios (Yazıt)**, Çev.: Cevat Çapan, (Çevrimiçi), <https://www.siirantolojim.com/tag/yannis-ritsos/page/3/>, (16.11.2021).

Πώς κλείσαν τα ματάκια σου
και δεν θωρείς που κλαίω
και δεν σαλεύεις δεν γρικάς
τα που πικρά σου λέω⁹¹
Nasıl kapandı gözlerin de
Gözyaşlarımı görmez oldun?
Nasıl kaskatı kestin tulumunun içinde
Acılı sözlerimi duymaz oldun?

Mikis Theodorakis Ritsos'un yashlı şiiri **Epitafios**'tan alıntılara yaptığı besteler ile Yunan müziğinde yeni bir pencere açmıştır. 1958 yılında, Theodorakis'in Paris'te bulunduğu sıralarda bestelemiş olduğu **Epitafios** ilk olarak 1960 yılında dinleyici ile buluşmuştur.⁹²

1956-57 yılları arasında Manos Hacıdakıs⁹³ Alman şair, tiyatro yazarı ve yönetmen Bertolt Brecht⁹⁴'e ait Odisseas Elitis tarafından çevirisi yapılmış olan **O Kiklos me tin Kimolia [Tebeşirli Çember]** adlı oyundan 4 şiiri bestelemiştir.

1950'li yılların sonlarına doğru Mikis Theodorakis ve Manos Hacıdakıs konservatuarda edinmiş oldukları Bizans müziğı ve rebetika⁹⁵ hakkındaki bilgilerini

⁹¹ Skarsouli, **a.g.m.**, s. 25.

⁹² Mikis Theodorakis, **a.g.e.**, s. 32.

⁹³ Yunanistan'ın en önemli bestecilerinden olan M. Hacıdakıs 1925-1994 yılları arasında yaşamıştır. Rebetika müziğı yüceltmış ve buzukiyi geniş kitlelere tanıtmıştır. Tiyatro müzikleri ve ardından Antik Yunan eserlerine besteler yapmıştır. 80'e yakın film müziğı bestelemiştir. Almanların Yunanistan'ı işgal ettiğı yıllarda Hacıdakıs direniş hareketine katılmıştır. Kendisine ait 4 şiir kitabı bulunmaktadır.

⁹⁴ 1898 doğumlu, 20. Yüzyılın en önemli Alman şairi, oyun yazarı ve tiyatro yönetmeni. Eserleri ile toplumsal yapıyı daha şeffaf bir hale getirmeyi hedefler. 1956 yılında geçirdiğı bir kalp krizi sonucunda hayata gözlerini yummuştur.

⁹⁵ Makam temelli bir müzik olan rebetiko 19. Yüzyıl başlarında Anadolu topraklarında doğmuş, nüfus mübadelesi yıllarında yani iki savaş arası dönemde Yunanistan topraklarına Batı ve Doğu'dan gelen etkilerle harmanlanmış ve modernleşerek gelişimine devam etmiş bir müzik türüdür. Rebetis olarak adlandırılan kişiler tarafından icra edilen, buzuki başta olmak

birleştirerek yeni ve çok başarılı olan **entehno laiko tragoudi** [sanatsal halk şarkısı] adında bir türün ortaya çıkmasının öncüleri olmuşlardır. Bu tür Yunan folk müziğinin ritmik ve melodik unsurlarını taşıyan bir orkestra müziğidir. Bu yenilik elbette şairlerin ve bestecilerin ortak başarısıdır. Uzun yıllar toplumun alt katmanlarının müziğine eşlik etmiş olan buzuki ise yeni müzik türünün temel enstrümanı olacaktır.⁹⁶1930’larda tanınmaya başlanan buzuki Yunan müziğinde tüm duyguları ifade edebilen, zaman içerisinde -gerek sinema, gerek tiyatro- tüm salonlarda yer almiş ve 1960’larda popülaritesi doruk noktasına ulaşmış bir enstrümandır. Adını Türkçe’deki bozuk kelimesinden alan enstrümanı icra etmenin başlarda kolay olduğu düşünülmüştür ancak daha sonra bunun gerçeği yansıtmadığı anlaşılır..⁹⁷

1960’lı yıllar Yunanistan’da bestelenmiş şiir için bir dönüm noktasıdır denebilir. Yunanistan’ın başarılı müzik insanı **Mikis Theodorakis**, halkın ulusal terimlerle ifade edileceği bir kültür hayal etmektedir ve bu durum dönemin kültürünün yeniden şekillenmesinde etkili olacaktır. 1960 yılı Eylül ayının sonlarına doğru Elitis’in, “hayatımın eseri” diye nitelendirdiği **Aksion Esti**’nin [**vgler Olsun Sana**] bestelenmesi için Theodorakis ile görüşür ve böylelikle bir halk oratoryosu olarak bestelenen eser 1964 yılının mart ayında Atina’daki REX tiyatrosunda dinleyici ile buluşur ve büyük beğeni kazanır.⁹⁸ Yine bu dönemde M. Theodorakis’in Seferis’in Epifania ve Ritsos’un **Romiosini** koleksiyonlarından şiirler üzerine yaptığı bestelenmiş eserler yayınlanır. 1963’te Elitis’in 7 şiirinden bestelere yer verdiği **Mikres Kiklades** [**Küçük Kikladlar**] adlı albümünü yayınlar. Albümde yer alan şarkılar ilk olarak Dora Giannakopoulou tarafından seslendirilir. 1968’te Averof’ta⁹⁹

zere çeşitli enstrümanları kullanmış ve şehir müziği olarak bilinen rebetiko melodik ve morfolojik açıdan oldukça zengin bir müziktir. Başlarda Atina, Selanik, İzmir ve İstanbul gibi büyük şehirlerde icra edilmekteydi.

⁹⁶ Beaton, **a.g.e.**, s. 286.

⁹⁷ Panos Yermanis, **İ Zoi mu ena tragudi**, Atina, Ekdosis Kastanioti, 2007, s. 23-29.

⁹⁸ Theodorakis, **a.g.e.**, s. 135-136.

⁹⁹ Yunanların zırhlı savaş gemisi.

hapiste olduğu yıllarda Seferis'in **Mithistorima** başlıklı şiir koleksiyonundan 4 şiiri besteler ve şarkılar Maria Farandouri yorumuyla 1971 yılında dinleyici ile buluşur.¹⁰⁰

Çağdaş Yunan edebiyatının en önemli şairlerinin şiirleri halkın günlük yaşamında dinlediği şarkılarda yerini almıştır ve bestelenmiş şiirlerin sayısı oldukça fazladır. 1968 yılında Yunan besteci Yannis Markopoulos'un Elitis'in **İlios o Protos [İlk Güneş]** koleksiyonundan şiirlere yaptığı bestelerden oluşan aynı adı taşıyan albümü ve 1977 yılında Solomos'un **Eleftheri Poliorkimeni [Kuşatılmış Özgürler]** şiirine yaptığı bestelerden oluşan çalışması yayınlanmıştır.

Bestelenmiş şiirin en başarılı örneklerinden bir diğeri 1970'li yılların başında ünlü besteci Manos Hacıdakıs tarafından yapılan ve bestecinin **O Megalos Erotikos [Büyük Aşk]** albümünde yer alan Evripidis¹⁰¹, Sapfo, Seferis, Gatsos, Hortatsis¹⁰², Solomos, Kavafis¹⁰³ ve Elitis gibi Yunan edebiyatının büyük şairlerinin şiirlerine yapmış olduğu bestelerden oluşan çalışmasıdır. Megalos Erotikos (1971-1972) Manos Hatzidakıs'ın en önemli ve son otuz yılın en güzel çalışmalarından biridir. Bu albümde orkestra, kadın ve erkek solistler ve koro tarafından 11 şarkı seslendirilmiştir.¹⁰⁴

1960-70 yılları arasında Nikos Gatsos tek şiir kitabı olan **Amorgos** (1943) dışında Hacıdakıs ve Theodorakis gibi bestecilerin müzikleri üzerine şarkı sözleri yazmıştır. Manos Hacıdakıs şiirin müziğe ihtiyacı olmadığı kanaatindedir ancak Amorgos'u besteleyerek müzikle ona duygu vermeyi tercih etmesinin nedeni Yunan geleneğinde var olan bir takım sürrealist unsurların bu şiirde var olduğu gerçeğidir. Hacıdakıs 1972 yılında New York'ta bulunduğu sıralarda şiirin önemli bir kısmının

¹⁰⁰ Theodorakis, **a.g.e.**, s. 193.

¹⁰¹ (M.Ö. 480-406), Atina'nın en önemli tragedya yazarlarından biri ve düşünce insanı.

¹⁰² Yorgo Hortatsis (1550- 1610), Giritli tiyatro yazarı ve edebiyatçı.

¹⁰³ Çağdaş Yunan edebiyatının en önemli şairlerinden olan İstanbul kökenli Konstantinos Kavafis 1863 İskenderiye doğumludur. Bizans ve Helen tarihi Kavafis'in şiirlerinin en önemli temalarından biri olmuştur. İlk şiirleri 1903 yılında yayımlanmaya başlayan Kavafis hedonist şair olarak da anılmaktadır. 1933 yılında 70 yaşında iken vefat etmiştir.

¹⁰⁴ Kostas Milonas, **Musika themata ke portreta**, Atina, Kedros, 2005, s. 136-137.

müziğini yazmış, 80’li yılların sonlarına doğru şiirden farklı bölümleri bestelemeye devam etmiştir. Orkestrasyonu ve aranjmanı Yunan besteci ve film müziği yapımcısı Nikos Kipourgos tarafından yapılmış olan bestelenmiş eserin ilk gösterimi Hacidakis’in artık hayatta olmadığı 2003 yılının Haziran ayında İrodio¹⁰⁵’da yapılmıştır.¹⁰⁶

Elitis’in **O İlios O İliatoras [Hükümdar Güneş]** başlıklı koleksiyonundan şiirlere başarılı Yunan besteci Dimitris Lagios’un yaptığı bestelerden oluşan çalışması 1982 yılında yayımlanır. Elitis’in şiirlerinden alıntıların kullanıldığı albümde şarkılar Lamia korosu ve Yunan müzik dünyasının en sevilen isimlerinden olan Yorgo Dalaras, Eleni Vitali ve Nikos Dimitratos’un yorumlarıyla dinleyici ile buluşur.

¹⁰⁵Odeio İrodu tu Attiku (Herodes Attikus Odeonu), MS 161 yılında inşa edilmiş ve 1950’de restorasyonu yapılmış Atina Akropolünün güneybatı tepesinde bulunan Antik tiyatro.

¹⁰⁶ Kostas Milonas, **a.g.e.**, s. 78-83.

İKİNCİ BÖLÜM

ODİSSEAS ELİTİS' İN YAŞAMI VE BESTELENMİŞ ŞİİRLERİ

2.1. Odisseas Elitis'in Yaşamı ve Yapıtları

Gerçek adı Odisseas Alepoudelis olan şair 2 Kasım 1911 tarihinde Girit'in Kandiye şehrinde altı kardeşin en küçüğü olarak dünyaya gelir. Her iki ebeveyni de Midilli kökenlidir. Babası Yunanistan'da Alepoudelis markasıyla bilinen bir sabun fabrikasının sahibidir ve Eleftherios Venizelos ile yakın ilişkileri vardır. Alepoudelis ailesi ve işletmesi 1914'te Atina'ya taşınır. 1918'de küçük kız kardeşinin ölümüyle sarsılan Elitis 1925'te babasını kaybeder. Yaz tatillerini Yunanistan'ın Attika bölgesinde bulunan İspeçe adasında geçiren şair ada doğasını yakından tanıma şansına sahip olmuştur¹. Elitis'in yaşamında doğaya sevgi ve saygının önemli bir yeri vardır. O hayatı sakince ve kolaylıkla yaşamının manasını anlayabilmiş, siyaset ile arasında mesafe bulundurduğu mütevazı bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. Alepoudelis firmasının Yunanistan'da bilinir olmasından ötürü edebi yaşamında Elitis ismini kullanmaya karar vermiştir. Bu isim başharflerini Yunancada zeytin ağacı ve bu ağacın meyvesi anlamına gelen *elia* sözcüğünden ve Yunanistan anlamına gelen *Ellada/Ellas* sözcüklerinden almıştır. Bunlara ek olarak eleftheria ve elpida yani özgürlük ve umut kavramları Elitis'in kişiliğini ve sanatını yansıtan kavramlardır.

1917'de özel bir okulda ilköğrenimine başlayan Elitis 1924 yılında Atina Erkek Lisesi'ne kaydolar ve buradan 1928 yazında lise diplomasını alır. Bu dönemde **İ Diaplasis ton Paidon [Çocuk Gelişimi]** dergisiyle çalışır ve K. Kavafis, K. Karyotakis, Andreas Kalvos'un ve kendisinin edebi yönünü etkileyecek olan Fransız sürrealist şairlerin eserleriyle tanışır. 1930'da Atina Üniversitesi hukuk fakültesine kaydolar.

¹ Polina Tambakaki, **Odysseus Elytis (1911-1996)**, The Literary Encyclopedia. 9 April 2012, s. 1-8.

Genç yaşlarında yazmaya başladığı şiirlerini çeşitli edebiyat dergilerine Odisseas Elitis takma adıyla göndermeye başlar. 1933 yılında kendisinin arkadaşı ve şair olan Yorgos Sarandaris, Elitis'i müdürlüğünü Andreas Karantonis'in yaptığı ve dönemin önemli bir kültür organı olan Nea Grammata dergisiyle tanıştır ve Elitis burada çağdaş Yunan edebiyatının önemli isimlerinden Yorgos Seferis, Angelos Sikelianos, Yeorgios Theotokas², Angelos Terzakis³, Yorgos Katsimbali⁴ ve Kosmas Politis⁵ gibi edebiyatçılarla birlikte çalışma olanağına sahip olur. 1935'te daha sonra ömür boyu dostluk kuracağı Yunan şair ve psikanalist Andreas Embirikos ile tanışır ve bu tanışıklık Elitis'in şiirini önemli ölçüde etkileyecektir. 1936'da Nikos Gatsos ile tanışır.

Elitis ilk şiirlerini 1935 Kasım'ında Nea Grammata'da yayımlamaya başlar. Homeros destanlarından, Antik Yunan şiirinden, Bizans ilahilerinden ve Ortodoks edebiyatından esinlenmiş olan şair, Fransız sürrealist akımından ve onun bilinçaltı dünyayla olan ilişkisinden etkilenmiş, Yunan geleneğinin ve Yunan doğasının öğelerini şiirinde coşkuyla aktardığı kendine has bir şiir tarzı oluşturarak Yunan şiirinin yenileyici öncülerinden biri olmuştur. Sürrealizm Elitis'in edebi yaşamının dönüm noktası olmuştur ancak Breton'un Sürrealist Manifesto'sundaki "İlkeleri asla benimsememiştir."⁶ Elitis'in şiiri gelişigüzel bir biçimde yazılmamıştır. Sözcükler arasında ilişki bulunur. Resim ve özellikle kolaj onun ikincil ifade yöntemidir ve

² 1906- 1966 yılları arasında yaşamış Çağdaş Yunan edebiyatının önemli temsilcilerinden biri, roman yazarı ve avukat.

³ 1907- 1979 yılları arasında yaşamış Çağdaş Yunan Edebiyatı 30 kuşağının önemli bir roman ve oyun yazarı.

⁴ Yunan editör ve yazar. 1899-1978.

⁵ 1888-1974 arasında yaşamış roman yazarı, çevirmen ve politik aktivist.

⁶ "Odysseas Elitis'in "Sematologion" ve William Blake'in "The Marriage of Heaven and Hell adlı yapıtlarındaki benzer ilişkiler", Esin Ozansoy, 2004, Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları, Multilingual, İstanbul.

Yunan sanatının önemli bir halk ressamı olan Theofilos⁷'un Elitis'in hayatında önemli bir yeri vardır.

1930 yılında Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde başlamış olduğu hukuk çalışmalarını 1939 yılına gelindiğinde kalıcı olarak bırakan Elitis, çalışmalarını tümüyle edebiyata ve özellikle de şiir türüne yöneltmiştir. Aynı yıl Fransız sürrealist şair Paul Eluard'ın⁸ şiirlerine yaptığı çeviriler de yayımlanır. Elitis'in Paul Eluard'la olan ilişkisi bilinmektedir. Kendisinin arkadaşı ve öğrencisi olan Mario Vitti'nin düşüncesine göre Elitis ilk şiirlerinde Paul Eluard'ın önemli ölçüde katkısının olduğunu kabul etmiştir.

1943 tarihli denemeler koleksiyonu olan **Anihta Hartia [Açık Kağıtlar]**'da bulunan **“Tehni- Tihi- Tolmi [Sanat- Şans- Cesaret]”** başlıklı denemesinde Paul Eluard'ın şiiriyle olan tanışmasını şu sözlerle açıklamaktadır:

“Henüz lise son sınıfa başlamamıştım ki, bir öğleden sonra kitapsever arkadaşlar vasıtasıyla kendimi eski ve karanlık Kaufman kitapçısında buluverdim, dergilerin ve kitapların yapraklarını koparırcasına karıştırıyordum, ancak şiirsel olanlardan gösterişli bir küçümseme eşliğinde kaçınıyordum... o zamanki kendinden pek memnun olan ruh halime göre bunlar bana aşırı duygusal geliyordu...Kapakların ardındaki siyah ve kırmızı bölümlerin cazibesi son tereddütüme karşı galip gelmişti.⁹ **Capital de la douleur [Acının Başkenti], Defense de Savoir [Bilmeyi Savunmak], Les Noces [Düğün]...** ve tek tek sayfalarını karıştırmaya başladım...”.¹⁰

⁷ 1870 Midilli doğumlu Yunan ressam. Theofilos Hacımihail veya gerçek adıyla Theofilos Kefalas. Çağdaş Yunan sanatının ve ikonografyasının önemli halk ressamı kısaca Theofilos ismiyle anılmaktadır. Halkın gelenek-göreneklerini, dini ve milli değerlerini ve sosyo-kültürel gelişmeleri resimlerinde ustalıkla yansıtmıştır. 1934 yılının Mart ayında hayata veda etmiştir.

⁸ Gerçek adı Eugene Grindel olan Fransız sürrealist şair 20. Yüzyılın en büyük şairleri arasında gösterilir. 1895 doğumlu şair I. Dünya savaşında cephede görev almış, II. Dünya savaşı sırasında direniş hareketinde yer almıştır. 1952 yılında geçirdiği kalp krizi sonucunda hayatını kaybetmiştir.

⁹ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

¹⁰ **“O İperralismos tu Odissea Eliti ke i mathiteia tu ston Pol Eliar”**, Christina Dounia, 2014, Epirroes tu Eliti. Pepragmena Epistimoniku Simposiou sto İstoriko Mouseio Kritis, Eteria Kritikon İstorikon Meleton. s. 125-144. (Çevrimiçi),

Herkül Millas'ın Çağdaş Yunan Edebiyatı başlıklı kitabında yer alan, Millas'ın Elitis ile yaptığı röportajda kendisine yöneltilmiş olduğu “Yunanlı ozanlar arasında en çok hangilerini sevdiniz ve kimlerden etkilendiniz” sorusuna Elitis'in yanıtı:

“Bence çağdaş Yunan şiirinin en büyük ve temel ozanları Solomos ve Kalvos¹¹’tur. Bu ikisi. Çağdaş şiir kapsamında, yani 1930’lardan sonra ortaya çıkan şiirin en büyük isimleri Seferis ve Embirikos’tur...”

Dünya çapında isimler sorusuna ise Elitis şu yanıtı verir:

“Yine eski ve yeni olanlara bakalım. Seferis’i trajedi ozanları etkiledi, beni ise lirik ozanlar: Sapfo, Arhilaos, Pindaros. Ama Avrupa şiiri olarak benim için Almanya’da Haiderlich, İngiltere’de William Blake, Dylan Thomas ve doğal olarak daha sonraki dönemde Eliot. Fransızlar daha çoktur: Baudelaire, Rimbaud, Mallarme, Valery ve tanıdığım sürrealist ozanlar.”¹²

İtalya’nın Yunanistan’ı işgal ettiği 1940 yılında Elitis Arnavutluk cephesinde Birinci Kolordu Komutanlık Karargahı’nda yedek teğmen olarak görevlendirilmiştir. Cephede ön saflarda Alman ve İtalyan güçleriyle savaşırken ölümün gerçekliğiyle yüzleşmiş olan şairin eserlerinde bu deneyimin kendisine ilham kaynağı olduğu görülmektedir. İnsanın varlığı Elitis’in şiirinin temel konusudur ve şiire çok-kültürlü bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. ‘Ege’nin şairi’ Elitis’in şiirinde onun Ege Denizi’ne ve Yunan doğasına olan sevgisi açıkça görülebilmektedir ve onun şiirinde çoğu kez açıkça bahsedildiğinden daha fazlası ima edilir. Eserlerinde sözün anlamının açıkça

https://www.academia.edu/3671263/_O_υπερρεαλισμός_του_Οδυσσεά_Ελύτη_και_η_θηεί_α_του_στον_Ελύτη_. 23.11.2021. Çeviri bu çalışmanın yazarı tarafından yapılmıştır.

¹¹ 1792-1869 yılları arasında yaşamış olan Andreas Kalvos, Romantik okulun Yunan şairiydi. Beş cilt şiir ve drama yayımladı- Canzone..., Le Danaid, Elpis Patriados, Lyra ve New Odes. Şair Ugo Foscolo ve Dionysios Solomos’un çağdaşıydı. Heptanese Edebiyat Okulu temsilcileri arasındaydı.

¹²Herkül Millas, **Çağdaş Yunan Edebiyatı: Ozanlar, yazarlar, söyleşiler, çeviriler**, İstanbul, dünya kitapları, 2005, s. 106-107.

belli olmadığı atasözlerini ve göstergeleri kullanır, bu durumda şair hem gösteren hem de gösterilen konumda olabilir ve okuyucunun eseri anlamak ve bilgiye ulaşmak için araştırma yapması gerekir. Aynı duruma İngiliz şair ve ressam William Blake¹³ 'in eserlerinde de rastlanmaktadır ve Elitis sonraları Blake'in eserlerini incelediğinde onunla benzer fikirlere ve bakış açısına sahip olduğunu görmüştür.¹⁴

İlk şiir koleksiyonu olan **Prosanatolizmi [Yönelişler]** 1940 yılında yayımlanır. Yönelişler koleksiyonunu sırasıyla 1943 yılında **İlios O Protos [İlk Güneş]** ve 1945 yılında savaştan ilham alarak yazmış olduğu **Asma İroiko ke Penthimo gia ton Hameno Anthipolohago tis Alvanias [Arnavutluk'un Kayıp Teğmenine Ağıt]** başlıklı koleksiyonu takip eder.¹⁵

1945-46 ve 1953-54 yıllarında Elitis Elliniki Radiofonia Tileorasi [Yunan Radyo ve Televizyonu]'nda (ERT) program direktörlüğü yapmış, çeşitli dergilerde sanat eleştirmenliği gibi görevlerde bulunmuş ve kültür-sanat konularında yurtdışında birçok konferansa Yunanistan temsilcisi olarak katılmıştır.

1948 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Yunanistan'da patlak veren iç savaş devam ederken Yunanistan'dan ayrılır Elitis. Esas olarak Paris'te kalmakla birlikte Avrupa'nın çeşitli yerlerine seyahatlerde bulunur. Sorbonne Üniversitesi'nde filoloji dersleri takip eder. Paris'te bulunduğu 1948 yılında yine aynı yıl kurulmuş olan Association Internationale des Critiques d'Art [Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği]'nin kurucu üyelerindendir ve bu dönemde Andre Breton, Paul Eluard, Albert Camus gibi önemli edebiyatçılarla tanışma fırsatına sahip olmuştur. 1950 yılında Elitis Fransa'da bulunduğu sıralarda, Türkçe 'ye **Övgüler Olsun Sana**

¹³ 1757- 1827 yılları arasında yaşamış, Kraliyet Akademisi'nde öğrenim görmüş felsefi ve gizemli İngiliz şair ve ressam.

¹⁴ “**Paroimies: Aphrismoi Koinon Logotekhnikon Typon ston Odyssea Elyti kai ton William Blake**”, Esin Ozansoy, ENEKEN, Epitheorisi Politismou, Selanik, 2015, s. 144-158.

¹⁵ Linos Politis, **İstoria Tis Neellinikis Logotekhnias**, 5.bs., Atina, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, 1985, s. 295.

[**To Aksion Esti**] ¹⁶ olarak çevrilen şiirsel eserini yazmaya başlar, 1959 yılında yayımlanmış olan bu eseri ile 1960 yılında Devlet Şiir Ödülü'ne layık görülür.

1952'de Yunanistan'a geri dönen Elitis Omada ton Dodeka¹⁷ [On İkiler Grubu]'nın üyesi, 1953'te Venedik'teki Evropaiki Eteria Politismou [Avrupa Kültür Derneği]'nin üyesi ve Karolos Kun Tiyatrosu'nun yönetim kurulu üyesi olmuştur.

1960 yılında **Eksi ke mia tipsis gia ton Urano** [Gökyüzü İçin Altı Artı Bir Pişmanlık] isimli şiir koleksiyonu yayımlanır. 1971'de **To Fotodendro ke i dekati tetarti omorfia** [Işık Ağacı ve On dördüncü Güzellik], **O İlios O İliatoras** [Hükümdar Güneş] ve **Monogramma** [Monogram] derlemeleri okuyucuyla buluşur. **Ta Ro Tu Erotia** [Eros'un Yolları] (1972), **Ta Eterothali** [Üvey Kardeşler] (1974), **Maria Nefeli** (1978), **Tria Piimata se timi efkerias** [Fırsat bandıralı üç şiir] (1982), **İmeroloyo enos atheatu Apriliou** [Görünmez Bir Nisan Ayının Günlüğü] (1984), **O Mikros Naftilos** [Küçük Denizci] (1985), **Ta Elegia tis Oksopetras** [Sarp Kayalığa Mersiyeler] (1991), **Ditika tis lipis** [Hüznün Batı'sı] (1995) ve Elitis'in ölümünden sonra yayımlanan **Ek tu Plision** [Yakından] (1998), Elitis'in şiir koleksiyonlarından. Şiirlerinin yanı sıra genel edebi ve sanatsal konularda makale, deneme ve araştırma yazıları yazmıştır. Yabancı şiir ve tiyatro oyunları tercüme etmiştir. Şiir koleksiyonları yabancı dillere çevrilmiş, defalarca yayımlanmış ve şiirlerinin çoğu bestelenmiş, müzik aracılığı ile de binlerce insanın kalbine ulaşmıştır.

1974'te cuntanın devrilmesinden sonra Ethniko İdrima Radiofonias Tileoraseos [Ulusal Radyo ve Televizyon Kurumu] (EIRT) yönetim kurulu başkanlığına atanmış, 1974-77 yılları arasında Ethniko Theatro [Ulusal Tiyatro]'da yönetim kurulu üyeliği yapmıştır. 1978'de Selanik Aristoteles Üniversitesi Felsefe Fakültesi tarafından fahri doktora ünvanı ile onurlandırılmıştır.

¹⁶ 'Αξιὸν ἔστί veya Ἀξιὸν ἔστίς, pek çok manastırda bulunan, Ortodoks maneviyatı açısından çok kıymetli olan Meryem Ana'nın bir ikonası.

¹⁷ 1951 yılında genç edebiyatçıların ödüllendirilmesi amacıyla kurulmuş olan grup 1967 yılına kadar işlerliğini sürdürmüştür.

1979 yılında İsveç Akademisi tarafından Nobel Edebiyat Ödülü ile ödüllendirilmiştir. 18 Mart 1996'da Atina'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayata veda etmiştir. Naaşı Atina 1. Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹⁸

Odisseas Elitis yirminci yüzyılın en fazla konuşulan ve değer verilen şairlerinden birisidir. İçeriğinde gizem barındıran şiirleri sonsuz Yunan dünyasını Helenizm vizyonu çerçevesinde yansıtır¹⁹. Yunan geleneğiyle yoğrulmuş bu şiir zihinsel olarak aydınlanmış modern insanın özgürlük ve yaratıcılık mücadelesini tasvir eder. Felsefi bir şair olan Elitis Yunan güneşinin çarpıcılığında Yunanistan'ın ruhunu, fikirlerini, toplumu ve etik değerlerini estetik bir atmosferde sunmaktadır.

¹⁸ “**Elitis, Odisseas**”, Egiklopedia Domi, Cilt: 10, yy, Ekdoseis Domi, 1996, s. 172-173.

¹⁹ “**Odisseas Elitis'in Şiirinde Helenizm Kavramı**”, Aslı Damar Çakmak, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları I, Editör: Doç. Dr. İbrahim Kelağa Ahmet, Edirne, 2021, s. 131-149.

2.2. Elitis'in Bestelenmiş Şiirleri

2.3. Προσανατολισμοί [Yönelişler] (1940)

Elitis'in ilk şiir koleksiyonu olan Yönelişler'de sürrealizm etkisinin yoğun olduğu ve aşk, kadınlar, deniz, güneş, ve yokluk temaları göze çarpmaktadır. Doğayı dikkatli bir şekilde incelediği ve ada yaşamından dolayı onunla yakın bir ilişki içinde olduğundan doğanın unsurlarını detaylarıyla resmeder. Nea Grammata'da yayımlanan ilk şiirlerinin yer aldığı bu koleksiyona ait dizelerde insan ruhunun özgürleşmesine dair özlem ifade edilir. Elitis şiirlerinde farklı dil tiplerinin bir araya gelmesinden kaçınmış ve kendi dilini kullanarak insanın ve doğanın özelliklerini doğal akış içerisinde yansıttığı bir ifade biçimi kullanmıştır. Önceki karamsar kuşağın aksine fiziki olarak sağlıklı ve güçlü insanlar Elitis'in ilk şiirlerinin vazgeçilmez unsurlarındandır²⁰, Yunan şiirini karamsarlıktan kurtarıp umutlu ve güneşli bir yöne doğru yönlendirmek istediği görülebilmektedir. Gençliğe dair duyguları farklı bir ifade tarzıyla yansıtan şair okuyucunun dikkatini çekmekte oldukça başarılı olmuştur.

2.3.1. ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΓΟΝΑ ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ²¹

İlk Yağmur Damlasıyla²²

**Με την πρώτη σταγόνα της βροχής σκοτώθηκε το καλοκαίρι,
Μουσκέψανε τα λόγια που είχανε γεννήσει αστροφεγγιές,
Όλα τα λόγια που είχανε μοναδικό τους προορισμόν Εσένα!**

İlk yağmur damlasıyla öldürüldü yaz
Islandı gökyüzünü doğuran sözler,
Tüm sözlerin varacağı tek yer Sendin!

Πριν απ' τα μάτια μου ήσουν φως,

²⁰ Beaton, **a.g.e.**, s. 218-219.

²¹Kostas Milonas, **Melopiimeni Piisi**, Atina, Kedros, 2015, s. 67-68.

²² Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Πριν απ' τον έρωτα έρωτας

Κι όταν σε πήρε το φίλι

Γυναίκα.

Gözlerimden önce ışıktın

Aşktan önce aşk

Ve seni öptüğünde

Kadın.

Κατά πού θ' απλώσουμε τα χέρια μας

Τώρα που δε μας λογαριάζει πια ο καιρός;

Κατά πού θ' αφήσουμε τα μάτια μας

Τώρα που οι μακρινές γραμμές ναυάγησαν στα σύννεφα;

Ellerimizi nereye uzatacağız

Şimdi artık zaman bizi düşünmediğinde?

Gözlerimizi nereye bırakacağız

Uzak çizgiler bulutlara batmışken?

Κι είμαστε μόνοι ολομόναχοι

Τριγυρισμένοι απ' τις νεκρές εικόνες σου.

Yalnızız, yapayalnızız

Sarmalanmışız ölü resimlerinle senin.

Πριν απ' τα μάτια μου ήσουν φως,

Πριν απ' τον έρωτα έρωτας

Κι όταν σε πήρε το φίλι

Γυναίκα.

Gözlerimden önce ışıktın

Aşktan önce aşk
Ve seni öptüğünde
Kadın.

Elitis'in "Yönelişler" başlıklı koleksiyonunun sürrealist şiiri "Eleni" den alıntı olan bu dizelerde Yunan doğasının sesleri ve kokuları bir sentez halinde sunulmaktadır. Mutlak aşk, kadın, doğa, ölüm konularında yoğunlaşan şiir bir araya gelemeyecek unsurları kullanarak insana dair görüntüler ve duyguları resmedebilen Elitis'in muhteşem yeteneğinin bir örneğidir. Bu dizeler Manos Hacıdakıs tarafından bestelenmiştir. **Megalos Erotikos** adlı albümde yer almaktadır. Elitis'in bu koleksiyonundan şiirler farklı zamanlarda İlias Andriopoulos, Yannis Stamatopoulos, Theodoros Kariotakis gibi müzisyenler tarafından müziğe uyarlanmıştır.

2.3.2. ΚΛΙΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ²³

Yokluk İklimi²⁴

Όλα τα σύννεφα εξομολογήθηκαν
Τη θέση τους ένας καημός μου επήρε
Κι όταν μες στα μαλλιά μου μελαγχόλησε
Το αμετανόητο χέρι

Bütün bulutlar itiraf ettiler
Bir kederim aldı onların yerini
Ve saçlarının arasındayken üzüntü duydu
Nedametsiz el

Δέθηκα σ' έναν κόμπο λύπης
Bağlandım bir hüznün düğümüne

²³Odisseas

Elitis,

Prosanatolizmoi,

(Çevrimiçi),

<https://grigogrigogr.tripod.com/prosanatolismoifront.htm>, (17.03.2022).

²⁴ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Η ώρα ξεχάστηκε βραδιάζοντας

Δίχως θύμηση

Με το δέντρο της αμίλητο

Προς τη Θάλασσα

Ξεχάστηκε βραδιάζοντας

Δίχως φτερούγισμα

Με την όψη της ακίνητη

Προς τη θάλασσα

Βραδιάζοντας

Δίχως έρωτα

Με το στόμα της ανένδοτο

Προς τη θάλασσα

Saat unutuldu akşam yaklaştıkça

Hatırlamaksızın

Suskun ağacıyla

Denize doğru

Unutuldu yaklaştıkça akşam

Kanat çırpıksızın

Hareketsiz yüzüyle

Denize doğru

Akşam olurken

Aşksız

Bükülmez ağzıyla

Denize doğru

Κι εγώ- μες στη Γαλήνη που σαγήνεψα.

Bense- ortasındayım büyülediğim Sakinliğin

Απόγευμα

**Κι η αυτοκρατορική του απομόνωση
Κι η στοργή των ανέμων του
Κι η ριψοκίνδυνη αίγλη του
Τίποτε να μην έρχεται Τίποτε
Να μη φεύγει**

Öğleden sonra
Ve görkemli inzivası
Ve rüzgarların müsamahası
Ve cüretkar ihtişamı
Hiçbir şey gelmesin
Hiçbir şey gitmesin

Όλα τα μέτωπα γυμνά
Tüm alınlar çıplak

Και για συναίσθημα ένα κρύσταλλο.

Ve bir kristal duygu için.

2.4. Ήλιος ο Πρώτος [İlk Güneş] (1943)

1943 yılında Alman işgalinin ortasında yazılmış ve yayımlanmış olan **İlios o Protos [İlk Güneş]**, barıştan uzak zorlu günlere ve baskılara rağmen güneşli bir ortam resmetmektedir, ölümü reddetmektedir. Manzara ne olursa olsun her zaman şarkı söylemeyi ve hayal etmeyi hatırlatır şair, belki de önce acılar çekilecek, sonrasında beklentilere kavuşulacaktır. Yüreğinden gelen sesin karanlığı tanımadığını söyler Elitis. Gözyaşlarıyla da olsa, ölümsüzlük denizinden geçer. Dünya'nın yeniden güzelleşeceği günleri hayal eder, düşün gerçekliğine derinden inanır ve yalnızca düşleyenler güzel yarınları kalplerinin kaniyla, taş ve demirden iradeleriyle ve tutkularının ateşiyle inşa ederler. Yeri gelir hayatı kişileştirir ve karşılıklı konuşur

onunla Elitis, yeri gelir cansız varlıklara insani nitelikler yükler, rüzgarları yalınayak bırakır, deniz kabuklarını okur.

**“Ένα και δύο: τη μοίρα μας δεν θα την πεί κανένας
Ένα και δύο: τη μοίρα του ήλιου θα την πούμ’ εμείς”.**²⁵

“Kimse söyleyemez bize yazgımızı: bu budur.
Biz kendimiz söyleriz güneşin yazgısını: bu da bu”.²⁶

2.4.1. ΕΖΗΣΑ Τ' ΟΝΟΜΑ ΤΟ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ²⁷

Yaşadım O Sevgili Adı²⁸

**Έζησα τ' όνομα το αγαπημένο
Στον ίσκιο της γιαγιάς ελιάς
Στον ρόχθο της ισόβιας θάλασσας.**

Yaşadım o sevgili adı
Zeytin ninenin gölgesinde
Uğultusunda bitmeyen denizin

**Εκείνοι που λιθοβόλησαν δεν ζούνε πια
Με τις πέτρες τους έχτιζα μια κρήνη
Στο κατώφλι της έρχονται χλωρά κορίτσια
Τα χείλια τους κατάγονται από τη αυγή
Τα μαλλιά τους ξετυλίγονται βαθιά στο μέλλον.**

²⁵ Odisseas Elitis, **Ίλιος ο Protos**, 11.bs., Atina, Íkaros, 2014, s. 27.

²⁶ Odisseus Elitis, **Çılgın Nar Ağacı**, Çev.: Cevat Çapan, 2. Bs., İstanbul, Adam, 1995, s. 40-41.

²⁷ Odisseas Elitis, **Ίλιος ο Protos**, 11.bs., Atina, Íkaros, 2014, s. 19.

²⁸ Odisseus Elitis, **Çılgın Nar Ağacı**, Çev.: Cevat Çapan, 2. Bs., İstanbul, Adam, 1995, s. 34-35.

Beni taşıyanlar artık sağ değil
Bir çeşme yaptım attıkları taşlardan
Başına körpe kızlar geliyor
Dudakları şafakları andıran
Saçları geleceğe açılan

**Έρχονται χελιδόνια τα μωρά του ανέμου
Πίνουν πετούν να πάει μπροστά η ζωή
Το φόβητρο του ονείρου γίνεται όνειρο
Η οδύνη στρίβει το καλό ακρωτήριο
Καμιά φωνή δεν παεί χαμένη στους κόρφους τ' ουρανού.**

Rüzgarın bebekleri kırlangıçlar geliyor
Su içip gidiyorlar, hayat sürüp gidiyor
Düş oluyor düşün öcüsü
İyi burnu dönüyor acı
Hiçbir ses boşa gitmiyor göğün bağrında

**Ω αμάραντο πέλαγο τι ψιθυρίζεις πες μου
Από νωρίς είμαι στο πρωινό σου στόμα
Στην κορυφήν όπου προβάλλ' η αγάπη σου
Βλέπω τη θέληση της νύχτας να ξεχώνει τ' άστρα
Τη θέληση της μέρας να κορφολογάει τη γη.**

Ey ölümsüz deniz nedir fısıldadığın
Erkenden varıyorum sabahki ağzına
Sevginin belirdiği tepede
İsteğini görüyorum yıldız saçan gecenin
Dünyayı bağrına basan günün isteğini

**Σπέρνω στους κάμπους της ζωής χίλια μπλαβάκια
Χίλια παιδιά μέσα στο τίμιο αγέρι**

**Ωραία γερά παιδιά που αχνίζουν καλοσύνη
Και ξέρουν ν' ατενίζουν τους βαθιούς ορίζοντες
Όταν η μουσική ανεβάζει τα νησιά.**

Binbir zambak ekiyorum hayatın tarlalarına
Ak alınlı rüzgara binbir çocuk-
İyilik tüten güzel sağlıklı çocuklar
Ve ufka nasıl bakacaklarını biliyorlar
Ezgilerle yükselirken adalar

**Χάραξα τ' όνομα το αγαπημένο
Στον ίσκιο της γιαγιάς ελιάς
Στον ρόχθο της ισόβιας θάλασσας.**

Kazıdım o sevgili adı
Zeytin ninenin gölgesine
Bitmeyen denizin uğultusuna

Elitis'in bu şiirinde de umut dolu ve güneşli manzarayı şiirde kullanılmış olan bazı motiflerden anlıyoruz; saçları geleceğe açılan, günün isteği, iyilik ve yıldız saçan gece gibi olumlama motifleri... Uğultu, ses, ezgiler ve fısıldama sözcükleri işitme motifleri olarak kullanılmıştır. Bu şiirde sürrealizm gerçekliğin kendisi olmaktadır.

2.5. Άσμα Ηρωικό και Πένθιμο για τον Χαμένο Ανθυπολοχαγό της Αλβανίας

[Arnavutluk Cephesinde Ölen Teğmene Ağıt] (1945)

Odisseas Elitis 1940 yılında Arnavutluk cephesinde bulunduğu sıralarda şiddetli bir tifoya yakalanarak Yanya Hastanesi'ne kaldırılmış ve neredeyse ölümün eşiğinden dönmüştür. Hastane odasında yorgun bir şekilde yatmakta iken odanın camından işgalin seslerini duymaktadır. Burada fiziksel olduğu kadar psikolojik olarak da derinden yaralanmış olan Elitis cepheden döner dönmez Asma İroiko ke Penthimo gia ton Hameno Anthipolohago tis Alvanias [Arnavutluk Cephesinde Ölen Teğmene Ağıt] başlıklı şiirini yazmaya başlar. Arnavutluk cephesinde teğmen olan ve yabancı güçlerin savaş alanında vurdukları kayıp bir genç adama atıfta bulunur.

2.5.1. ΤΩΡΑ ΧΤΥΠΑΕΙ ΠΙΟ ΓΡΗΓΟΡΑ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΕΣ ΣΤΟ ΑΙΜΑ²⁹

Şimdi Kandaki Düş Daha Hızlı Atıyor³⁰

Τώρα χτυπάει πιο γρήγορα τ' όνειρο μες στο αίμα

Του κόσμου η πιο σωστή στιγμή σημαίνει:

Ελευθερία.

Έλληνες με στα σκοτεινά δείχνουν τον δρόμο:

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Για σένα θα δακρύσει από χαρά ο ήλιος

Şimdi kandaki düş daha hızlı atıyor

Çalıyor dünyanın en doğru anı:

²⁹ Odisseas Elitis, *Asma İroiko ke Penthimo gia ton hameno anthipolohago tis Alvanias*, (Çevrimiçi) <https://grigogrigogr.tripod.com/asma.htm>, 22.11.2021.

³⁰ Odisseus Elitis, *Çılgın Nar Ağacı*, Çev.: Cevat Çapan, 2.bs., İstanbul, Adam, 1995, s. 74-75.

Özgürlük.
Karanlıkta yol gösteriyor Yunanlılar:
ÖZGÜRLÜK
Senin için güneşin gözleri yaşaracak sevinçten.

**Στεριές ιριδοχτυπημένες πέφτουν στα νερά
Καράβια μ' ανοιχτά πανιά πλέουν μες στους λειμώνες
Τα πιο αθώα κορίτσια
Τρέχουν γυμνά στα μάτια των άντρων
Κι η σεμνότη φωνάζει πίσω από το φράχτη
Παιδιά! Δεν είναι άλλη γη ωραιότερη...**

Gökkuşağı vuran kıyılar sulara iniyor
Yelken açmış gemiler çayırlarda yüzüyor
En saf kızlar
Çırlıçıplak koşuyor erkeklerin gözünde
Ve çitin ötesinde alçakgönüllülük
Çocuklar, diye bağıрыyor, bundan güzel dünya yok!

**Του κόσμου η πιο σωστή στιγμή σημαίνει!
Çalışıyor dünyanın en doğru anı!**

**Με βήμα πρωινό στη χλόη που μεγαλώνει
Ολοένα εκείνος ανεβαίνει·
Τώρα λάμπουνε γύρω του οι πόθοι που ήταν μια φορά
Χαμένοι μες στην αμαρτία τη μοναξιά·
Γειτόνοι της καρδιάς του οι πόθοι φλέγονται·
Πουλιά τον χαιρετούν, του φαίνονται αδερφάκια του
Άνθρωποι τον φωνάζουν, του φαίνονται συντρόφοι του
<<Πουλιά, καλά πουλιά μου, εδώ τελειώνει ο θάνατος!>>
<<Σύντροφοι, σύντροφοι καλοί μου, εδώ η ζωή αρχίζει!>>**

Αγιάζι ουράνιας ομορφιάς γιαλίζει στα μαλλιά του

Sabahın adımlarıyla büyüyen otlarda
Durmadan yükseliyor o:
Bir zamanlar günahın yalnızlığında yiten istekler
İşiyor şimdi dört bir yanında;
Tutuşuyor yüreğinin komşuları istekler;
Kuşlar uğurluyorlar onu, kardeşleriymiş gibi,
İnsanlar sesleniyorlar ona, yoldaşları gibi,
“kuşlarım, canım kuşlarım, ölüm burada bitiyor!”
“yoldaşlar, can yoldaşlarım, hayat burada başlıyor!”
Göksel güzelliğin çiği parlıyor saçlarında.

Μακριά χτυπούν καμπάνες από κρύσταλλο

Αύριο, αύριο, αύριο: το Πάσχα του Θεού!

Billur çanlar çalıyor uzakta
Yarın, yarın yarın: dirilişi Tanrının!

Bu şiirin mesajları oldukça açık bir şekilde aktarılmıştır. Genel olarak insanın ve vatanın hürriyetinin ne kadar önemli olduğu ana teması üzerine yoğunlaşmış, derin anlam ve gerçekçi bir üsluba sahip savaş karşıtı olan şiir, bu veya herhangi bir savaşın etkisini tam olarak vurgulamak amacıyla birinin kaybını ve kederi okuyucuya aktarmaktadır. Sırasıyla Yunan geleneğini ve kültürünü, ortodoksluğun ve uzun Yunan tarihinin izdüşümünü halk şarkılarına benzer şekilde serbest ve on beş heceli dizelerde görmekteyiz.

Elitis, çeşitli şekiller, benzetmeler ve cesur görüntüler aracılığıyla bizi daha genel bir anlam ve sonuca götürmektedir. Sadece gençlerin değil, milletin de dirilişi anlatılır. Özgürlük tüm toplumun ilerlemesinin anahtarı olacaktır. Güneş sevinçten ağlar çünkü özgürlük kanla kazanılmıştır. Özgürlüğe övgüde bulunmak için ölüm ifadesini kullanır Elitis.

Şiirin ilk kıtalarından itibaren Yunanistan'ın işgale karşı bilinçli bir şekilde direniş gösterdiği görülebilmektedir. Doğanın olaylara tepki vermesi ve katılması şiire metafizik bir boyut kazandırmaktadır.

1945 doğumlu Yunan besteci ve gitarist Notis Mavroudis tarafından 1968 yılında bestelenmiş olan şiir bestecinin şiir ile aynı adı taşıyan albümünde bulunmaktadır. Renata Kapernarou tarafından yorumlanmıştır.

2.5.2. ΗΤΑΝ ΩΡΑΙΟ ΠΑΙΔΙ³¹

Yakışıklı Bir Delikanlıydı O ³²

Ήταν ωραίο παιδί. Την πρώτη μέρα που γεννήθηκε
Σκύψανε τα βουνά της Θράκης να φανεί
Στους ώμους της στεριάς το στάρι που αναγάλλιαζε
Σκύψανε τα βουνά της Θράκης και το φτύσανε
Μια στο κεφάλι, μια στον κόρφο, μια μες το κλάμα του
Βγήκαν Ρωμιοί με μπράτσα φοβερά
Και το σηκώσαν στου βοριά τα σπάργανα...
Ύστερα οι μέρες τρέξαν, παράβγαν στο λιθάρι,
Καβάλα σε φοραδοπούλες χοροπήδηξαν
Ύστερα κύλησαν Στρυμόνες πρωινοί
Ωσπου κουδούνισαν παντού οι τσιγγάνες ανεμώνες
Κι ήρθαν από της γης τα πέρατα
Οι πελαγίτες οι βοσκοί να παν των φλόκων τα κοπάδια
Εκεί που βαθιανάσαινε μια θαλασσοσπηλιά,
Εκεί που μια μεγάλη πέτρα εστέναζε!

³¹ Odisseas Elitis, *Asma İroiko ke Penthimo gia ton hameno anthipolohago tis Alvanias*, (Çevrimiçi) <https://grigogrigogr.tripod.com/asma.htm>, 22.11.2021.

³² O. Elitis, *Çilgin Nar Ağacı*, Çev.: Cevat Çapan, s. 57

Yakışıklı bir delikanlıydı o. Doğduğu gün
Trakya'nın dağları eğilip güler yüzlü buğdayı
Göstermişlerdi ona sağlam toprağın omuzlarında;
Trakya'nın dağları eğilip nazar değmesin diye
Bir kez başına, bir kez göğsüne, bir de ağlarken tükürüp kutsamışlardı onu;
Yunanlılar gelmiş ve korkunç kollarıyla
Yükseklere kaldırmışlardı onu Kuzey rüzgarının kundağında...
Sonra günler koşup gelmişti taşı kim en uzağa fırlatacak diye görmeye
Sıçrayıp tekmelemişlerdi sürdükleri genç kısrakları
Sonra her yerde dağlaleleri cınlayıncaya dek
Sabahın ırmakları coşup akmıştı
Ve dünyanın dört bir yanından
Denizin çobanları gelmişti flock yelkenlerini toplayıp
Derin derin soluyan bir deniz mağarasına
İç çeken bir kayaya götürmeye.

Yunanistan ulusal bir direniş gösteriyor, karşı çıkıyor ve sonunda onu savunan çocukların kanlarıyla sulanıyor. Genç teğmen bu şiirde vatan uğruna savaşta kaybedilen tüm gençlerin bir sembolü olarak işlev görmektedir.

2.6. Το Άξιον Εστί [Övgüler Olsun Sana] (1959)

Şairin yaklaşık 15 yıllık sessizliğinden sonra 1959 yılında yayımlanan ve Çağdaş Yunan Edebiyatı'nın bir şaheseri olma niteliği taşıyan **Aksion Esti** Yaratılış, Acılar, Övgüler başlıklarıyla 3 ana bölümden oluşmaktadır. Yaratılış bölümünde doğanın ve insanın yaratılış ve gelişim evreleri birinci tekil kişinin dilinden aktarılır. Belirli bir yöreyi dolayısıyla Yunan adaları, dağları ve denizini betimleyen bölümde ilk izlenimler ve oluşumlar resmedilir. İkinci bölüm olan Acılar'da Yunanistan'ın II. Dünya savaşı sırasında yaşananlar ve sonrasında yaşanan iç karışıklıklara gönderme yapılır, bu bölümde ayrıca 6 adet okuma parçası bulunmaktadır. Üçüncü ve son bölüm olan Övgüler'de ise doğaya, canlı ve cansız varlıklara, insana ve insanı ilgilendiren maddi ve manevi unsurlara övgüler yer almaktadır. Bu eser dil ve üslup bakımından

Bizans ilahilerini andırır. Andreas Kalvos'un eserlerine olan ilgisi ve ondan aldığı etkiler bu durumu açıklar niteliktedir. Bizanslı ilahi yazarı Romanos Melodos³³'tan da etkilenmiş olduğu düşünülmektedir³⁴. Doğa ve ışık Elitis'in şiirinde bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır ve ışık bir başlangıcın simgesidir. Aksion Esti de işte böyle ışıklı bir manzarayla başlar:

Yaratılış

Στην αρχή το φως

**Και η ώρα η πρώτη που τα χεῖλη ακόμα στον πηλό δοκιμάζουν τα πράγματα
του κόσμου**

Αἷμα πράσινο και βολβοί στη γη χρυσοί

Πανωραία στον ύπνο της ἀπλώσε και η θάλασσα[...]³⁵

Başta ışık

Ve o ilk saat dudaklar daha henüz çamurda,

Dünya işlerini yeni tatmağa başlarken.

Yerde yeşil kan ve de altın topraklar

Güzellerin güzeli deniz de uykulu[...]³⁶

³³ Romanos Melodos (Saint Roman the Melodist), 5.yy'ın sonlarında doğduğu ve 555 yılından sonra İstanbul'da öldüğü düşünülen, Bizans ilahi yazarı ve besteci. Ayinlerde okunan ve "kontakion" adı verilen bir ilahi türünü bulan ve ilk olarak yazan kişidir.

³⁴ "Odisseas Elitis ke Vizantini İmnografia", Georgios Thrapsaniotis, Ethnikon ke Kapodistriakon Panepistimion Athinon, 2007, Atina, s. 5., (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/42401265/OΔΥΣΣΕΑΣ_ΕΛΥΤΗΣ_ΚΑΙ_ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ_ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ, (17.03.2022).

³⁵ Odisseas Elitis, **To Aksion Esti**, 21. Bs., Atina, İkaros, 2011, s. 13.

³⁶ Çeviri Kriton Dinçmen'e aittir.

Elitis'e göre şairin görevi ışığın ardışık evrelerini kaydetmek ve ahlaki dünyadaki karşılıklarını bulmaktır. Şairin “ışığın metafiziği” olarak adlandırdığı şey budur.³⁷

Acılar

Aksion Esti'nin ikinci okuma parçası olan Oi İmionigoι (Katırcılar) başlıklı yazısından alıntı olan sözleri:

[...] “Αλλά κάτεχε ότι μονάχα κείνος που παλεύει το σκοτάδι μέσα του θα ‘χει μεθαύριο μερτικό δικό του στον ήλιο” [...]”³⁸

[...] “ Ancak, bunu bil ki, yarın güneşten pay alacak olan, sadece tüm benliği ile karanlığı yenmeye çalışan olacaktır”[...]”³⁹

2.6.1. ENA TO XELIDONI⁴⁰

Kırlangıç Tektir⁴¹

Ένα το χελιδόνη κι η Άνοιξη ακριβή
για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολλή
θέλει νεκροί χιλιάδες να ‘ναι στους τροχούς
θέλει κι οι ζωντανοί να δίνουν το αίμα τους.

Kırlangıç tektir ve de Bahar değerli
Güneşin yörüngeyi tamamlaması için çok çalışması gerekir
Dağbaşlarında binlerce ölü gerekir

³⁷ “Odiseas Elitis- Rene Sar: *İ mahi gia to fos*”, Nadia Stylianou, Nea Estia dergisi, sayı 1869, Haziran 2016, s. 547.

³⁸ Odiseas Elitis, *To Aksion Esti*, 21. bs., Atina, İkaros, 2011, s. 37.

³⁹ Kriton Dinçmen, *Övgüler Olsun Sana: To Axion Esti: Odysseas Elytis*, İstanbul, Scala, 1999, s. 40.

⁴⁰ Odiseas Elitis, *a.e.*, s. 39.

⁴¹ Kriton Dinçmen, *a.e.*, s. 42.

Binlerce yaşamın kanı gerekir.

**Θε μου Πρωτομάστορα μ'έχτισες μέσα στα βουνά
Θε μου Πρωτομάστορα μ'έκλειςες μες στη θάλασσα!**

Ulu Tanrım adadın beni dağlara

Ulu Tanrım kapattın beni denize

**Πάρθηκεν από μάγους το σώμα του Μαγιοῦ
Το 'χουνε θάψει σ' ένα μνήμα του πέλαγου
σ' ένα βαθύ πηγάδι το 'χουνε κλειστό
μύρισε το σκοτάδι κι όλη η Άβυσσος**

Büyücüler aldı Mayıs'ın cesedini

Denizdeki bir mezara koyup onu gömdüler

Derin bir kuyuya koyup onu kapattılar

Ve de mis kokular yayıldı karanlıklarla Ölüler Diyarı'na

**Θε μου Πρωτομάστορα μέσα στις πασχαλιές και Συ
Θε μου Πρωτομάστορα μύρισες την Ανάσταση!**

Ulu Tanrım diriltirken doğayı

Ulu Tanrım etrafa saçtın leylaklı rayihayı

**Σάλεψε σαν το σπέρμα σε μήτρα σκοτεινή
Το φοβερό της μνήμης έντομο μες στη γη
Κι όπως δαγκώνει αράχνη δάγκωσε το φως
Έλαμψαν οι γιαλοί κι όλο το πέλαγος.**

Karanlık rahimdeki tohum misali

Anıların en korkuncu topraktaki kurt misali

Örümcek ısırıcasına ısırdı ışığ1

Yalılar ısıdı ve de denizin tümü

**Θε μου Πρωτομάστορα μ' έζωσες τις ακρογιαλιές
Θε μου Πρωτομάστορα στα βουνά με θεμέλιωσες!**

Ulu Tanrım bağladın beni yalılara
Ulu Tanrım kök saldırdın bana dağlara

Alman işgaline gönderme yapan bu şiirde Yunanistan'ın direnişi ile ilgili bir tema bulunmaktadır. İşgal sırasında oldukça zorlu zamanlardan geçen Yunanistan açlığa ve zulümlere maruz kalmıştır. Burada bir direniş dili kullanılmaktadır aslında. Yunanistan'ın bir halk deyişi olan “Tek bir kırlangıç yahut bir guguk kuşu Bahar'ı getirmez” (Ένα χελιδόνι ή ένας κούκος δεν φέρνει ποτέ την Άνοιξη) burada bilinçli olarak bir kolektif mücadele çağrısı olarak kullanılmıştır. Bahara çıkabilmek için hep birlikte mücadele etmek gerekliliği üzerinde duran Elitis olumsuzluk belirten sözcükleri umudu hatırlatmak için kullanır. Bu Elitis'in şiirinin bir özelliğidir. Mayıs'ın bedeni büyücüler tarafından alınmış derken Almanlar'ı kast etmektedir. Büyücü burada savaşın müsebbibi olan kimse odur. Hayat derin uçurumlara atılmıştır, ancak Leylaklar ve Paskalya yeniden doğuşu temsil etmekte, Tanrı'da baharı getirecek olan iradenin desteğidir.⁴²

2.6.2. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΗΛΙΕ ΝΟΗΤΕ⁴³

Adaletin Düş Güneşi⁴⁴

**Τις δικαιοσύνης ήλιε νοητέ και μυρσίνη σου δοξαστική
μη παρακαλώ σας μη λησμονάτε τη χώρα μου!**

Adaletin düş güneşi ve de sen şerefli Mersin
Yalvarırım sizlere unutmayın memleketimi!

⁴²“Odisseas Elitis: “To Aksion Esti” ‘Asma D’, Konstantinos Mantis, yy, (Çevrimiçi), https://latistor.blogspot.com/2012/04/blog-post_12.html, (02.01. 2021).

⁴³ Odisseas Elitis, **a.g.e.**, s. 46.

⁴⁴ Kriton Dinçmen, **a.g.e.**, s. 49.

**Αετόμορφα έχει τα ψηλά βουνά στα ηφαίστεια κλήματα σειρά
και τα σπίτια πιο λευκά στου γλαυκού γειτόνεμα!**

Kartal yüzlüdür dağları yanardağlara sıralanmış bağları
Denizin komşuluğunda bembeyazdır evleri!

**Της Ασίας αν αγγίζει από τη μια της Ευρώπης λίγο αν ακουμπά στον
αιθέρα στέκει να και στη θάλασσα μόνη της!**

Asya'ya dokunsa da bir yandan diğerinden yaslanır Avrupa'ya
Tek başına durur havada ve denizde

**Και δεν είναι μήτε ξένου λογισμός και δικού της μήτε αγάπη μια
Μόνο πένθος άχ παντού και το φως ανελέητο!**

Sade değil umursamaz yabancıdan kendininkinden de yok bir sevgi
Matem sürer her yanda ışığın da yok kutsanmış

**Τα πικρά μου χέρια με τον Κεραυνό τα γυρίζω πίσω απ' τον καιρό
τους παλιούς μου φίλους καλώ με φοβέρες και μ' αίματα!**

Acı ellerimi döndürürüm Zaman'ın arkasına
Eski dostlarımı çağırırım tehditler ve de kanla

**Μα 'χουν όλα αίματα ξαντιμεθεί κι οι φοβέρες άχ λατομηθεί
Και στον έναν ο άλλος μπαί νουν εναντίον οι άνεμοι!**

Ne var ki, kanlar solmuş tehditlerse pörsümüş
Rüzgarlar eser tersine çarpar birbirine

**Της δικαιοσύνης ήλπε νοητέ και μυρσίνη συ δοξαστική
μη παρακαλώ σας μη λησμονάτε τη χώρα μου!**

Adaletin düş güneşi ve de sen şerefli Mersin
Yalvarırım sizlere unutmayın memleketimi!

Aksion Esti 'den bir alıntı olan bu şiir Yunanistan'ın savaş günlerinde yaşanan acılar ve haksızlıklar karşısında bir yakarış niteliğindedir. Elitis vatansever bir şairdir, mekân- tarih- milli bilinç- kişisel duygular ilişkisine inanır. Tanrı'nın yaydığı adalet hayali güneş olarak ele alınır, mersin ağacı ise zaferi temsil eder, şair kendi hayranlığını ve şefkatini Yunanistan'ın uzun zamandır arzulamakta olduğu zafer için hayali güneşe ve mersin ağacına iletmektedir.

Mikis Theodorakis tarafından bestelenmiş olan şiir özgürlük ve demokrasi mücadeleleriyle ilişkilendirildiği için Yunanistan'ın önemli müzisyenleri ve Yunan halkı tarafından binlerce kez söylenmiştir.

2.6.3. ME TO LYXNO TOY ASTROY⁴⁵

Yıldızın Işığı İle⁴⁶

**Με το λύχνο του άστρου στους ουρανούς έβγηκα
Στο αγιάζι των λειμώνων στη μόνη ακτή του κόσμου
Πού να βρω την ψύχη μου το τετράφυλλο δάκρυ!**

Yıldızın ışığı ile çıktım semalara
Sefaletlerin ayazında dünyanın o tek kıyısında
Nerede bulacağım ruhumu o dört yapraklı gözyaşını!

**Λυπημένες μυρσίνες ασημωμένες ύπνο
Μου ράντισαν την όψη Φυσώ και μόνος πάω
Που να βρώ τη ψυχή μου το τετράφυλλο δάκρυ!**

⁴⁵ Odisseas Elitis, **a.g.e.**, s. 44.

⁴⁶ Kriton Dinçmen, **a.g.e.**, s. 47.

Hüzünlü mersinler uyku ile simlenmiş
Yüzüme kokular serptiler Eser ve giderim tek başıma
Nerede bulacağım ruhumu o dört yapraklı gözyaşımı!

**Όδηγε των ακτίνων και των κοιτώνων Μάγε
Αγύρτη που γνωρίζεις το μέλλον μίλησε μου
Πού να βρώ τη ψυχή μου το τετράφυλλο δάκρυ!**

Işınları ve binaları yöneten sen, Büyücü
Geleceği bilen sen, Aşağılık dolandırıcı! konuş benimle
Nerede bulacağım ruhumu o dört yapraklı gözyaşımı!

**Τα κορίτσια μου πένθος για τους αιώνες έχουν
Τ' αγόρια μου τουφέκια κρατούν και δεν κατέχουν
Πού να βρω την ψύχη μου το τετράφυλλο δάκρυ!**

Kızlarım asırlardır matemini yaşar
Oğlanlarım bir şeye sahip değil sade tutar tüfeği
Nerede bulacağım ruhumu o dört yapraklı gözyaşımı!

**Έκατόγχειρες νύχτες μες στο στερέωμα όλο
Τα σπλάχνα μου αναδεύουν Αύτος ο πόνος καίει
Πού να βρω την ψύχη μου το τετράφυλλο δάκρυ!**

Yüz kollu geceler gökyüzünü kaplar
İçim kargaşa yakar beni o acı
Nerede bulacağım ruhumu o dört yapraklı gözyaşımı!

**Με το λύχνο του άστρου στους ουραμούς γυρίζω
Στο αγιάζι των λειμώνων στη μόνη ακτή του κόσμου
Πού να βρω τη ψύχη μου το τετράφυλλο δάκρυ!**

Yıldızın ışığı ile çıktım semalara
Sefaletlerin ayazında dünyanın o tek kıyısında
Nerede bulacağım ruhumu o dört yapraklı gözyaşını!

Yaşanan onca olumsuzluktan kurtulmak için bir çıkış yolu aramaktadır şair,
yerde ve göklerde. Bu umutsuzluk manzarasına dayanacak gücü bulmaya
çalışmaktadır.

2.6.4. ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΑΙΜΑΤΑ⁴⁷

Aşkın Kanları⁴⁸

**Της αγάπης αίματα με πορφύρωσαν
Και χαρές ανείδωτες με σκιάσανε
Οξειδώθηκα μες στη νοτιά των ανθρώπων
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου Αμάραντο**

Sevgi kanlarıyla kızıldım
Bilinmeyen coşkularla gölgelendim
Ve sivrildim insanların lodosunda
Uzaklardaki Ana Solmayan Gülüm benim

**Στ' ανοιχτά του πελάγου με καρτέρεσαν
Με μπομπάρδες τρικάταρτες και μου ρίζανε
Αμαρτία μου να 'χα κι εγώ μιαν αγάπη
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου Αμάραντο**
Denizin açıklarında beklediler beni
Üç direkli bombacılarla vurdular beni
Günahım varmış sanki benim bir sevgi
Uzaklardaki Ana Solmayan Gülüm benim

⁴⁷ Odisseas Elitis, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁸ Kriton Dinçmen, **a.g.e.**, s. 62.

**Τον Ιούλιο κάποτε μισανοίξανε
Τα μεγάλα μάτια της μες στα σπλάχνα μου
Την παρθένα ζωή μια στιγμή να φωτίσουν
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου Αμάραντο**

Bir zamanlar Temmuz'u aradılar
O koca gözlerini içlerime doğru
Bakire yaşamı bir an için aydınlansınlar diye
Uzaklardaki Ana Solmayan Gülüm benim

**Κι από τότε γύρισαν καταπάνω μου
Των αιώνων όργητες ξεφωνίζοντας
<<Ο πού σ' είδε, στο αίμα να ζεί και στην πέτρα>>
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου Αμάραντο**

Ve o zamandan beri saldırdılar bana
Yüzyıllardır kızgınlar çılgın bağırarak
“Seni kabullenen yaşasın kanda ve de taşta”
Uzaklardaki Ana Solmayan Gülüm benim

**Της πατρίδες μου πάλι ομοιώθηκα
Μες στις πέτρες άνθισα και μεγάλωσα
Των φονιάδων το αίμα με φως ξεπληρώνω
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου Αμάραντο**

Gene de özleştım vatanımla
Çiçek açtım taşlar arasında ve de boylandım
Katillerin kanını önderim aydınlıkla
Uzaklardaki Ana Solmayan Gülüm benim

2.6.5. ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΜΟΥ⁴⁹

Açarım Ağzımı⁵⁰

**Ανοίγω το στόμα μου κι αναγαλλιάζει το πέλαγος
και παίρνει τα λόγια μου στις σκοτεινές του τις σπηλιές
και στις φώκιες τις μικρές τα ψιθυρίζει
τις νύχτες που κλαιν των ανθρώπων τα βάσανα.**

Açarım ağzımı ve mutlanır ummanlar
İnsanların acılarını ağladıkları gecelerde
Alır sözlerimi fisıldar onları
Karanlık mağaralarında küçücük foklara

**Χαράζω τις φλέβες μου και κοκκινίζουν τα όνειρα
και τσέρκουλα γίνονται στις γειτονίες των παιδιών
και σεντόνια στις κοπέλες αγρυπνούνε
κρυφά για ν' ακούν των ερώτων τα θαύματα.**

Armağan ederim damarlarımı kızıllaşıp rüyalar
Oyun olurlar çocuklar dünyasında
Ve de çarşaf oldular aşkın gizlilerini dinlemeye
Uykusuz kalan genç kızlara.

**Ζαλίζει τ' αγιόκλημα και κατεβαίνω στον κήπο μου
Και θάβω τα πτώματα των μυστικών μου νεκρών
Και το λώρο το χρύσο των προδομένων
Αστέρων τους κόβω να πέσουν στην άβυσσο.**

Buğulanırken hanımeli inirim bahçeme

⁴⁹ Odisseas Elitis, **a.g.e.**, s. 68.

⁵⁰ Kriton Dinçmen, **a.g.e.**, s. 68.

Ve gömerim gizli ölülerimin cesetlerini
Ve de keserim bağlarını ihanete uğramış yıldızların
Düşsünler onlar dipsiz uçurumlara

**Σκουριάζουν τα σίδερα και τιμωρώ τον αιώνα τους
Εγώ που δοκίμασα τις μυριάδες αιχμές
Κι από γιούλια και ναρκί σσους το καινούργιο
Μαχαίρι ετοιμάζω που αρμόζει στους Ήρωες.**

Paslanır demirler de cezalandırırım zamanlarımı
Ben de tattım onbinlerce diken
Güllerle nergislerden hazırlarım
Yeni bıçağı Kahramanlara layık olanını!

**Γυμνώνω τα στήθη μου και ξαπολούνται οι άνεμοι
Κι ερείπια σαρώνουνε και χαλασμένες ψυχές
Κι απ' τα νέφη τα πυκνά της καθαρίζουν
Τη γη, να φανούν τα Λιβάδια τα Πάντερπνα!**

Açarım göğüslerimi serbest kalır ürzgarlar
Onlar toplar yıkıntıları ve de ruhların bozulmuşlarını
Ve de temizler boğucu bulutlardan
Toprağı ortaya çıkan İçaçıcı Vadiler!

Ve Övgüler...

ΑΕΙΟΝ ΕΣΤΙ το φως και η πρώτη
χαραγμένη στην πέτρα ευχή του ανθρώπου
η αλκή μες στο ζώο που οδηγεί τον ήλιο
το φυτό που κελάηδησε και βγήκε η μέρα[...] ⁵¹

Övgüler olsun ışığa
Ve de insanın taşa çizilmiş o ilk şükrüne
Güneşi yönlendiren hayvandaki güzelliğe
Cıvılamasıyla günü ağartan o bitkiye [...] ⁵²

Eserin son bölümü olan Övgüler’de metaforlar da kullanarak şükür ve övgülerini sıralar “bulutların ve dalgaların şairi”...

Yannis Ritsos Özdemir İnce ile yaptığı bir söyleşide Elitis’in şiirini “ilerici” olarak değerlendirdiğini şu sözlerle ifade etmektedir: [...] “Yaşam için bir şarkı yazmak da ilericiliktir; böylesine berbat hale getirdikleri yaşamın başka bir yanının olduğunu söylemek de, güzel güneş batışlarını, gün doğuşunu, güzel kadınları, dostlukları, güzel sevgileri söylemek, en kötü koşullar altında bile yaşamın güzel ve yaşanmaya değer olduğunu ve bu yolda daha da güzelleştirmek için mücadele gerektiğini söylemek de ilericiliktir”. ⁵³

Aksion Esti’nin yayımlanmasından bir yıl sonra Mikis Theodorakis eserin bestelenmesi çalışmalarına başlamış ve aynı yıl içinde tamamlamıştır ancak kendi inancına göre halka sunmak için doğru zamanın gelmesini beklemiş ve halkın hazır olduğuna inandığı zaman, dört yıl sonra yani 1964’te ilk gösterimin yapılmasına karar vermiştir. Şiirsel metnin özgünlüğü ve olağanüstülüğü yepyeni bir müzik türünün

⁵¹ Odisseas Elitis, **To Aksion Esti**, 21. Bs., Atina, İkaros, 2011, s.73.

⁵² Dinçmen, **a.e.**, s. 73.

⁵³ Yannis Ritsos, **Graganda**, Çev.: Özdemir İnce, İstanbul, Amaç Yayınları, 1. Bs., 1989, s. 8.

ortaya çıkmasına gerekçe olur. Yunanlılığı derinlemesine ele alan ve yansıtan bu eser halk tarafından öylesine benimsenir ki ortak bir ruh ve cunta yıllarında bir direniş aracı haline gelir. Bestelenmiş eserde anlatı, ilahiler, karma korolar, orkestra ve halk çalgıları yer almaktadır. Theodorakis bu yeni müziğini metasenfonik ve neo-hellenik olarak nitelemektedir ve “Aksion Esti bu dünyanın ufuklarını genişletme çabamdı” sözünü sarfetmiştir.⁵⁴ Halk şarkısında yani dimotiko tragudide olan makamsal yapının tersine bu yeni türde majör ve minör akorlar bir arada kullanılmıştır. Eserin genelinde dimotik unsurlar asla yadsınmamıştır.

“[...]Aksion Esti’de ozanın dili halkın dili olur, belleği de halkın belleği. Halkın kendisi de ozanın esinlendiği olayların yaratıcısıdır. Ozanın coşkun duyguları, tutkuları, halkın coşku ve tutkularıdır. Yüceltip övdüğü yine halktır.[...]” (Theodorakis, 1987).

2.7. Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας [Hükümdar Güneş] (1971)

Albaylar cuntası döneminde Elitis’in Paris’te bulunduğu sıralarda kaleme almış olduğu şiirlerinin bulunduğu koleksiyon 1971 yılında yayımlanmıştır. Bu kitapta bulunan şiirler bir anlatıcı, kadınlar korusu, bir kadın, dört farklı rüzgar, erkekler korusu, bir genç kız ve güneşin ağzından okunur. Daha çağdaş ve ferah bir Yunanistan güneşin hükümdarlığında tasvir edilir.⁵⁵ Besteci Dimitris Lagios tarafından 1982 yılında bestelenmiş olan şiirler Eleni Vitali, Nikos Dimitratos, Lamia Korusu ve Yorgos Dalaras tarafından seslendirilmiştir ve dinlendiğinde melodileri ve seslendiren sanatçıların sesleri aracılığıyla insanın ruhuna huzur veren şarkılar olmuşlardır.

⁵⁴ Mikis Theodorakis, **Sanatsal İnancım**, Çev.: Lizi Behmoaras, İstanbul, Afa Yayınları, 1987, s. 52.

⁵⁵ Odisseas Elitis, **O İlios O İliatoras**, 10. Bs., Atina, İkaros, 2009, s. 9-29.

2.7.1. ΟΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΞΕΝΗ ΠΑΤΡΙΔΑ⁵⁶

Güzel ve Tuhaf Vatan⁵⁷

**Όμορφη και παράξενη πατρίδα
ω σαν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα**

Güzel ve tuhaf vatan

Ah benim nasibime gelen, görmedim böylesini

**Ρίχνει να πιάσει ψάρια πιάνει φτερωτά
στήνει στην γη καράβι κήπο στα νερά
κλαίει φιλεί το χώμα ξενιτεύεται
μένει στους πέντε δρόμους αντρείδεεται**

Balık tutmak için oltayı atar da kuş tutar

Gemiyi karaya, bahçeyi suya kurar

Ağlar, toprağı öper göç eder

Çıkmaz sokaklara çıkar yolu olgunlaşır

**Όμορφη και παράξενη πατρίδα
ω σαν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα**

Güzel ve tuhaf vatan

Ah benim nasibime gelen, görmedim böylesini

**Κάνει να πάρει πέτρα την επαρατά
κάνει να τη σκαλίζει βγάνει θάματα
μπαίνει σ' ένα βαρκάκι πιάνει ωκεανούς
ξεσηκωμούς γυρεύει θέλει τύρρανους**

⁵⁶ Odisseas Elitis, *O İlios O İliatoras*, 10. Bs., Atina, İkaros, 2009, s. 22.

⁵⁷ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Bir taşı almaya çalışır fırlatıp atar onu
Toprağı eşeler mucize çıkartır
Bir kayığa biner okyanuslara ulaşır
Devrim ister tiranlar ister

**Όμορφη και παράξενη πατρίδα
ω σαν αυτή μου 'λαχε δεν είδα**

Güzel ve tuhaf vatan
Ah benim nasibime gelen, görmedim böylesini

2.7.2. ΔΡΟΜΟΙ ΠΕΡΠΑΤΗΜΕΝΟΙ ⁵⁸

Yürünmüş Yollar⁵⁹

**Δρόμοι περπατημένοι κι απερπάτητοι
ποιος τους edιάβη πέρα ποιος δεν τους πατεί.**

Yürünmüş ve yürünmemiş yollar
Kim geçti onları kim basmadı üzerlerine

**Μα όπου τους πήρε κι ήμπε μες στα αίματα
μήτε Θεός μήτ' 'άλλος δεν τον σταματά.**

Ama onlara basan ve kanlar içine gireni
Ne Tanrı ne de bir başkası durduramaz.

Κατακαημένη πλάση που σε γήτεψαν

⁵⁸ Odisseas Elitis, *O İlios O İliatoras*, 10. Bs., Atina, İkaros, 2009, s. 17.

⁵⁹ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

όλ' οι τρελοί του κόσμου κι εστρατήγησαν!

Seni baştan çıkaran zavallılar

Hepsi Evren'in delileri ve orduya yazılmışlar

2.8. Τα Ρω του Έρωτα [Eros'un Yolları] (1972)

“Οι άγγελοι τραγουδάνε. Και οι ερωτευμένοι επίσης. Πίσω από κάθε ανάταση, από κάθε μεράκι, μια κιθάρα περιμένει έτοιμη να πάρει τα λόγια και να τα ταξιδέψει από χείλη σε χείλη. Δεν είναι λίγο αυτό. Είναι η χαρά να δίνεις χαρά στους άλλους, είναι αυτό που μας βαστάει στη ζωή. Γι' αυτό, κοντά στα ποιήματά μου, δοκίμασα να γράψω και μερικά τραγούδια, χωρίς να τα υποτιμώ καθόλου. Έτσι ή αλλιώς, μιλά κανείς για τα ίδια πράγματα που αγαπά, και από κει και πέρα το λόγο έχουν αυτοί που θα τ' ακούσουν. Λένε πως το είδος έχει ορισμένες κανόνες. Δεν τους ξέρω και, πάντως, δεν ενδιαφέρθηκα ή δεν μπόρεσα να τους ακολουθήσω. Δουλεύει ο καθένας όπως νοιώθει. Και η θάλασσα είναι απέραντη, τα πουλιά μυριάδες, οι ψυχές όσες και οι συνδυασμοί που μπορούν να γεννήσουν οι ήχοι και τα λόγια, όταν ο έρωτας και το όνειρο συμβασιλεύουν”.⁶⁰

“Melekler şarkı söylüyor. Aşıklar da öyle. Her sıçrayışın, her merakın ardında, bir gitar sözleri alıp dudaktan dudağa taşımak için hazır bekler. Başkalarına sevinç vermeniz sevinçtir, hayata tutunmamızı sağlayan budur. Bu yüzden, şiirlerimde, bazı şarkılar yazmayı denemişimdir, kesinlikle onları değersizleştirmeden. Öyle veya böyle, insan sevdiği şeylerden bahseder, bunun da ötesinde onları duyacak olan kişilerin de söyleyecek sözü vardır. Türün belirli kuralları olduğunu söylerler. Onları bilmiyorum da bir şekilde, ilgilenmedim veya takip edemedim. Herkes hissettiği gibi çalışır. Ve deniz sonsuzdur, kuşlar sayısız, onca ruh ve bileşim sesleri ve sözleri doğurabilir, aşk ve hayal birlikte hüküm sürdüğünde”.⁶¹

Elitis'e ait bu sözler Ta Ro Tou Erotas koleksiyonunun en başında yer almaktadır. Koleksiyon dokuz ayrı bölümden oluşmaktadır.

⁶⁰ Odisseas Elitis, **Ta Ro Tou Erotas**, (Çevrimiçi),

<https://grigogrigogr.tripod.com/tarofront.htm>, (04.05.2022).

⁶¹ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

2.8.1. MAPINA⁶²

Marina⁶³

**Δώσε μου δυόσμο να μυρίσω
λουίζα και βασιλικό
Μαζί μ' αυτά να σε φιλήσω
και τι να πρωτοθυμηθώ**

Koklamam için nane ver bana
Mine çiçeği ve fesleğen
Bunlarla öpeyim seni
Ve ilk neyi hatırlayayım

**Τη βρύση με τα περιστέρια
των Αρχαγγέλων το σπαθί
Το περιβόλι με τ' αστέρια
και το πηγάδι το βαθύ**

Güvercinli çeşme
Baş meleklerin kılıcı
Yıldızlarla dolu bahçe
Ve dipsiz kuyu

**Τις νύχτες που σε σεργιανούσα
στην άλλη ν' άκρη τ' ουρανού
Και ν' ανεβαίνεις σε θωρούσα
σαν αδελφή του Αυγερινού**

Seni gezdirdiğim gecelerde

⁶²Kostas Milonas, *Melopiimeni Piisi*, Atina, Kedros, 2015, s. 164.

⁶³Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Gökyüzünün diğer ucunda
Tırmanırken görüyordum seni
Sabah yıldızının kız kardeşi gibi

**Μαρίνα πράσινο μου αστέρι
Μαρίνα φως το Αυγερινού
Μαρίνα μου άγριο περιστέρι
και κρίνο του καλοκαιριού.**

Marina benim yeşil yıldızım
Marina sabah yıldızının ışıǵı
Marina kızgın güvercinim benim
Ve yaz zambağım.

2.8.2. ΤΟ ΤΡΙΖΟΝΙ⁶⁴

Cırcırböceği⁶⁵

**Κοιμήθηκα κοιμήθηκα
στου γιασεμιού την ευωδιά
Στων φύλλων το μουρμουρητό
στων άστρων τον χρυσό γιαλό**

Uyudum, uyudum
Yasemin kokularında
Ayın sessizliğinde
Yıldızların altın kıyısında

Οι άνθρωποι μ' αρνήθηκαν

⁶⁴ Odisseas Elitis, **Ta Ro Tou Erotas**, (Çevrimiçi),
<https://grigogrigogr.tripod.com/tarofront.htm>, (17.03.2022).

⁶⁵ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

**κανείς δε μου σιμώνει
Μόνο μου κάνει συντροφιά
της νύχτας το τριζόνι:**

İnsanlar beni reddettiler
Kimse yaklaşıyor yanıma
Bana tek eşlik eden
Gecenin cırcır böceği

**-Έννοια σου λέει έννοια σου
κι εγώ είμαι δώ κοντά σου
Για συντροφιά στην έγνοια σου
και για παρηγοριά σου**

Merak etme diyor, merak etme
Burada yanımdayım ben senin
Endişene eşlik etmek
Ve seni teselli etmek için
**Τρι και τρι τρι και τρι
τι πικρή που 'ναι η ζωή
Τι γλυκιά και τι πικρή
τρι και τρι και τρι και τρι**

Cır da cır cır da cır
Hayat ne acı
Ne tatlı ve ne acı
Cır da cır cır da cır

**Κοιμήθηκα κοιμήθηκα
στων Αρχαγγέλων τη σκιά
Στην ερημιά του φεγγαριού
στο κυματάκι του γιαλού**

Uyudum, uyudum
Baş meleklerin gölgesinde
Aynı yalnızlığında
Dalgasında kıyının

**Τι να ‘φταιξα της μοίρας μου
κι έτσι με φαρμακώνει
Μονάχα μου αποκρίνεται
της νύχτας το τριζόνι:**

Kaderime ne yaptım ki
Beni böyle zehirliyor
Bana tek yanıt veren
Gecenin cırcır böceği:

**-Είμαι μικρό πολύ μικρό
μα ‘ναι ο Θεός μεγάλος
Αυτό ποτέ δε θα σ’ το πω
μήτε κανένας άλλος**

Küçüğüm, çok küçüğüm
Fakat Tanrı büyük
Bunu ne sana söyleyeceğim
Ne de bir başkasına

**Τρι και τρι τρι και τρι
τι πικρή που ‘ναι η ζωή
Τι γλυκιά και τι πικρή
τρι και τρι και τρι και τρι.**

Cır da cır cır da cır
Hayat ne acı

Ne tatlı ve ne acı
Cır da cır cır da cır

2.8.3. ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΟΡΙΑ⁶⁶

Κüçük Kuzey Yıldızı⁶⁷

**Του μικρού Βοριά παράγγειλα
να ‘ναι καλό παιδάκι
Μη μου χτυπάει πορτόφυλλα
και στο παραθυράκι**

Küçük Kuzey Yıldızına söyledim
İyi bir çocuk olmasını
Çarpmamasını
Panjurlara ve küçük pencereye

**Γιατί στο σπίτι που αγρυπνώ
η αγάπη μου πεθαίνει
Και μες στα δάκρυα την κοιτώ
που μόλις ανασαίνει**

Çünkü uykusuz kaldığım evde
Sevgim ölüyor
Onun gözyaşlarına bakıyorum
Güçlkle nefes alıyor

**Με πιάνει το παράπονο
γιατί στον κόσμο αυτόνα**

⁶⁶ Odisseas Elitis, **Ta Ro Tou Erota**, (Çevrimiçi),
<https://grigogrigogr.tripod.com/tarofront.htm>, (17.03.2022).

⁶⁷ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

**Τα καλοκαίρια τα ‘χασα
κι έφτασα στο χειμώνα**

İsyan yakalıyor beni
Çünkü bu dünyada
Kaybettim yazları
Ve kışa vardım

**Σαν το καράβι που άνοιξε
τ’ άρμενα κι αλαργεύει
θωρώ να χάνονται οι στεριές
κι ο κόσμος λιγοστεύει**

Yelkenlerini açmış bir gemi gibi
Görüyorum uzaklaşırken
Gözden kaybolduğunu karanın
Ve ufalıyor kâinat

**Γεια σας περβόλια γεια σας ρεματιές
γεια σας φιλιά και γεια σας αγκαλιές
Γεια σας οι κάβοι κι οι ξανθοί γιαλοί
γεια σας οι όρκοι οι παντοτινοί.**

Elveda çayırlar, elveda sağanaklar
Elveda öpücükler ve elveda kucaklaşmalar
Elveda burunlar ve sarışın kıyıları
Elveda ebedi yeminler

Elitis’in **Ta Ro Tou Erosa [Eros’un Yolları]** başlıklı koleksiyonuna ait olan bu şiirler Mikis Theodorakis’in **Mikres Kiklades [Küçük Kikladlar]** adını taşıyan albümünde bulunmaktadır ve bu albümde yine Elitis’e ait olan dört bestelenmiş şiir daha bulunmaktadır.

2.8.4. ANAMEΣA ΣΥΡΟ ΚΑΙ ΤΖΙΑ ⁶⁸

Siros ve Kea Arasında⁶⁹

**Ανάμεσα Σύρο και Τζια μικρή φυτρώνει νεραντζιά
Όμορφη μου κοπελιά που ‘χει τις ρίζες στο βυθό
και τα κλαδιά στον ουρανό το κοριτσί που αγαπώ.**

Siros ve Kea arasında filizleniyor küçük bir turunc
Kökleri en dipte olan güzel kızım benim
Dallarıysa gökyüzünde sevdiğim kızın.

**Χάιντε, νύφη της θαλάσσης τι φαμίλιες θα χαλάσεις
με τον ήλιο φορεσιά σου και με τα πουλιά προικιά σου.**

Haydi, denizin gelini ne aileler bozacaksın
Güneşten giysin ve çeyiz kuşlarınla

**Όταν καθίζει ένα πουλί στην κεφαλή της και λαλεί ωχ φορτούνα μου
κι αυτή. Χάνω τιμόνι και κουπιά, με πλημμυράνε τα νερά, έλα Χριστέ και
Παναγιά.**

Bir kuş başının üstünde oturmuş öterken oh benim geleceğim de bu.
Dümenimi ve küreklerimi kaybediyorum, sular beni boğarken, gel İsa ve
Meryem.

**Κι αν γενεί ποτέ το θάμα κι αγαπήσεις, κάνω τάμα να σου φέρω μια
μπρατσέρα και τον Πολικόν Αστέρα.**

Eğer bir gün mucize olur da seversen, söz veriyorum sana bir yelkenli ve

⁶⁸Odisseas Elitis, **Ta Ro Tou Erotá,** (Çevrimiçi),
<https://grigogrigogr.tripod.com/tarofront.htm>, (17.03.2022).

⁶⁹ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Kutup Yıldızı'nı getireceğim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIKOS GATSOS'UN YAŞAMI VE BESTELENMİŞ ŞİİRLERİ

3.1. Nikos Gatsos'un Yaşamı ve Yapıtları

Çağdaş Yunan edebiyatının en değerli ve etkili şairlerinden biri olan Nikos Gatsos 8 Aralık 1911'de Arkadia'nın Frangovrisi köyünde dünyaya gelmiştir. Gatsos 5 yaşındayken babası Yorgos Gatsos, Amerika'ya yaptığı bir gemi yolculuğu sırasında hayatını kaybeder ve cansız bedeninin denize bırakıldığı söylenir.

Tripolis'te lise öğrenimini tamamlayan Gatsos, edebiyat ile o yıllarda tanışmış, iyi derecede bildiği İngilizce, Fransızca ve İspanyolca dillerini kendi çabalarıyla öğrenmiş ve tiyatroya ilgi duymuştur. 1930 yılında annesi ve kız kardeşi ile birlikte Atina'ya taşınır. Atina Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'ne kayıt yaptırır, felsefe ve tarih derslerini takip eder. Edebiyat ile genç yaşlarında tanışmış olan şair Palamas, Solomos ve halk şarkıları çalışmıştır. Modern Avrupa edebiyatını yakından takip eder. Gençliğinde edebiyat dergilerine düzenli olarak katkıda bulunmuştur.

Atina'ya geldiği yıllarda dönemin edebiyat çevreleri ile tanışmaya başlayan Gatsos ilk olarak şiirlerini **Nea Estia [Yeni Yurt]**⁷⁰ (1931-1932) ve **Rithmos [Ritim]**⁷¹ (1933) dergilerinde yayımlamaya başlar, aynı dönemde çeşitli dergilerde eleştiri makaleleri yayımlanır. 1935-1936 yılları arasında Güney Fransa ve Paris'e seyahatler yapan Gatsos 1936 yılında Odisseas Elitis ile tanışmıştır.

⁷⁰İlk olarak 1927 yılında yayımlanmaya başlayan bir edebiyat dergisi.

⁷¹ 1932-34' yılları arasında yayımlanan bir edebiyat dergisi.

1943 yılında **Amorgos** başlığını taşıyan ve tek gecede yazdığı konuşulan, ilk ve son kitabını yayımlayan Gatsos, “tek kitaplı şair” olarak da anılmaktadır. **Amorgos** Çağdaş Yunan sürrealizminin en başarılı örneklerinden biri olarak kabul edilir. 1946 yılında **Elegeio [Ağıt]** (1946) ve **O İppotis ke o Thanatos [Şövalye ve Ölüm]** (1947) şiirlerini yayımlanır. Tiyatroya büyük ilgisi olan Gatsos İspanyol şair ve oyun yazarı Federico Garcia Lorca’nın **Matomenos Gamos [Kanlı Düğün]** (1943), **To Spiti tis Bernardo Alba [Bernardo Alba’nın Evi]** (1954), **Perlimplin ke i Belisa [Don Perlimplin ile Belisa’nın bahçede sevişmesi]** (1959), August Strindberg’in⁷² **O Pateras [Peder]** oyunlarının ve birçok yabancı tiyatro oyununun Yunancaya tercümesini yapmıştır.⁷³

Yunan besteci Manos Hatzidakis ile sıkı bir dostluğu olan Gatsos 1940 ve 1950’li yıllarda sanatsal rotasını daha çok şarkı sözü yazmaya yöneltmeye başlamıştır. 1950 ve 1990 yılları arasında doğrudan bestelenmek üzere şarkı sözleri yazdığı dönemdir. M. Hatzidakis, M. Theodorakis, Starvros Ksarhakos ve daha pek çok başarılı besteci ile ortak çalışmalar yapan Gatsos şiirsel şarkılarını melodilerin üzerine yazmayı tercih etmiştir. Notalara ve ölçüye uygun olarak heceleri dikkatlice hesaplarken, bazı sözcüklerde düşmesi gereken “v” (“n”) sesini bilinçli bir şekilde düşürmemiş veya bunun tam tersini uygulamıştır.⁷⁴

Gatsos, 1960’ların sonuna kadar yılına kadar hala tiyatro oyunu çevirileri yapmaktadır (Καρτσωνάκης, 2021). 1975 yılında kendisinin hayranı olan Yunan şair, söz yazarı ve çevirmen Agathi Dimitrouka ile tanışır ve birbirlerinin hayat arkadaşı olurlar.

⁷²Johan August Strindberg, İsveçli oyun yazarı ve romancıdır. Oyunları, romanları ve kısa öyküleriyle tanınır. Yaklaşık yarısı tiyatro oyunu olan 120 kadar eser üreten Strindberg, Avrupa ve Amerikan tiyatrosu üzerinde büyük etkisi olmuş bir yazardır.

⁷³ “**Gatsos, Nikos**”, Egiklopedia Domi, Cilt: 8, Ekdoseis Domi, yy, 1996, s. 96.

⁷⁴ Nikos Gatsos, **Ola Ta Tragoudia**: nea, anatheorimeni ekdosi, epimelia: Agathi Dimitrouka, Atina, Ekdoseis Pataki, 2018, s. 9.

Odisseas Elitis'e göre Gatsos'un şiiri -Amorgos- Andre Breton'un sürrealist ilkeleri ve Alman filozof Edmund Husserl'in teorilerine uyumlu olarak yazılmıştır. Hellenizmin unsurlarına oldukça sık rastlanır ve gerçekten de otomatik yazının en iyi örneklerinden biridir.⁷⁵ Yakınlık ve uzaklık gibi tezatlık içeren öğeler dikkatli ve ince bir denge içerisinde verilmiştir.

Gatsos'un şiirinde de, dönemin diğer edebiyatçılarında görüldüğü gibi, Yunanistan'da yaşanan toplumsal olayların etkilerinin izlerini yoğun bir şekilde görmek mümkündür. Aydınlık özlemi duyan ancak karamsarlığı da hissettiren şiirleri okuyucuya, kötülük karşısında mücadele, dünyadaki adaletsizlik gibi meseleleri hatırlatır. Yunan tarihinin çeşitli dönemlerinin kahramanlarını andığı şiirlerinde Yunanlar'ın ulusun "ölümsüzlüğü" için kendilerini kurban ettiklerini yazar. Yunanistan zor zamanlardan geçmektedir, II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan İç Savaş günlerini hatırlatacak şekilde insanların dünyayı nasıl cennetten uzak bir yere çevirdikleri mesajını vermek ister gibidir ancak, Elitis'te olduğu gibi Gatsos'a göre de savaş sırasında acı çekmiş kişiler dünyayı yeniden şekillendirecek olanlardır.⁷⁶

Kimi şiirlerinde aşktan bahseder Gatsos, aşk acı veren bir duygudur. Kimi zaman ise sonsuz ve yüce aşktan bahseder. Bazense ayrılık ve umutsuzluk temalarını onun şiirinde görmek mümkündür. Yayınlanmamış olan müzik albümlerinde de şarkı sözleri bulunan şair ömrünü şiir ve müziğe adanmıştır.

Nikos Gatsos 1987 yılında tüm eserleri için Atina Belediye ödülü ile onurlandırılmış ve 1991 yılında kendisine İspanyol edebiyatının Yunanistan'da tanınmasına katkılarından dolayı Barselona Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi sorumlu üyesi unvanı verilmiştir.

⁷⁵“**Enas Hamenos Elefantas**”, Elisabeth Tsirimokou, yy, (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/15066443/_Ενας_χαμένο_ελέφαντας_, (05.03.2022).

⁷⁶ The CHARIOTEER, An Annual Review of Modern Greek Culture, Nr.: 36, Special Double Issue: **NIKOS GATSOS**, yy., Publisher: Leandros Papathanasiou, Editor: C. Capri- Karka, Art Editor: Janice Rooney, s.: 10-20.

12 Mayıs 1992’de hayata gözlerini yuman Gatsos’un şiirleri ve şarkı sözleri birçok yabancı dile çevrilmiştir. Ölümünün ardından, 1994 yılında kısa şiirlerini içeren derleme **Danise ta Metaksia ston anemo [İpekleri rüzgâra ödünç ver]** başlığıyla İkaros yayınları tarafından ve tüm şarkı sözlerini içeren kitap ise 1999 yılında **Ola ta Tragoudia [Bütün şarkılar]** başlığıyla Pataki yayınları tarafından yayımlanmıştır.

3.2. Αμοργός [Amorgos] (1943)

Amorgos Yunan geleneğini derinden yaşayan, imgeler, düşünceler ve anlam yüklü bir şiirdir. Lirik bir dille yazılan ve göstergesel öğelerle dolu olan bu uzun şiirde Gatsos’un bilinçaltı dünyasının hayal ve fantezileri bir halk şarkısının öğeleriyle harmanlanmış gibidir. Bu şiirin dili Yunanistan’ın geleneksel kırsal yaşamından gelen terimler açısından zengindir. İlk basıldığı yıllarda olumsuz tepkilerle karşılanmış ve yasaklanmış olsa dahi sonraları olumlu yorumlar almış, çeşitli eleştirmenler tarafından Yunan sürrealizminin zirve eseri olarak nitelendirilmiştir.

Eserde dimotiki yani halk dili kullanılmıştır. Serbest vezinle yazılmış eserde dize sonlarında ses uyumu olduğundan söz etmek doğru olmaz. Eserin 18-20 sayfalarının tümünde yer alan, 6 kıtadan oluşan bölümde onbeş heceli dize ölçüsü kullanılmıştır.

Στου πικραμένου την αυλή ήλιος δεν ανατέλλει ⁷⁷

Μόνο σκουλήκια βγαίνουνε να κοροϊδέψουν τ’ άστρα

Μόνο φυτρώνουν άλογα στις μυρμηγκοφωλιές

Και νυχτερίδες τρών πουλιά και κατουράνε σπέρμα.

Yüreği yananın avlusunda güneş doğmaz

Yalnız yıldızlarla alay eden solucanlar çıkar

Yalnız atlar biter karınca yuvalarında

⁷⁷ Nikos Gatsos, **Amorgos**, 21.bas. Atina, Pataki, 2019, s. 18.

Ve yarasalar kuş yiyip sperma işerler.⁷⁸

1966 yılında Michigan Üniversitesi'nde Konstantinos Nick Larda tarafından hazırlanan ve “Amorgos: Studies of a Poem by Nikos Gatsos” başlığını taşıyan doktora tezinin araştırmaları için Yunanistan'ı ziyarette bulunan Larda, Gatsos'un kendisiyle görüşme fırsatını yakalamış (1963) ve Gatsos kendisine bu eserin başlığının gayet tabii “Samos, Xios (Sakız) ya da İkaria” olabileceği yanıtını vermiştir.⁷⁹ Gatsos o yıllarda Lorca eserleri okuyordu ve İspanyolca'da acı anlamına gelen Amorgo sözcüğü (Yunanca karşılığı pikros [acı]) kasıtlı olarak tercih edilmiş olabilir. **Amorgos** Yunanistan'ın işgal altında olduğu dönemde, Yunan toplumunun zorlu bir dönemden geçtiği yıllarda yazılmıştır. Dolayısıyla savaş atmosferinin anlayış ve estetiğini bu şiirde görmek mümkündür. Gatsos Amorgos kitabını 1941 kışında yaşanan olaylara ithaf etmiştir. (Καρτσωνάκης, 2021)

Amorgos'tan...

**Με την πατρίδα τους δεμένη στα πανιά και τα κουπιά στον άνεμο
κρεμασμένα**

**Οι ναυαγοί κοιμήθηκαν ήμεροι σαν αγρίμια νεκρά μέσα στον
σφουγγαριών τα σεντόνια**

Αλλά τα μάτια των φυκιών είναι στραμένα στη θάλασσα

Μήπως τους ξαναφέρει ο νοτιάς με τα φρεσκοβαμένα λατίνια

**Κι ένας χαμένος ελέφαντας αξίζει πάντοτε πιο πολύ από δυο στήθια
κοριτσιού που σαλεύουν**

**Μόνο ν' ανάψουνε στα βουνά οι στέγες των ερημοκκλησιών με το μεράκι
του αποσπερίτη**

Να κυματίσουνε τα πουλιά της λεμονιάς τα κατάρτια

⁷⁸ N. Gatsos: **Bütün Şiirlerinden Seçmeler**, Çev.: Herkül Millas, s. 43.

⁷⁹ Stavros Y. Kartsonakis, “**Nikos Gatsos: Piisi ke Stihuryiki: 1931-1991.**”, Ethniko ke Kapodistriako Panepistimio Athinon (EKPIA), 2007, (Çevrimiçi), <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/19811>, 24.11.2021.

Με της καινούργιας περπατησιάς το σταθερό άσπρο φύσημα
Και τότε θα ‘ρθουν αέριδες σώματα κύκνων που μείνανε άσπιλοι
τρυφεροί και ακίνητοι
Με στους οδοστρωτήρες των μαγαζιών μέσα στον λαχανόκηπων τους
κυκλώνες
Όταν τα μάτια των γυναικών γίναν κάρβουνα κι έσπασαν οι καρδιές των
καστανάδων
Όταν ο θερισμός εσταμάτησε κι άρχισαν οι ελπίδες των γρύλων.⁸⁰

Vatanları yelkenlere bağlı, kürekler yele asılı
Denizde kazaya uğrayanlar dingin uyudular ölü yabanıl
Hayvanlar gibi süngerlerin çarşafı içinde
Ama yosunun gözleri denize dönüktür
Lodos onları olur da taze boyalı latin yelkenlerle yeniden geri getirir diye
Ve bir kayıp fil devinen iki memesinden her zaman değerlidir
Yeter ki tutuşsun tepelerde terkedilmiş kiliselerin çatıları
Çolpan’ın merağıyla
Dalgalsın kuşlar limon ağacının gemi direklerinde
Yeni yürüyüşün metin ak yeliyle
Ve o zaman gelecek rüzgarlar, lekesiz, sevecen ve kımtısız
Kalmış olan kuğuların bedenleri
Dükkanların yol silindirleri içine, zerzevat bahçelerinin siklonları içine
Kadınların gözleri kömüre dönüşüp kestane satıcılarının yürekleri yarılırken
Hasat durup cırcırböceğinin umutları doğarken.⁸¹

Manos Hacıdakıs tarafından kısa bir oratoryo olarak bestelenen Amorgos’ta şarkılar Maria Farandouri, Tasis Hristoyannopoulos ve Doros Dimosthenous tarafından seslendirilmiştir.

⁸⁰ Nikos Gatsos, **Amorgos**, 21.bas. Atina, Pataki, 2019, s. 9.

⁸¹ Çeviri Herkül Millas’a aittir.

Gatsos'un 1946 yılında yayımladığı **Elegeio [Ağıt]** şiiri Amorgos başlıklı kitabın baskılarında bulunmaktadır.

ΕΛΕΓΕΙΟ⁸²

Ağıt⁸³

**Στη φωτιά του ματιού σου θα χαμογέλασε κάποτε ο Θεός
Θα 'κλεισε την καρδιά της η άνοιξη σα μιας αρχαίας ακρογιαλιάς
μαρμαριτάρι.**

**Τώρα καθώς κοιμάσαι λαμπερός
Στους παγωμένους κάμπους που οι αγράμπελες
Γίναν βαλσαμωμένα φτερά μαρμάρινα περιστέρια
Βουβά παιδιά της απαντοχής-
Ήθελα να 'ρθεις μια βραδιά σα βουρκωμένο σύννεφο
Άχνη της πέτρας πάχνη της ελιάς
Γιατί στο αγνό σου μέτωπο
Κάποτε θα 'βλεπα κι εγώ
Το χιόνι των προβάτων και των κρίνων
Μα πέρασες απ' τη ζωή σαν ένα δάκρυ της θάλασσας
Σα λαμπερόνα καλοκαιριού και στερνοβρόχι του Μάη
Κι ας ήσουν μια φορά κι εσύ ένα γεράνιο κύμα της
Ένα πικρό βότσαλο της
Ένα μικρό χελιδόνι της σ' ένα πανέρημο δάσος
Χωρίς καμπάνα τη χαραυγή χωρίς λυχνάρι το απόβραδο
Με τη ζεστή σου καρδιά γυρισμένη στα ξένα
Στα χαλασμένα δόντια της άλλης ακρογιαλιάς
Στα γκρεμισμένα νησιά της αγριοκερασιάς και της φώκιας.**

Gözünün ateşine bir gün gülümsemiş olmalı Tanrı

⁸² Nikos Gatsos, **Amorgos**, 21.bas. Atina, Pataki, 2019, s. 34- 35.

⁸³ Millas, **a.g.e.**, s. 55.

İlkyaz, antik bir kıyının incisi gibi kapamış olmalı yüreğini.

Şimdi sen parıltılı uyurken

Yaban asmalarının tahnit edilmiş kanat oldukları,

Mermerleşmiş güvercin,

Umudun suskun çocukları oldukları donmuş ovalarda-

Gözleri dolmuş bir bulut gibi bir gece gelmeni istiyorum

Taşın tozu zeytinin kırağı

Çünkü saf yüzünde

Bir gün ben de görecektim

Koyunların ve zambakların karını

Ama yaşamdan denizin bir gözyaşı gibi geçtin

Yazın ışığı, Mayıs'ın son yağmuru gibi

Ve sen de bir zamanlar yaşamın sardunyadan bir dalgası olmuş

Olsan da

Acı bir çakıl taşı

Bütünüyle ıssız ormanda küçük bir kırlangıcı

Gün ağarmasında çansız, akşamleyin lambasız

Yaban ellere dönük sıcak yüreğinle

Öteki kıyının bozuk dişlerinde

Yaban kiraz ağacının ve fok balığının yıkık adalarında.

3.3. Nikos Gatsos'un Bestelenmiş Şiirleri

Gatsos'un bestelenmiş şiirlerinin sayısı oldukça fazladır. İlk olarak sözleri Gatsos'a ait olan **Hartino to Fengaraki [Yapay Ay]**, Hacıdakıs tarafından bestelenerek dinleyici ile buluşur. 1958-1998 yılları arasında Hacıdakıs tarafından bestelenmiş, Gatsos'un sözlerinden oluşan, 11 albüm ve 29 ayrı şarkı bulunmaktadır.

Şiirsel sözlerini müziğe aktarmış olan Gatsos, M. Hacıdakıs ile olan çalışmalarının yanı sıra Mikis Theodorakis, Stavros Ksarhakov, Manos Loyzos gibi Yunanistan'ın başarılı bestekarları ile de ortak çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar 45'lik plaklarda piyasaya sürülmüştür. Kendi isteği üzerine şarkı sözlerinden oluşan

bir derleme yapılmış ve 1992 yılında **Fisa aeraki fisa me, mi hamiloneis isame** [] derlemesi İkaros yayınları tarafından yayımlanmıştır.⁸⁴

1965-1994 yılları arasında Stavros Ksarhacos tarafından bestelenmiş, Gatsos'un şiirsel şarkılarından oluşan 5 albüm ve 18 ayrı şarkı yayımlanır. Dimos Moutsis 1969-1979 yılları arasında 3 albüm ve 24 ayrı şarkı besteler. Loukianos Kilaidonis 2 albüm ve 9 şarkı (1972-1976), Mikis Theodorakis 1 albüm ve 10 şarkı (1960-1967), Yorgos Hatzinasios 1 albüm ve 3 ayrı (1975-1985) ve Hristodoulos Halaris (1974-1975) yılları arasında yaptıkları beste çalışmaları ile Gatsos'un şarkılarının dinleyici ile buluşmasına katkı sağlamışlardır. Bunların dışında yine Yunanistan'ın önemli müzisyenleri tarafından bestelenmiş ve şarkı yorumcuları tarafından seslendirilmiş eserleri bulunmaktadır. (Καρτσωνάκης, 2021)

Yaşamının son elli yılını şarkı sözü yazımına adanmış olan şairin şiirsel şarkılarından:

3.3.1. ΧΑΡΤΙΝΟ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΑΚΙ⁸⁵

Yapay Ay⁸⁶

Θα φέρει η θάλασσα πουλιά
κι άστρα χρυσά τ' αγέρι
να σου χαϊδεύουν τα μαλλιά,
να σου φιλούν το χέρι.

Deniz kuşları getirecek
Yel altın yıldızları
Saçlarını okşamak
Elini öpmek için

⁸⁴ Herkül Millas'tan öğrendiğimize göre bu kitapta 160 tane şarkısı bulunmaktadır.

⁸⁵ Kartsonakis, **a.g.e.**, s. 302-303.

⁸⁶ **N. Gatsos: Bütün Şiirlerinden Seçmeler**, Çev.: Herkül Millas, s. 64.

**Χάρτινο το φεγγαράκι,
ψεύτικη ακρογιαλιά,
αν με πίστευες λιγάκι
θα 'σαν όλα αληθινά.**

Kağıttandır bu küçük ay
Yapaydır deniz kenarı
Ama bir inansan bana
Gerçek olacak hepsi.

**Δίχως τη δική σου αγάπη
δύσκολα περνά ο καιρός.
Δίχως τη δική σου αγάπη
είναι ο κόσμος πιο μικρός.**

Sevgin olmadan
Zaman akıp gidiyor
Sevgin olmadan
Dünya daha küçük.

**Χάρτινο το φεγγαράκι,
ψευδική ακρογιαλιά,
αν με πίστευες λιγάκι
θα 'σαν όλα αληθινά.**

Kağıttandır bu küçük ay
Yapaydır deniz kenarı
Ama bir inansan bana
Gerçek olacak hepsi.

3.3.2. ΤΟ ΔΙΧΤΥ⁸⁷

Αğ⁸⁸

**Κάθε φορά που ανοίγεις δρόμο στη ζωή
μην περιμένεις να σε βρει το μεσονύχτι
έχε τα μάτια σου ανοιχτά βράδυ πρωί
γιατί μπροστά σου πάντα απλώνεται ένα δίχτυ**

Yeni bir yol çizerken yaşamın içinde
Sakın geceyarısına dek bekleme
Gece gündüz aç gözlerini
Çünkü bir ağ yayılır önünde.

**Αν κάποτε στα βρόχια του πιαστείς
κανείς δε θα μπορέσει να σε βγάλει
μονάχος βρες την άκρη της κλωστής
κι αν είσαι τυχερός ξεκινά πάλι**

Yakalanırsan kapanına
Kim kurtarır seni sonra,
İpin ucunu bulmaya bak.
Şanslıysan baştan başla.

**Αυτό το δίχτυ έχει ονόματα βαριά
που είναι γραμμένα σ'επτασφράγιστο κιτάπι
άλλοι το λεν του κάτω κόσμου πονηριά
κι άλλοι το λεν της πρώτης άνοιξης αγάπη
Ağır mı ağır bu ağın adları**

⁸⁷ Kartsonakis, **a.g.e.**, s. 315.

⁸⁸ **Nikos Gatsos: Bütün Şiirlerinden Seçmeler**, Çev.: Herkül Millas, I. Bas. İstanbul, Kavram, 1995, s. 61.

Yedi mühürlü kitapta yazılı
Alt dünyanın kurnazlığıdır der kimi
Kim, ilk yazın aşkı.

**Αν κάποτε στα βρόγια του πιαστείς
κανείς δε θα μπορέσει να σε βγάλει
μονάχος βρες την άκρη της κλωστής
κι αν είσαι τυχερός ξεκινά πάλι**

Yakalanırsan kapanına
Kim kurtarır seni sonra,
İpin ucunu bulmaya bak.
Şanslıysan baştan başla.

Tutsaklığın hayali bir temsili olan ve yaşamda her zaman çözülmesi gereken bilmeceler olduğu gerçeğini özümseyerek yola devam etmek için uğraş vermenin gerekliliğini hatırlatan bu eşsiz şiir Stavros Ksarhacos tarafından bestelenmiş olup ilk olarak şarkı yorumcusu Takis Binis ve sonraları Rita Sakellariou, Poli Panou, Eleni Vitali, Viki Mosholiou ve pek daha pek çok başarılı müzisyen tarafından yorumlanmıştır.

3.3.3. ΚΕΜΑΛ⁸⁹

Kemal⁹⁰

**Ακούστε την ιστορία του Κεμάλ
ενός νεαρού πρίγκιπα, της ανατολής
απόγονου του Σεβάχ του θαλασσινού,
που νόμισε ότι μπορεί να αλλάξει τον κόσμο.**

⁸⁹ Nikos Gatsos, **a.g.e.**, s. 472-474.

⁹⁰ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

**αλλά πικρές οι βουλές του Αλλάχ
και σκοτεινές οι ψυχές των ανθρώπων.**

Kemal'in hikayesine bir kulak verin
Doğu'dan genç bir prens
Denizci Sinbad'ın soyundan,
Dünya'yı değiştirebileceğini düşünen.
Fakat acıdır Allah'ın iradesi
Ve insanların ruhları karanlık.

**Στης Ανατολής τα μέρη μια φορά και ένα καιρό
ήταν άδειο το κεμέρι, μουχλιασμένο το νερό
στη Μοσσούλη, τη Βασσόρα, στην παλιά τη χουρμαδιά
πικραμένα κλαίνει τώρα της ερήμου τα παιδιά.**

Doğu topraklarında bir zamanlar
Kese boş ve su küflüydü
Musul'da, Basra'da, eski hurma ağacında
Acıyla ağlar şimdi çölün çocukları.
**Κι ένας νέος από σόι και γενιά βασιλική
αγροικάει το μοιρολόι και τραβάει κατά εκεί.
τον κοιτάν οι Βεδουίνοι με ματιά λυπητερή
κι όρκο στον Αλλάχ τους δίνει, πως θ' αλλάξουν οι καιροί.**

Bir genç kraliyet kuşağından ve soyundan
Duyar ağıtı ve yaklaşır oraya.
Üzgün bakışlarla karşılar onu Bedeviler
Ve Allah üzerine yemin eder onlara
Değişeceğine dair zamanların.

**Σαν ακούσαν οι αρχόντοι του παιδιού την αφοβιά
ξεκινάν με λύκου δόντι και με λιονταριού προβιά**

**απ' τον Τίγρη στον Ευφράτη, απ' τη γη στον ουρανό
κυνηγάν τον αποστάτη να τον πιάσουν ζωντανό.**

Krallar duyduklarında korkusunu gencin
Yola çıkar kurt, dişi ve aslan derisiyle
Dicle'den Fırat'a, yeryüzünden gökyüzüne
Canlı yakalayıp avlamak için kaçağı.

**Πέφτουν πάνω του τα στίφη, σαν ακράτητα σκυλιά
και τον πάνε στο χαλίφη να του βάλει την θηλιά
μαύρο μέλι μαύρο γάλα ήπιε εκείνο το πρωί
πριν αφήσει στην κρεμάλα τη στερνή του την πνοή.**

Saldırır onun üzerine sürü
Kuduz köpekler gibi
Halifeye götürürler onu boynuna ilmeği taksın diye
Kara bal kara süttür içtiği o sabah
Vermeden önce darağacında son nefesini

**Με δύο γέρικες καμήλες μ'ένα κόκκινο φαρί
στου παράδεισου τις πύλες ο προφήτης καρτερεί.
πάνε τώρα χέρι χέρι κι είναι γύρω συννεφιά
μα της Δαμασκού τ' αστέρι τους κρατούσε συντροφιά.**

İki yaşlı deve kırmızı bir atla
Cennetin kapılarının önünde
Beklemekte Peygamber.
Şimdi bulutlu havada gitmekte el ele
Fakat Şam Yıldızı eşlik ediyordu onlara.
**Σ' ένα μήνα σ' ένα χρόνο βλέπουν μπρος τους τον Αλλάχ
που από τον ψηλό του θρόνο λέει στον άμυαλο Σεβάχ:
<<νικημένο μου ξεφτέρι δεν αλλάζουν οι καιροί,**

με φωτιά και με μαχαίρι πάντα ο κόσμος προχωρεί>>

Bir yıl bir ay içinde önlerinde
Allah'ı görürler
Yüksek tahtındadır söylerken akılsız denizciye:
“Bozgun atmacam benim, zamanlar değişmez, ateşle ve bıçakla sürüp
Gidecek Dünya”.

**Καληνύχτα Κεμάλ, αυτός ο κόσμος δε θα αλλάξει ποτέ
Καληνύχτα...**

İyi geceler Kemal, bu dünya asla değişmeyecek
İyi geceler...

3.3.4. Ο ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΣΕΦΟΝΗΣ⁹¹

Persephone'nin Karabasanı⁹²

**Εκεί που φύτευνε φλισκούνη κι άγρια μέντα
κι έβγαζε η γη το πρώτο της κυκλάμινο
τόρα χωριάτες παζαρεύουν τα τσιμέντα
και τα πουλιά πέφτουν νεκρά στην υψικάμινο.**

Sarı papatyalarla yaban nanelerinin
Ve ilk buhurumeryemin açtığı bu topraklarda
Çimento pazarlığı yapıyor şimdi köylüler
Ve kızgın fırınlara düşüp ölüyor kuşlar.

**Εκεί που σμίγανε τα χέρια τους οι μύστες
ευλαβικά πριν μπουν στο θυσιαστήριο**

⁹¹ Gatsos, **a.g.e.**, s. 303.

⁹² Cevat Çapan, **Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi**, İstanbul, Kırmızı Kedi, 2019, s. 196.

**τώρα πετάνε αποτσίγαρα οι τουρίστες
και το καινούργιο πάν να δουν διωλιστήριο.**

Gençlerin tapınağa girmeden saygıyla
El ele tutuştukları bu kutsal yerde
Cigara izmaritlerini fırlatan turistler
Yeni arıtımevini görmeye gidiyorlar

**Εκεί που η θάλασσα γινόταν ευλογία
κι ήταν ευχή του κάμπου τα βελάσματα
τώρα καμιόνια κουβαλάν στα ναυπηγεία
άδεια κορμιά σιδερικά παιδιά κι ελάσματα.**

Denizin başlı başına bir nimet
Ve koyun meleyişlerinin dua sayıldığı bu ovada
Şirket kamyonları tersanelere
Hurda demirle sac levha boşaltıyorlar.

**Κοιμήσου Περσεφόνη
στην αγκαλιά της γης
στού κόσμου το μπαλκόνι**

ποτέ μην ξαναβγείς.

Uyu Persefone, uyu
Toprağın koynunda
Bir daha çıkayım deme
Dünyanın balkonuna.

3.3.5. MANA MOY EΛΛAΣ⁹³

Anam Yunanistan⁹⁴

**Δεν έχω σπίτι πίσω για να ‘ρθώ
ούτε κρεβάτι για να κοιμηθώ
δεν έχω δρόμο ούτε γειτονιά
να περπατήσω μια Πρωτομαγιά.**

Ne bir evim var dönecek
Ne de uyuyacak yatağım
Ne yolum var ne komşum
Yürüyecek 1 Mayıs’ta.

**Τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα
μου τα ‘πες με το πρώτο σου το γάλα.**

En büyük yalanları
Bana ilk sütünle söyledin.

**Μα τώρα που ξυπνήσανε τα φίδια
εσύ φοράς τα αρχαία σου στολίδια
και δε δακρύζεις ποτέ σου μάνα μου Ελλάς
που τα παιδιά σου σκλάβους ξεπουλάς.**

Ama yılanlar uyandı şimdi
Ve sen eski süslerini takmışsın
Bir damla bile gözyaşı dökmüyorsun, Anam Yunanistan
Bir hiç uğruna köle etmişsin evlatlarını.

⁹³ Kartsonakis, **a.g.e.**, s. 252-253.

⁹⁴ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

**Τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα
μου τα ‘πες με το πρώτο σου το γάλα.**

En büyük yalanları
Bana ilk sütünle söyledin.

**Μα τότε που στη μοίρα μου μιλούσα
είχες ντυθεί τα αρχαία σου τα λούσα
και στο παζάρι με πήρες γύφτισσα μαίμου
Ελλάδα Ελλάδα μάνα του καημού.**

Kaderimle konuştuğumda
Eski süslü giysilerini giymiştin
Ve beni pazara götürdün seni çingene maymun
Yunanistan, Yunanistan acımın anası

**Τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα
μου τα ‘πες με το πρώτο σου το γάλα.**

En büyük yalanları
Bana ilk sütünle söyledin.

**Μα τώρα που η φωτιά φουντώνει πάλι
εσύ κοιτάς τα αρχαία σου τα κάλλη
και στις αρένες του κόσμου μάνα μου Ελλάς
το ίδιο ψέμα πάντα κουβαλάς.**

Şimdi yeniden alevlendi yangın
Sen eski güzelliğine bakıyorsun
Dünya'nın sahnelerinde, anam Yunanistan
Aynı yalanı söylüyorsun daima.

1983 Kostas Ferris yapımı, hikayesi 1919-1956 yılları arası Yunanistan’ında geçen ünlü *Rembetiko* filminin Stavros Ksarhacos tarafından bestelenmiş müziklerinin şarkı sözlerinde Nikos Gatsos ve Agathi Dimitrouka imzası bulunmaktadır. 1930 ve 40’lı yılların ekonomik ve politik olarak sarsıntıda olduğu dönemde rembetiko müzik popülarlığının en üst seviyesindedir. *Rembetiko* filminin müzikleri arasında sözleri Gatsos’a ait **To Dixti [Ağ], Mana Mou Ellas [Anam Yunanistan]** ve rembetiko müzik dinleyicisinin oldukça aşına olduğu **Kaigomai [Yanıyorum]** isimli şarkıları yer almaktadır.

3.3.6. Τ’ ΑΣΤΕΡΙ ΤΟΥ ΒΟΡΙΑ⁹⁵

Kuzey Yıldızı⁹⁶

Τ’ αστέρι του βοριά
θα φέρει η ξαστεριά
μα πριν φανεί μέσα από το πέλαγο πανί
θα γίνω κύμα και φωτιά
να σ’ αγκαλιάσω ξενιτιά

Kuzey Yıldızı

Getirecek berrak gökyüzünü
Ama engin denizde görünmeden yelkenli
Ben dalga ve ateş olacağım
Seni kucaklamak için gurbette

Κι εσύ χαμένη μου Πατρίδα μακρινή
θα γίνεις χάδι και πληγή
σα ξημερώσει σ’άλλη γη

⁹⁵ Agathi Dimitruka, **Me ton ilio geitona: Tragoudia tu Nikou Gatsou fotizmena apo ton ilio tu dimotiku tragudiou**, Atina, Ekdisis Pataki ke Agathi Dimitruka, 2020, s. 70.

⁹⁶ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Benim uzaklardaki kayıp vatanım sen de
Bir okşayış ve yara olacaksın
Başka bir ülkede tan ağardığında

**Τώρα πετώ για της ζωής το πανηγύρι,
Τώρα πετώ για της χαράς μου τη γιορτή**

Şimdi yaşamdaki şenlikler için uçuyorum
Şimdi kendi kutlamamın sevinci için uçuyorum

**Φεγγάρια μου παλιά
καινούργια μου πουλιά
διώχτε τον ήλιο και τη μέρα απ' το βουνό
για να με δείτε να περνάω
σαν αστραπή στον ουρανό.**

Eski ay ışıklarım benim
Yeni kuşlarım
Güneşi ve günü kovun dağlardan
Görmeniz için geçtiğimi
Gökyüzündeki şimşek gibi.

3.3.7. ΤΣΑΜΙΚΟΣ⁹⁷

Tsamikos⁹⁸

**Στα κακοτράχαλα τα βουνά
με το σουράβλι και το ζουρνά
πάνω στην πέτρα την αγιασμένη**

⁹⁷ Dimitruka, **a.e.**, s. 63.

⁹⁸ Tsamikos Yunanistan'ın geleneksel bir halk dansıdır. Şiirin çevirisi bu çalışmanın yazarına aittir.

χορεύουν τώρα τρεις αντρειωμένοι.

**Ο Νικηφόρος κι ο Διγενής
κι ο γιος της Άννας της Κομνηνής.**

Geçit vermez dağlarda
Kaval ve zurnayla
Kutsal kayanın üstünde
Dans eder şimdi üç cesur adam
Nikiforos ve Digenis
Ve Komnini'li Anna'nın oğlu.

**Δική τους είναι μια φλούδα γης
μα εσύ Χριστέ μου τους ευλογείς
για να γλιτώσουν αυτή τη φλούδα
απ' το τσακάλι την αρκούδα.
Δες πώς χορεύει ο Νικηταράς
κι αηδόني γίνεται ο ταμπουράς.**

Onlarinki bir toprak kabuğu
Ey İsa'm, sen kutsa onları
Bu kabuğu korusunlar diye
Çakaldan ve ayıdan
Bak nasıl dans ediyor Nikitaras
Ve bülbül oluyor tambur.

**Από την Ήπειρο στο Μοριά
κι απ' το σκοτάδι στη λευτεριά
το πανηγύρι κρατάει χρόνια
στα μαρμαρένια του χάρου αλώνια.
Κριτής κι αφέντης είν' ο θεός
και δραγουμάνος του ο λαός.**

Epir'den Mora'ya
Karanlıktan özgürlüğe
Yıllarca sürer şenlik
Ölümün mermer harman yerlerinde
Tanrı'dır yargıç ve efendi
Ve halktır onun tercümanı.

3.3.8. ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΧΑΡΑ ΣΟΥ ΒΕΝΕΤΙΑ ⁹⁹

Selam Sana Venedik ¹⁰⁰

**Γεια σου χαρά σου Βενετιά
πήρα τους δρόμους του νοτιά
κι απ' το κατάρτι το ψηλό
τον άνεμο παρακαλώ**

Selam sana Venedik
Vurdum Güney yollarına
Uzun gemi direğinden
Rüzgara yalvarıyorum

**Φυσά αεράκι φύσα με
μη χαμηλώνεις ίσαμε
να δω γαλάζια εκκλησιά
Τσιρίγο και Μονεμβασιά**

Es rüzgar es beni
Dinme ben görene kadar
Mavi kiliseyi
Tsirigo ve Monemvasia'yı

⁹⁹ Gatsos, **a.g.e.**, s. 237.

¹⁰⁰ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Γεια σου χαρά σου Βενετιά
βγήκα σε θάλασσα πλατιά
και τραγουδώ στην κουπαστή
σ' όλο τον κόσμο ν' ακουστεί

Selam sana Venedik
Engin denize açıldım
Ve şarkılar söylüyorum küpeştede
Tüm dünya duysun diye

Φυσά αεράκι φυσά με
μη χαμηλώνεις ίσαμε
να δω στην Κρήτη μια κορφή
που έχω μανούλα κι αδελφή

Es rüzgar beni
Dinme ben görene kadar
Girit'te bir tepeyi
Oradaki anam ve kızkardeşimi

3.3.9. ΜΙΑ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΤΙΣΣΑ¹⁰¹

Kefalonya'lı Bir Kadın¹⁰²

Μια Κεφαλλονίτισσα μέσ' απ' τ' Αργοστόλι
μια Κεφαλλονίτισσα και πώς να σας το πω.
Μια Κεφαλλονίτισσα μου 'δωσε πιστόλι
μου 'δωσε περίστροφο να πάω να σκοτωθώ.

Argostolion'da Kefalonya'lı bir kadın
Kefalonya'lı bir kadın nasıl diyeyim size

¹⁰¹ Gatsos, **a.g.e.**, 212.

¹⁰² Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Kefalonya'lı bir kadın bana tabanca verdi
Altı patlar tabanca verdi kendimi öldüreyim diye
Ντόνα Μαντόνα γλυκιά Κεφαλλονίτισσα
Ντόνα Μαντόνα με πίκρανες πολύ.
Όχι κυρά μου όχι, πιστόλι δε σου ζήτησα
όχι κυρά μου όχι, σου ζήτησα φιλί.

Donna Madonna tatlı Keflonya'lı
Donna Madonna çok çektirdin bana
Hayır tatlım hayır, tabanca istemedim senden
Hayır tatlım hayır, bir buse istedim senden

Μια Κεφαλλονίτισσα κάποιο μεσημέρι
μια Κεφαλλονίτισσα και πώς να σας το πω.
Μια Κεφαλλονίτισσα μου 'δωσε μαχαίρι
άγιε μου Γεράσιμε για να μαχαιρωθώ.

Kefalonya'lı bir kadın öğle vaktinde
Kefalonya'lı bir kadın da nasıl diyeyim size
Kefalonya'lı bir kadın bana bıçak verdi
Aziz Yerasimos'umu bıçaklayayım diye

Ντόνα Μαντόνα γλυκιά Κεφαλλονίτισσα
Ντόνα Μαντόνα με πίκρανες πολύ.
Όχι κυρά μου όχι, πιστόλι δε σου ζήτησα
όχι κυρά μου όχι, σου ζήτησα φιλί.

Donna Madonna tatlı Keflonya'lı
Donna Madonna çok çektirdin bana
Hayır tatlım hayır, tabanca istemedim senden
Hayır tatlım hayır, bir buse istedim senden

3.3.10. ΜΕ ΤΙ ΚΑΡΔΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ Ν' ΑΡΝΗΘΩ¹⁰³

Hangi Yürekle Terk Edeyim Bu Dünyayı¹⁰⁴

**Με τι καρδιά να σ' αποχαιρετήσω
Με τι καρδιά τραγούδι να σου πω
στον ουρανό με τ' όνειρο θα ζήσω
στον ουρανό σαν άστρο θα χαθώ**

Hangi yürekle elveda derim sana
Hangi yürekle şarkı söylerim sana
Cennette yaşayacağım düşümle
Gökyüzünde kaybolacağım bir yıldız gibi

**Βάλε φωνή κοντά σου να γυρίσω
βάλε φωνή τη γη να θυμηθώ**

Ses ver de döneyim yanına
Bir ses ver de hatırlayayım

**Με τι καρδιά τα μάτια σου ν' αφήσω
Με τι καρδιά τον κόσμο ν' αρνηθώ
σε σκοτεινό γεφύρι θα καθίσω
σε σκοτεινό ποτάμι θα σταθώ**

Hangi yürekle bırakayım gözlerimi
Hangi yürekle terk edeyim bu dünyayı
Oturacağım karanlık bir köprüde
Duracağım karanlık bir nehirde

¹⁰³ Kartsonakis, **a.g.e.**, s. 304.

¹⁰⁴ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

**Δώσ' μου φωτιά τη νύχτα μου να σβήσω
Δώσ' μου φωτιά στον ήλιο να βρεθώ**

Işık ver bana kurtulayım gecemden
Bir ışık ver göreyim güneşi

3.3.11. ΑΘΑΝΑΣΙΑ¹⁰⁵

Athanasia¹⁰⁶

**Τι ζητάς Αθανασία στο μπαλκόνι μου μπροστά,
δε μου δίνεις σημασία κι η καρδιά μου πώς βαστά.
Σ' αγαπήσανε στον κόσμο βασιλιάδες, ποιητές,
κι ένα κλωναράκι δυόσμο δεν τους χάρισε ποτές.**

Balkonumun önünde ne ararsın Athanasia
Aldırış etmezsın ki, kalbim nasıl dayandın buna
Dünyada seni sevdi krallar, şairler
Bir dal nane verdin mi ki onlara

**Είσαι σκληρή σαν του θανάτου τη γροθιά,
μα 'ρθαν καιροί που σε πιστέψαμε βαθιά.
Κάθε γενιά δική της θέλει να γενείς,
Ομορφονιά που δε σε κέρδισε κανείς.**
Sertsin ölümün tokadı gibi
Sana derinden inandığımız zamanlar oldu
Her nesin onun olmanı ister
Kimsenin elde edemediği güzellik

Τι ζητάς Αθανασία στο μπαλκόνι μου μπροστά,

¹⁰⁵ Gatsos, **a.g.e.**, s. 294.

¹⁰⁶ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

**ποια παράξενη θυσία η ζωή να σου χρωστά.
Έρθαν διψασμένοι Κροίσοι, ταπεινοί προσκυνητές,
κι απ' του κήπου σου τη βρύση δεν τους δρόσισε ποτές.**

Balkonumun önünde ne ararsın Athanasia
Hangi garip adağı borçlu yaşam sana
Geldiler dili damağı kurumuş Karun'larla
Mütevazı hacılar
Bahçendeki çeşmeden
Asla bir damla bile su vermedin onlara

**Είσαι σκληρή σαν του θανάτου τη γροθιά,
μα 'ρθαν καιροί που σε πιστέψαμε βαθιά.
Κάθε γενιά δική της θέλει να γενείς,
Ομορφονιά, που δε σε κέρδισε κανείς.**

Sertsin ölümün yumruğu gibi
Sana derinden inandığımız zamanlar oldu
Her nesil onun olmanı ister
Kimsenin elde edemediği güzellik

3.3.12. MYPTIA¹⁰⁷

Mersin Ağacı¹⁰⁸

**Είχα μια θάλασσα στο νου
κι ένα περβόλι, περιβόλι τ' ουρανού.
Την ώρα π' άνοιγα πανιά
για την απάνω γειτονιά.**

¹⁰⁷ Gatsos, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁰⁸ C. Çapan, **Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi**, s. 72.

Aklımda bir deniz vardı
Ve bir gökyüzü bostanı
Ben yelken açarken
Yukarı mahalleye

**Στα παραθύρια τα πλατιά
χαμογελούσε μια μυρτιά.
Κουράστηκα να περπατώ
και τη ρωτώ και τη ρωτώ.**

Geniş pencerede
Mersin gülümsüyordu
Yoruldum yaya
Ona sora sora.

**Πες μου, μυρτιά, να σε χαρώ:
Πού θα βρω χώμα, θα βρω χώμα και νερό
να ξαναχτίσω μια φωλιά
για της αγάπης τα πουλιά;**

Ne olursun mersin ağacı
Söyle nerede toprakla su
Yeniden kurayım yuvamı
Kurulsun sevginin kuşları.

**Στα παραθύρια τα πλατιά
είδα και δάκρυσε η μυρτιά.
Την ώρα π' άνοιγα πανιά
για την απάνω γειτονιά.**

Geniş pencerede
Mersinin gözleri yaşardı

Ben yelken açarken
Yukarı mahalleye

3.3.13. ΑΘΗΝΑ¹⁰⁹

Atina¹¹⁰

**Μ' άσπρα πουλιά και σύννεφα
τον ουρανό θα ντύσω
και τ' όνομά σου αθάνατο
στην πέτρα θα κεντήσω**

Beyaz kuşlar ve bulutlarla
Giydireceğim gökyüzünü
Senin ölümsüz adımı
Kazıyacağım taşla

**Στο περιβόλι τ' ουρανού
θα μπω για να διαλέξω
δάφνη μυρτιά κι αμάραντο
στεφάνι να σου πλέξω**

Göğün bahçesine
Girip seçeceğim
Defne, mersin ve ölümsüz çiçeği
Sana çelenk öreceğim

**Αθήνα Αθήνα
Χαρά της γης και της αυγής**

¹⁰⁹ Gatsos, **a.g.e.**, s. 17.

¹¹⁰ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

μικρό γαλάζιο κρίνο
Κάποια βραδιά στην αμμουδιά
κοχύλι σου θα μείνω

Atina Atina
Yeryüzünün ve şafağın neşesi
Masmavi küçük zambak
Bir gece kumsalda
Senin deniz kabuğun olarak kalacağım.

3.3.14. AN ΘΥΜΗΘΕΙΣ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ¹¹¹

Düşümü Anımsarsan Eğer¹¹²

Στην αγκαλιά μου κι απόψε σαν άστρο κοιμήσου
δεν απομένει στον κόσμο ελπίδα καμιά
τώρα που η νύχτα κεντά με φιλιά το κορμί σου
μέτρα τον πόνο κι άσε με μόνο στην ερημιά

Bu gece de kucağımda uyu bir yıldız gibi
Dünyada hiçbir umut kalmadı
Gece, bedenini örerken öpüşleriyle
Tart acıyı
Ve bırak beni
Yalnızlığımda
An θυμηθείς τ' όνειρό μου
σε περιμένω να 'ρθεις
μ' ένα τραγούδι του δρόμου να 'ρθεις όνειρό μου
το καλοκαίρι που λάμπει τ' αστέρι με φως να ντυθείς
Düşümü anımsarsan eğer

¹¹¹ Gatsos, a.g.e., s. 22.

¹¹² N. Gatsos: Bütün Şiirlerinden Seçmeler, Çev.: Herkül Millas, s. 65.

Seni bekliyorum
Bir sokak şarkısıyla
Düşüme gelmeni
Yazın içinde
Yıldız parıldarken
Işığı giyin

M. Theodorakis'in 1958'de notaya döktüğü şiir bestecinin Arhipelagos başlığını taşıyan albümünde yer alır, albümde Gatsos'un sözlerinden oluşan üç şarkı daha bulunmaktadır ve **Mirtia [Mersin Ağacı]** da bunlardan biridir. Odisseas Elitis'in **Anamesa Siro ke Tzia [Siros ve Kea Arasında]** şiirinin bestesi yine aynı albümde yer alır. İngiliz yönetmen ve senarist Michael Powell'in 1959 yapımı filmi *Honeymoon*'da An Thimitheis to Oneiro Mou [Düşümü Anımsarsan Eğer] şarkısının melodisi kullanılmıştır. Ünlü İngiliz rock grubu The Beatles da dahil olmak üzere pek çok müzisyen tarafından Theodorakis'in An Thimitheis to Oneiro Mou üzerine yazmış olduğu melodi kullanılmıştır.

3.3.15. ΑΣΠΡΗ ΜΕΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΑΣ¹¹³

Bizim İçin De Beyaz Bir Gün¹¹⁴

Θα ποτίσω μ'ένα δάκρυ μου αλμυρό
τον καιρό, πικρά καλοκαίρια,
έμαθα κοντά σου να περνώ,
Νεκρά περιστέρια
γέμισε η αυγή τον ουρανό.
Tuzlu gözyaşım ile sulayacağım
Zamanı, acı yazları,
Senin yanında geçirmeyi öğrendim,
Ölü güvercinler

¹¹³ Gatsos, **a.g.e.**, s. 84.

¹¹⁴ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Doldurdu şafak gökyüzünü

**Θα γυρίσω λυπημένη Παναγιά.
Έχε γεια, μην κλαις το μαράζι,
μάθε φυλακτό να μην κρεμάς.
Να λες “ Δεν πειράζει,
θα ‘ρθει η άσπρη μέρα και για μας”.**

Üzgün Meryem’e döneceğim
Selam olsun, ağlamayasın acıya
Öğren muska takmamayı
“Mühim değil,
Güneşli gün gelecek bizim için de” deyiver.

3.3.16. ΕΜΕΙΣ ΠΟΥ ΜΕΙΝΑΜΕ¹¹⁵

Biz Kalanlar¹¹⁶

**Εμείς που μείναμε
στο χώμα το σκληρό
για τους νεκρούς
θ’ ανάψουμε λιβάνι
κι όταν χαθεί
μακριά το καραβάνι
του χάρου του μεγάλου πεχλιβάνη,
στη μνήμη τους θα στήνουμε χορό.**

Biz kalanlar
Sert toprakta
Ölüler için tütsü yakacağız

¹¹⁵ Kartsonakis, **a.g.e.**, s. 184-185.

¹¹⁶ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Ve kaybolduğunda
Kervanı uzaklarda
Büyük pehlivan Azrail'in
Dans edeceğiz onların anısına

**Εμείς που μείναμε
θα τρώμε το πρωί
μια φέτα από τον ήλιου το καρβέλι,
ένα τσαμπί σταφύλι από τ' αμπέλι
και δίχως πια του φόβου το τριβέλι,
μπροστά θα προχωράμε στη ζωή.**

Biz kalanlar
Yiyeceğiz sabahleyin
Güneşin somunundan bir dilim
Bir salkım üzüm bağından
Ve korku tatavası olmdan
Önümüze bakacağız hayatta.

**Εμείς που μείναμε
θα βρούμε μια βραδιά
στην ερημιά να σπείρουμε χορτάρι
και πριν για πάντα
η νύχτα να μας πάρει
θα κάνουμε τη γη προσκυνητάρι
και κούνια για τ' αγέννητα παιδιά.**

Biz kalanlar
Bir akşam çıkacağız
İssızlıkta tarlaya tohum ekmeye
Ve sonsuzluktan önce
Alsm bizi gece
Yeryüzünü mihrap yapacağız

Ve beşik doğmamış çocuklar için.

3.3.17. Η ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΕΝΤΟΛΗ¹¹⁷

On Birinci Emir¹¹⁸

**Ριξ' ένα βλέμμα σιωπηλό
στον κόσμο τον αμαρτωλό
και δεξ η γη πως καίει.
Και με το χέρι στην καρδιά
αν δε σ' αγγίζει η πυρκαγιά,
ψάξε να βρεις ποιος φταίει.**

Sessiz bir bakış at
Günahkar dünyaya
Ve gör nasıl yanıyor toprak
Koy elini kalbine
Yakmazsa seni ateş
Suçluyu ara.

**Σα χαμοπούλι ταπεινό
που δεν εγνώρισ' ουρανό
και περπατάει στο χώμα,
την ενδεκάτη εντολή
δεν την σεβάστηκες πολύ
γι' αυτό πονάς ακόμα.**

Zavallı bir kuş gibi
Gökyüzünü hiç görmemiş
Ve yürüyen toprakta

¹¹⁷ Gatsos, **a.g.e.**, s. 372-373.

¹¹⁸ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

On birinci emre itibar etmedin pek de

Ondan acı çekersin hala

**Την ενδεκάτη εντολή
δεν την σεβάστηκες πολύ
γι' αυτό πονάς ακόμα.**

On birinci emre itibar etmedin pek de

Ondan acı çekersin hala

**Είναι καινούργια και παλιά
σαν της ψυχής την αντηλιά,
σαν της καρδιάς τα βάθη.
Μα μες του κόσμου τη φωτιά
που μπερδευτήκαν τα χαρτιά
κανείς δε θα τη μάθει.**

Yenidir ve eskidir

Ruhun parıltısı gibi

Kalbin derinlikleri gibi

Fakat dünyanın ortası yangın yeri

Karışmış orada kağıtlar

Hiç kimse bilemeyecek bu ateşi

**Τράβα να βρεις τον Μωσή
και ξαναρώτατον κι εσύ
μήπως αυτός την ξέρει
την ενδεκάτη εντολή
που 'ν' ολοκάθαρο γυαλί
και κοφτερό μαχαίρι.**

Git ve ara Musa'yı

Ve sor ona yine

O bilir belki on birinci emri

Lekesiz cam
Ve keskin bıçaktaki
**Την ενδεκάτη εντολή
που ‘ν’ ολοκάθαρο γυαλί
και κοφτερό μαχαίρι.**

On birinci emir
Lekesiz cam ve keskin bıçaktaki

**Στην παγωμένη σου ερημιά
το γέλιο γίνεται ζημιά
κι η ομορφιά σκοτάδι.
Έστι είναι φίλε μου η χωή
φέρει τον ήλιο το πρωί
την καταχνιά το βράδυ.**

Donuk yalnızlığında senin
Istiraba dönüşür kahkaha
Güzellikse karanlığa
Hayat böyledir dostum
Sabah getirir güneşi
Akşamsa puslu hava

**Κάνε λοιπόν υπομονή
τώρα που φως δε θα φανεί
κι ούτε θα ‘ρθει καράβι.
Την ενδεκάτη εντολή
την ξέρουν μόνο οι τρελοί
κι όλοι της γης οι σκλάβοι.**

Öyleyse sabret
Şimdi ılık görünmeyecek

Gemi de gelmeyecek
On birinci emri
Bir tek deliler bilirler
Ve dünyanın tüm köleleri

**Την ενδεκάτη εντολή
την ξέρουν μόνο οι τρελοί
κι όλοι της γης οι σκλάβοι.**

On birinci emri
Bir tek deliler bilirler
Ve dünyanın tüm köleleri.

3.3.18. NYN KAI AEI¹¹⁹

Şimdi ve Sonsuza Dek¹²⁰

**Πρωτομαγιά
με το σουγιά
χαράζαν το φεγγίτη
και μια βραδιά
σαν τα θεριά
σε πήραν απ' το σπίτι.**

1 Mayıs günü
Sustalı çakıyla
Oydular damın penceresini
Ve bir akşam
Canavarlar gibi
Aldılar evinden seni

¹¹⁹ Kartsonakis, **a.g.e.**, s. 178.

¹²⁰ Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

**Κι ένα πρωί σε μια γωνιά στην Κοκκινιά
είδα το μπόγια να περνά και το φονιά
γύρευα χρόνια μες στον κόσμο να τον βρω
μα περπατούσε με το χάρο στο πλευρό.**

Ve bir sabah Kokinya'da bir köşede
Gördüm celladın geçişini ve caniyi
Bulmak için dünyayı dolaştım
Fakat yanında Ölüm'le yürüyordu

**Νυν και αεί
μες στη ζωή
σε είχα αραξοβόλι
μα μian αυγή
στη μαύρη γη
σε σώριασε το βόλι.**

Şimdi ve sonsuza dek

Hayatta

Sığınacak limanımdın

Ama bir şafakta

Kara dünyada

Yerle bir etti seni mermi.

**Κι ένα πρωί σε μια γωνιά στην Κοκκινιά
είδα το μπόγια το ληστή και το φονιά
του 'χανε δέσει στο λαιμό του μια τριχιά
και του πατάγαν το κεφάλι σαν οχιά.**

Ve bir sabah kokinya'da bir köşede
Gördüm celladı, eşkiyayı ve caniyi
Bağlamışlardı boynuna bir sicim
Eziyorlardı başını engerek yılanı gibi

3.3.19. Η ΜΙΚΡΗ ΡΑΛΛΟΥ¹²¹

Küçük Rallou¹²²

**Σαράντα παλληκάρια στην άκρη του γιαλού
επαίξανε στα ζάρια τη μικρή Ραλλού
σ' ανατολή σε δύση σε κόσμο και ντουινιά
ρωτάν ποιος θα κερδίσει την ομορφονιά**

Kırk delikanlı deniz kıyısında
Oynuyordu küçük Rallou'yu zar oyununda
Doğu'da ve Batı'da
Kâinatta ve Dünyada
Kim güzelliği kazanacak diye sorarlar

**Μικρό το καλοκαίρι μεγάλος ο καιρός
κανείς όμως δεν ξέρει ποιος θα 'ναι ο τυχερός
σαράντα παλληκάρια στην άκρη του γιαλού
επαίξανε στα ζάρια τη μικρή Ραλλού**

Yaz kısadır, zaman uçsuz bucaksız
Ama kimse bilmez kimin şansı yaver gidecek
Kırk delikanlı deniz kıyısında
Oynadılar küçük Rallou'yu zar oyununda

**Σαράντα παλληκάρια με λιονταριού καρδιά
ερίξανε στα ζάρια μια τρελή βραδιά
ζηλεύει το φεγγάρι και στέλνει απ' τα βουνά
το μαύρο καβαλάρη που μας κυβερνά**

¹²¹ Dimitruka, a.e., s. 48.

¹²² Çeviri bu çalışmanın yazarına aittir.

Aslan yürekli kırk delikanlı
Zarlarını attılar çılgın bir gecede
Ay kiskandı ve gönderdi dağlardan
Bizi yöneten kara süvari

**Κι ο χάροντας σαν φίδι τραβάει την κοπελιά
σ' αγύριστο ταξίδι σ' ανήλιαγη σπηλιά
σαράντα παλληκάρια στην άκρη του γιαλού
εχάσανε στα ζάρια τη μικρή Παλλού.**

Ve ölüm sanki bir yılan gibi çekti kızı
Dönüşü olmayan bir yola, güneşsiz mağaraya
Kırk delikanlı deniz kıyısında
Küçük Rallou'yu kaybetti zar oyununda.

3.3.20. ΧΕΛΙΔΟΝΙ ΣΕ ΚΛΟΥΒΙ¹²³

Kafeste Bir Kırlangıç ¹²⁴

**Πού το πάνε το παιδί χελιδόνι σε κλουβί
πού το πάνε το παιδί και κανείς δεν το 'χει δει
πού το παν το παλληκάρι κάθε νύχτα με φεγγάρι
πού το πάνε τι του λένε και τ' αδέρφια του το κλαίνε**

Alıp gittiler genci
Kafeste bir kırlangıç
Nereye götürülecek
Kimse artık görmeyecek
Nereye gider bu genç
Her mehtaplı gecede

¹²³ Gatsos, a.g.e., s. 157.

¹²⁴ N. Gatsos: *Bütün Şiirlerinden Seçmeler*, Çev.: Herkül Millas, s. 80.

Nereye aldılar, ne dediler
Kardeşleri ağlar onun için.

**Με κοιτάνε κάθε αυγή και τα μάτια τους πληγή
με κοιτάνε κάθε αυγή και τα λόγια τους κραυγή
με κοιτάνε με κοιτάνε και τα μαύρα τους φοράνε
κι ένας παραπέρα στέκει και κρατάει αστροπελέκι**

Her şafak bakarlar bana
Gözleri birer yara
Her şafak bakarlar bana
Sözleri bir nara.
Bakıp dururlar
Karalar bürünürler
Biri bekler ötede
Elinde bir yıldırımla.

**Στης ψυχής μου τον καθρέφτη ίσκιος άρχισε να πέφτει
ίδια η μοίρα που με φέρνει ίδια η μοίρα που με παίρνει**

Canımın aynasında
Bir gölge düşüyor
Beni güden alın yazısı
Beni alan alın yazısı.

SONUÇ

Bu çalışmada, çağdaş Yunan edebiyatının en fazla eser verilen dönemi olan 1930 Kuşağı'nın en önemli şairlerinden olan Odisseas Elitis ve Nikos Gatsos'un yaşamları ve başarılı Yunan müzisyenler tarafından bestelenmiş şiirleri, Yunanistan'da yaşanan tarihi gelişmelerin ışığında ve yaşanan olayların etkileri göz önünde bulundurulmak suretiyle incelenmiştir.

1930 Kuşağı mensubu olan Nobel Ödüllü Şair Yorgo Seferis ve Yannis Ritsos'un yaşamı ve yapıtları yine bu çalışmada incelenmiştir. İki dünya savaşı arası dönemde ortaya çıkan, bilinçaltı ve bilinç akışının özgür bir şekilde ifade edilmekte olduğu sürrealizm akımının etkisinde eserler veren bu kuşağın çağdaş Yunan şiirindeki en önemli temsilcileri arasında Nikitas Randos, Yorgo Sarandaris, Andreas Embirikos, Dimitrios Andoniou, Nikos Engonopoulos, Nikiforos Vrettakos ve Nikos Kavvadias gibi isimler de bulunmaktadır. Gelecekte umutlu olan bu dönemin coşkulu edebiyatçıları dünyada yeni bir yön bulma arayışlarıyla, fikirleri ve eserleriyle toplumun yenilenmesi ve aydınlanmasının önünü açmışlardır.

Antik çağlardan beri şiir ve müzik birbirinin ayrılmaz parçasıdır. Şiirlerin bestelenerek geniş kitlelere ulaşması bir toplumun kültürel gelişimine katkı sağlamak açısından son derece önemlidir. 1798 Zakintos doğumlu şair Dionisios Solomos'un 1823 yılında yazmış olduğu **İnnos is tin Elefterian [Özgürlük Marşı]** başlıklı şiiri 1828 yılında besteci Nikolaos Mantzaros tarafından bestelenerek Yunanistan'ın "**Milli Marşı**" olmuştur. Modern Yunanistan'da bestelenmiş şiirin ilk filizlenişi ise müzisyen Manos Hacıdakıs ve Nikos Gatsos'un ortak çalışması olan, Gatsos'un Federico Garcia Lorca'nın **Matomenos Gamos [Kanlı Düğün]** oyunundan yaptığı çevirilerden oluşan çalışmadır. Bestelenmiş şiirin en önemli örneklerinden bir diğeri ise Mikis Theodorakis'in Yannis Ritsos'un **Epitafios [Yazıt]** şiirine yaptığı bestelerden oluşan çalışmasıdır, ki bu örneklerle çok daha fazlası eklenebilir. Şiirler müziğe uyarlanırken dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri, şiirlerin içinde bulundurdıkları gizli anlamların aktarılabilmesi ve şiirin ruhunun bozulmadan korunabilmiş olmasıdır.

Odisseas Elitis'in 1959 tarihli **Aksion Esti [Övgüler Olsun Sana]** başlıklı eserine Mikis Theodorakis'in kısa bir zaman zarfında bestelediği ve dillerden düşmeyen şarkılardan oluşan çalışma bestelenmiş şiirlerin en değerli örneklerinden bir diğeridir. Dolayısıyla 1950'lerde popülerliği oldukça yükselen bestelenmiş şiir çalışmaları Yunanistan'da uzun bir süre daha yapılmaya devam etmiş ve hala devam etmektedir.

İlk şiirleri Ta Nea Grammata isimli dergide yayımlanan Nobel ödüllü şair Odisseas Elitis'in ilk şiir koleksiyonu olan 1940 tarihli **Prosanatolismi [Yönelişler]**, **İlios O Protos [İlk Güneş]** (1943), **Asma İroiko ke Penthimo gia ton hameno Anthipolohago tis Alvanias [Arnavutluk'un Kayıp Teğmenine Ağıt]** (1945), **Aksion Esti [Övgüler Olsun Sana]** (1959), **O İlios o İliatoras [Hükümdar Güneş]** (1971) ve **Ta Ro Tou Erosa [Eros'un Yolları]** (1972) koleksiyonları bestelenmiş olan şiirleri bu çalışma kapsamında incelenmiş ve Türkçe çevirilerine yer verilmiştir. Aynı şekilde tek kitaplı şair olarak bilinen Nikos Gatsos'un 1943 yılında, bir gecede yazdığı söylenen **Amorgos** başlıklı şiir kitabı ve bestelenmek üzere yazmış olduğu şarkı sözleri incelenmiş ve şiirlerin Türkçe çevirilerine yer verilmiştir. İncelenen eserlerin ortak özellikleri kökleri geçmişe dayanan Yunan doğasına ve insana sevgi, adalet, umut ve direniş ruhudur.

19. yüzyıl Yunanistan'ında toprakları genişletme hayaliyle başlayan Megali İdea macerası, devamında I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın hangi konumda yer alması gerektiği hususunda çatışan sesler, Küçük Asya Felaketi (1922) ve sorumlusu olarak görüldüğü düşünülen kişilerin infazları, iç çatışmalar, askeri hareketler ve siyasi istikrarsızlık, Metaksas Diktatörlüğü (1936), II. Dünya Savaşı sürecinde yaşanan Alman İşgali ve sonrasında ortaya çıkan İç Savaş gibi olaylar ülkede sürekli bir huzursuzluğa, gerek toplumsal gerek ekonomik ve gerekse de politik açıdan büyük zorlukların yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Toplumu ilgilendiren gelişmelerin edebi eserlerde konu alınması hem estetik yani sanatsal hem de tarihsel açıdan karşılaştırmalı bir çalışma yapılmasına olanak sağlamaktadır. Çağdaş Yunan şiirinin büyük şairlerinin müzik ile buluşmuş yüzlerce

mükemmel dizesinin incelenmesi neticesinde ortaya çıkan bu çalışmanın konusu, hakkında farklı araştırmalar yapılmasını da hak etmektedir.



KAYNAKÇA

- Arı, Kemal: **Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.
- Armaoğlu, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1995**, İstanbul, Timaş Yayınları, 19. Bs., Şubat 2014.
- Aydın, H. Veli: "Muhalefet Lideri General Ioannis Metaksas ve Yunanistan'da Muhacir Meselesi (Opposition Leader General Ioannis Metaxas and the Refugee Issue in Greece)", **Zeitschrift für die Welt der Türken: Journal of World of Turks**, Vol. 6, No.1 (2014), (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/21155711/Muhalefet_Lideri_General_Ioannis_Metaksas_ve_Yunanistan_da_Muhacir_Meselesi_Opposition_Leader_General_Ioannis_Metaxas_and_the_Refugee_Issue_in_Greece, 30.11.2021.
- Beaton, Roderick: **İsagogi Sti Neoteri Elliniki Logotehnia**, Atina, Nefeli, 1996.
- Breton, Andre: **Sürrealist Manifestolar**, Çev.: Yeşim Seber Kafa, Artemis Günebakanlı, Ayşe Güngör, İstanbul, Altıkırkbeş Yayın, 1.bs., 2009.
- Capri- Karka, C: **The CHARIOTEER**, An Annual Review of Modern Greek Culture, Nr.: 36, Special Double Issue: NIKOS GATSOS, yy., Publisher: Leandros Papathanasiou, Editor: C. Capri- Karka, Art Editor: Janice Rooney.

- Clogg,
Richard: **Yunanistan'ın Kısa Tarihi**, Çev.: Dilek Şendil, 2.bs., İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018.
- Çapan,
Cevat: **Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2019.
- Çapan,
Cevat: **Yannis Ritsos Bütün Şiirlerinden Seçmeler**, 2. Bs., İstanbul, Kavram, 1999.
- Damar
Çakmak,
Aslı: “Odiseas Elitis’in Şiirinde Helenizm Kavramı”, **Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları I**, Editör: Doç. Dr. İbrahim Kelağa Ahmet, Edirne, 2021.
- Demirözü,
Damla: “Megali İdea’dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Mayıs-Kasım 2005, (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/20598>, 01.12.2021.
- Demirözü,
Damla: **İşgal, Direniş, İç Savaş: Yunan Edebiyatında II. Dünya Savaşı Yılları**, İstanbul, İstos Yayın, 2015.
- Dimitruka,
Agathi: **Me ton ilio geitona: Tragoudia tu Nikou Gatsou fotizmena apo ton ilio tu dimotiku tragudiou**, Atina, Ekdosis Pataki ke Agathi Dimitruka, 2020.
- Dinçmen,
Kriton: **Övgüler Olsun Sana: To Axion Esti: Odysseas Elytis**, İstanbul, Scala, 1999.

Dounia, Christina: “Ο iperrealismos tu Odissea Eliti ke i mathiteia tu ston Pol Eliar”, 2014, Epirroes tu Eliti. **Pepragmena Epistimoniku Simposiou sto Ístoriko Mouseio Kritis**, Eteria Kritikon Ístorikon meleton. (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/3671263/_O_υπερρεαλισμός_του_Οδυσσέα_Ελύτη_και_η_θητεία_του_στον_Ελύαρ_. 23.11.2021.

Elitis, Odisseas: **Asma Íroiko ke Penthimo gia ton hameno anthipolohago tis Alvanias**, (Çevrimiçi) <https://grigogrigogr.tripod.com/asma.htm>, 22.11.2021.

Elitis, Odisseas: **Ílios O Protos**, 11. Bs., Atina, Íkaros, 2014.

Elitis, Odisseas: **O Ílios O Íliatoras**, 10. Bs., Atina, Íkaros, 2009.

Elitis, Odisseas: **“Ta Ro Tou Erota”**, (Çevrimiçi), <https://grigogrigogr.tripod.com/tarofront.htm>, (04.05.2022).

Elitis, Odisseas: **To Aksion Esti**, Atina, Íkaros, 2011.

Elitis, Odisseas: **Çılgın Nar Ağacı**, Çev.: Cevat Çapan, 2.bs., İstanbul, Adam, 1995.

Gatsos, Nikos: **Amorgos**, 21. bs., Atina, Ekdosis Pataki, 2019.

Gatsos, Nikos: **Ola Ta Tragoudia**: nea, anatheorimeni ekdosi, epimelia: Agathi Dimitrouka, Atina, Ekdoseis Pataki, 2018.

- Hatzis, Aristides: **“A Political History of Modern Greece, 1821- 2018”**, 2019, (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/327405175_A_Political_History_of_Modern_Greece_1821-2018, (05.12.2021).
- http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/giannhs_ritsos/ (26.02.2022).
- Kartsonakis, Stavros Y.: **“Nikos Gatsos: Piisi ke Stihuryiki: 1931-1991”**, **Ethniko ke Kapodistriako Panepistimio Athinon (EKΠΑ)**, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/19811>, 24.11.2021. (Doktora Tezi)
- Korovinis, Thomas: **O Seferis ke O Elitis Melopiimeni**, İstanbul, ekdosis istos, 2016.
- Luladaki, Aryiro: **“Elefthero Pnevma, Argo, To Demonio: Apoihi tu esthitizmu sto ergo tu Y. Theotoka”**, 2018, (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/40610007/_Ελεύθερο_Πνεύμα_Αργώ_Το_Δαιμόνιο_Απόηχοι_του_αισθητισμού_στο_έργο_του_Γ_Θεοτοκά_, 10.11.2021.
- Mantis, Konstantinos : **“Odiseas Elitis: “To Aksion Esti” ‘Asma D’”**, (Çevrimiçi), https://latistor.blogspot.com/2012/04/blog-post_12.html, (02.01. 2021).
- Millas, Herkül: **Çağdaş Yunan Edebiyatı: Ozanlar, yazarlar, söyleşiler, çeviriler**, İstanbul, dünya kitapları, 2005.

- Millas, **Nikos Gatsos: Bütün Şiirlerinden Seçmeler**, İstanbul, Kavram, 1995.
Herkül:
- Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, 4.bs., İstanbul, İletişim, 2015.
Herkül:
- Milonas, **Melopiimeni Piisi**, Atina, Kedros, 2015.
Kostas:
- Milonas, **Musika themata ke portreta**, Atina, Kedros, 2005.
Kostas:
- Ozansoy, “Paroimies: Aphrismoi Koinon Logotekhnikon Typon ston
Esin: Odyssea Elyti kai ton William Blake”, **ENEKEN**, Epitheorisi
Politismou, Selanik, 2015.
- Ozansoy, “Seferis ve Mitos”, **Navisalvia Sina Kabağaç'ı Anma Toplantısı**
Esin: **2006/ Mythos**, Akyol F, Editor, Arkeoloji ve Sanat Yayınları,
İstanbul.
- Ozansoy, “Odysseas Elitis’in “Sematologion” ve William Blake’in “The
Esin: Marriage of Heaven and Hell adlı yapıtlarındaki benzer ilişkiler”,
Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları, İstanbul
Multilingual, 2004.
- Özkan, “Yunanistan’ın İzmir’i İşgali ve ABD”, 2015, **Askeri Tarih**
Kenan: **Araştırmaları Dergisi**, sayı: 26, yy, (Çevrimiçi),
https://www.academia.edu/36079703/YUNANİSTANIN_İZMİRİ_İŞGALİ_VE_ABD, (11.04.2022).

Özkırımlı, **Tarihin Cenderesinde Yunanistan ve Türkiye’de Milliyetçilik**,
Umut, A. Çev.: Sezin Tekin Özşakıncı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Sofos Spyros: Yayınları, 2013.

Özsüer, Esra: **Türkokratia: Avrupa’da Türk İmajı**, İstanbul, Kronik, 2018.

Pennanen, “Greek Music Policy under the Dictatorship of General Ioannis
Risto Pekka: Metaxas (1936-1941)”, Helsinki, **Papers and Monographs of the
Finnish Institute at Athens Vol VIII, Grapta Poikila**, 2003.

Petropoulos, **To “İdionimo”**, (Çevrimiçi),
Yorgos: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1341062>, 07.11.2021.

Politis, **İstoria Tis Neoellinikis Logotehnias**, 5.bs., Morfotiko İdrima
Linis: Ethnikis Trapezis, Atina, 1985.

Rençberler, “Küçük Asya Felaketinin Yunan Siyasetine Etkisi (1919-1922)”,
Özgür: Ankara, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**,
2014, s. 77-119. (Çevrimiçi),
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=g_199sW3uIH-8XhIUzKBDg&no=ZuR9W5EFY-QqkuhPE1eFEw,
(10.03.2022). (Yüksek Lisans Tezi)

Rençberler, “Yunanistan’da “Ulusal Ayırışma” Söylemlerinin Eleştirel
Özgür: Çözümlemesi: Venizelos ve Metaksas Hesaplaşması”, Edirne,
**Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan
Çalışmaları Anabilim Dalı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2021,
(Çevrimiçi),
<http://dspace.trakya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/trakya/5271/0179611.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (10.03.2022).

- Ritsos, **Erotika**, Çev.: Herkül Millas, Özdemir İnce, İstanbul, Varlık
Yannis: yayınları, 1989.
- Ritsos, **Graganda**, Çev.: Özdemir İnce, İstanbul, Amaç Yayınları, 1. Bs.,
Yannis: 1989.
- Ritsos, **Seçme Şiirler**, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul, Yön Yayıncılık, 2000.
Yannis:
- Ritsos, **Umarsız Penelope ve Başka Şiirler**, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul,
Yannis: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Bs. 2002.
- Ritsos, **Yaşlı Kadınlar ve Deniz**, Çev.: Özdemir İnce, İstanbul, Birim
Yannis: Yayınları, 1.bs.,1984.
- Seferis, **Bir Şairin Günlüğü: 1945- 1951 günleri**, Çev.:Alova, İstanbul,
Yorgo: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. bs., 2004.
- Seferis, **Bütün Şiirleri**, Türkçesi: Özdemir İnce, Herkül Millas, İstanbul,
Yorgo: Varlık Şiir, 2. Bs., 2000.
- Seferis, **Destansı Öykü**, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul, De Yayınevi, 1.bs.,
Yorgo: 1965.
- Seferis, **Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün**, Çev.: Samih Rifat,
Yorgo: İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 3.bs., 2001.
- Seferis, **Üç Kırmızı Güvercin**, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul, Evrim Sanat
Yorgo: Galerisi Yayınları, 1985.

- Seferis, **Piimata**, Atina, İkaros, 2014.
- Yorgo:
- Seferis: **Profil**, Haz. ve Çev.: Cevat Çapan, 2. Bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Skarsouli, “Zitimata Proslipsis tis neoellinikis poiisis mesa apo tin epafi tis me
Evangelia: ti mousiki. To paradeigma tou Gianni Ritsou: İ melopiisi tou Epitaphiou ke tis Romiosinis apo ton Miki Theodoraki”, Didaktoriiki Diatrivi, Atina, 2012, **Ethniko ke Kapodistriako Panepistimio Athinon**, (Çevrimiçi), <https://www.didaktoriika.gr/eadd/handle/10442/34657>, (04.05.2022). (Doktora Tezi)
- Stylianou, “Odiseas Elitis- Rene Sar: İ mahi gia to fos”, **Nea Estia**, sayı 1869,
Nadia: Haziran 2016.
- Tambakaki, "Odysseus Elytis". **The Literary Encyclopedia**. 9 April 2012.
Polina:
- Theodorakis, **Melopiimeni Piisi-** Tomos A/ Tragoudia, 2. Bs., Atina, İpsilon,
Mikis: 2003.
- Theodorakis, **Sanatsal İnancım**, Çev.: Lizi Behmoaras, İstanbul, Afa Yayınları,
Mikis: 1987.
- Thrapsaniotis “Odiseas Elitis ke Vizantini İmnografia”, **Ethnikon ke**
, Georgios: **Kapodistriakon Panepistimion Athinon**, 2007, Atina, s. 5.,
(Çevrimiçi), https://www.academia.edu/42401265/ΟΔΥΣΣΕΑΣ_ΕΛΥΤΗΣ_ΚΑΙ_ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ_ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ, (17.03.2022).

Tosun, **Türk- Yunan İlişkileri ve Nüfus Mübadelesi**, Ankara, Berivan,
Ramazan: 2002.

Tsirimokou, **“Enas Hamenos Elefantas”**, yy, (Çevrimiçi),
Elisabeth: https://www.academia.edu/15066443/_Ένας_χαμένος_ελέφαντας_
, (05.03.2022).

Vitti, Mario: **İ Yenía Tu Trianda**, Atina, Ermis, 1995.

Yeramanis, **İ Zoi Mu Ena Tragoudi**, Atina, Ekdosis Kastanioti, 2007.
Panos:

Periodiko Ardin, sayı 25-26, Mayıs- Haziran 2000 “Γενιά του ’30,
η απόπειρα της σύνθεσης - The Greek Generation of the 1930s:
Literature, Art and Identity”.

ANSİKLOPEDİLER

“Elitis, Odisseas”, **Egiklopedia Domi**, Cilt: 10, Ekdoseis Domi, yy,
1996.

“Gatsos, Nikos”, **Egiklopedia Domi**, Cilt: 8, Ekdoseis Domi, yy,
1996.

YOUTUBE LİNKLERİ

Nikos Gatsos- <https://www.youtube.com/watch?v=T-f-vQX942I>
Kemal
(Κεμάλ):

Odisseas Elitis-Tektir

Kırlangıç (Eva το Χελιδόνι): <https://www.youtube.com/watch?v=VTReB0eakWQ>

Yorgos Seferis- Yadsıma (Άρνηση): <https://www.youtube.com/watch?v=gHOpgJFc5rw>

Odisseas Elitis- Adaletin Düş Güneşi (Της Δικαιοσύνης Ήλιε Νοητέ): <https://www.youtube.com/watch?v=niqrjP1VDeY>

Odisseas Elitis- Marina (Μαρίνα): <https://www.youtube.com/watch?v=4QyGjIdr7oU>